EDITURA VREMEA

ILARION ŢIU

MIŞCAREA LEGIONARĂ
după Corneliu Codreanu

REGIMUL ANTONESCU
(ianuarie 1941-august 1944)

FID
FAPTE, IDEI, DOCUMENTE

MIŞCAREA LEGIONARĂ
după Corneliu Codreanu
ILARION ŢIU

Coperta colecției: Silvia Colfescu

Redactor: Cristina Ciubotaru

Copyright © Ilarion Țiu 2007

ILARION ȚIU

MIŞCAREA LEGIONARĂ
DUPĂ CORNELIU CODREANU
vol. II.
Regimul Antonescu
(ianuarie 1941 – august 1944)

EDITURA VREMEA
BUCUREŞTI
2007

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ȚIU, ILARION
Mișcarea legionară după Corneliu Codreanu / Ilarion Țiu. - București : Vremea, 2007-3 vol.
ISBN 978-973-645-251-2
Vol. 2 : Regimul Antonescu (ianuarie 1941-august 1944). - 2007. – Bibliogr. - ISBN 978-973-645-266-6

329(498) Legionar
929 Zelea Codreanu,C.

Introducere

În decembrie 1937, la ultimele alegeri democratice din România interbelică, Mişcarea legionară se dovedise forţă politică însemnată, câştigând 15,58% din sufragii (locul al treilea după PNL şi PNŢ). Legionarii intraseră în „negura" dictaturii regale a lui Carol al II-lea cu această imagine „augustă", iar opoziţia activă faţă de regimul regal le crease un anumit prestigiu privind capacitatea lor de „înnoire" a politicii româneşti.

Cu acest „bagaj de imagine", în septembrie 1940, Mişcarea ajunge forţă guvernamentală într-un executiv condus de prestigiosul militar gen. Ion Antonescu. Acesta nu era foarte convins de capacitatea administrativă a extremiştilor de dreapta, însă la insistenţele germanilor i-a acceptat parteneri de guvernare. În cele cinci luni de „coabitare", generalul şi legionarii au dus o păguboasă luptă pentru putere, care s-a încheiat tragic la 21 ianuarie 1941, când, în toată ţara, au izbucnit violenţe între Armată şi extremiştii de dreapta. Cu suport german, Ion Antonescu iese „învingător", pornind o campanie dură de neutralizare a foştilor parteneri de guvernare.

Lucrarea de faţă analizează evoluţia Mişcării legionare după acest moment, al ruperii relaţiilor generalului cu legionarii, şi până la lovitura de Palat de la 23 august 1944, când Ion Antonescu este îndepărtat de la conducerea statului.

Interacţiunea dintre Ion Antonescu şi Mişcarea legionară în perioada studiată este mediată fără îndoială de poziţia Germaniei. Naziştii sunt cei care l-au autorizat pe Ion Antonescu să intervină cu Armata asupra „fraţilor ideologici" români, dar şi aceia care i-au scăpat pe şefii legionarilor de arestări prin organizarea refugiului în Germania. Însă după acest moment, *Reich*-ul a plasat Mişcarea pe linie moartă, fără a le permite le-

gionarilor să se organizeze clandestin contra lui Ion Antonescu. Ceea ce dorim să arătăm este că național-socialiștii nu aveau nici un fel de scrupule în politica externă, folosindu-i pe legionari ca pe o veritabilă masă de manevră în exercitarea propriilor interese în zonă. Atât la București, cât și la Berlin, extremiștii de dreapta români erau lăsați să înțeleagă că prin atitudinea din ianuarie 1941 „au încheiat conturile" cu *Reich*-ul, deoarece au pus în pericol mersul războiului. Însă în relațiile germanilor cu Antonescu ei nu aveau o astfel de imagine, fiind păstrați pentru orice eventualitate de șantaj asupra mareșalului.

Cercetarea este structurată în patru capitole: 1. Guvernul național-legionar; 2. „Rebeliunea legionară"; 3. Clandestinitate; 4. „Exilații".

Primul capitol reprezintă o analiză a perioadei în care legionarii au participat la guvernare. Accentul este pus pe disensiunile apărute între liderii Mișcării și Ion Antonescu, dar și pe abuzurile făcute de legionari, care au provocat reacții ostile din partea populației. Capitolul al doilea studiază situația Mișcării după înăbușirea revoltei legionarilor împotriva generalului Antonescu. „Subiectele țintă" care vor fi abordate se leagă de refugierea conducerii organizației în Germania și de procesele legionarilor acuzați că au provocat tulburările din ianuarie 1941. În cel de-al treilea capitol vom analiza formele de activitatea ale legionarilor după scoaterea în afara legii. Cercetarea va descrie și situația extremiștilor de dreapta condamnați în procesele „rebeliunii", însă accentul va fi pus pe metodele folosite de legionari pentru a menține existența politică a organizației. Ultimul capitol studiază situația extremiștilor de dreapta fugiți peste graniță, după evenimentele din ianuarie 1941. La cererea lui Ion Antonescu, autoritățile naziste nu le-au permis să întrețină activități politice, fixându-le domiciliu obligatoriu, iar mai apoi regim de lagăr (după fuga lui Horia Sima în Italia – decembrie 1942).

Lucrarea este structurată tematic și nu își propune o analiză exhaustivă a activității legionarilor în perioada studiată.

Tocmai de aceea, uneori se vor repeta unele idei şi informaţii, cu scopul susţinerii argumentaţiilor tematice.

Bibliografia temei este relativ săracă şi de multe ori „afectată" ideologic. Prima lucrare care tratează istoria Mişcării legionare între „rebeliune" şi 23 august 1944 a apărut la Buenos Aires (Argentina), în anul 1951, sub semnătura preotului Ştefan Palaghiţă, cu titlul *Garda de Fier spre reînvierea României*[1]. Palaghiţă fusese delegat de „guvernul naţional român" de la Viena să strângă documentaţie pentru o istorie a Mişcării legionare. Şi-a început munca încă din 1944, însă tonul lucrării sale este influenţat de prefacerile interne din organizaţie până la tipărirea cărţii. După înfrângerea Germaniei în război şi încheierea activităţii guvernului de la Viena, Palaghiţă s-a plasat în tabăra ostilă lui Horia Sima. Astfel că, autorul fixează toate activităţile negative ale Mişcării în sarcina „Comandantului", care n-ar avea nimic în comun cu „adevărata Legiune". Totuşi, cartea poate fi utilizată printre rânduri, mai ales în ceea ce priveşte cronologia refugierii legionarilor în Germania şi activitatea lor acolo: plasare în domicilii obligatorii, internarea în lagăre etc.

În România, întâia lucrarea despre Mişcarea legionară a fost publicată în 1971, fiind scrisă de doi istorici oficiali ai Partidului Comunist Român, Mihai Fătu şi Ion Spălăţelu. Intenţiile neobiective ale autorilor sunt evidente încă din formularea titlului: *Garda de Fier. Organizaţie teroristă de tip fascist*[2]. Cu toate că cei doi au avut acces la arhivele Siguranţei, au întreprins puţine eforturi în edificarea unor preconcepte despre Mişcarea legionară. Pentru perioada studiată în lucrarea de faţă s-au susţinut unele stereotipuri consacrate de regim, precum „slugărnicia" Mişcării faţă de nazişti şi „vânzarea de ţară".

---

[1] Palaghiţă, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Buenos Aires, Editura autorului, 1951, 384 p.

[2] Fătu, Mihai, Spălăţelu, Ion, *Garda de Fier. Organizaţie teroristă de tip fascist*, Bucureşti, Editura Politică, 1971, 430 p.

Cea mai importantă lucrare scrisă despre Mişcarea legionară înaintea căderii „Cortinei de fier" îi aparţine germanului Armin Heinen. Acesta şi-a făcut în anii 1980 o teză de doctorat despre Legiune, care a fost tipărită şi în România în anul 1999 sub titlul *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*[3]. Armin Heinen a studiat în România pentru lucrarea sa, însă în general a avut acces la presă şi fondurile arhivistice ale Bibliotecii Academiei Române. Arhiva Siguranţei nu i-a fost pusă la dispoziţie, având totuşi posibilitatea să ia interviuri unor legionari participanţi la evenimente. Perioada analizată în lucrarea de faţă nu a fost atinsă în detaliu, autorul motivând lipsa de informaţie. În general, a dispus de surse memorialistice, dar şi de arhivele germane referitoare la relaţia legionarilor cu cercurile *Reich*-ului. Lucrarea sa excelează prin metodologie şi prin detaşarea de politică în analizarea unui subiect atât de sensibil.

Perioada tratată în lucrarea noastră este descrisă în amănunt şi de lucrările memorialistice ale unor legionari care au deţinut conducerea organizaţiei în anii 1940-1944. Cele mai importante aparţin „gradelor legionare" Horia Sima, Viorel Trifa şi Ion Dumitrescu-Borşa[4]. Bineînţeles că fiecare are o viziune proprie despre plasarea personală în istoria Legiunii, însă amintirile sunt unitare în descrierea contextului general.

Dintre lucrările de specialitate apărute după 1990, cea mai importantă contribuţie adusă cercetării temei noastre este publicată de Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail.*

---

[3] Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, 552 p.

[4] Sima, Horia, *Prizonieri ai puterilor Axei*, Constanţa, Editura Metafora, 2005, 302 p.; Trifa, Viorel D., *Memorii*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2003, 174 p; Dumitrescu-Borşa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, [Bucureşti], Editura Lucman, [2002], 464 p.

De la mit la realitate[5]. Cartea excelează prin cercetarea arhivistică întreprinsă de autor, acesta evitând să emită presupuneri evenimențiale fără acoperire. Prin citarea în detaliu a unor documente, lucrarea poate fi folosită și ca mini-ediție de izvoare istorice.

Cercetarea noastră utilizează termenul de *rebeliune* sau *rebeliune legionară* între ghilimele. Am considerat necesar să folosim ghilimelele întrucât atât în epocă, cât și ulterior, au fost discuții foarte aprinse în legătură cu natura evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941. Termenul rebeliune este „inventat" de Ion Antonescu în acele zile pentru a arăta că legionarii s-au „dedat" la acte nedemne, încercând să răstoarne violent ordinea în stat, într-un moment crucial, cum era ajunul războiului. După 23 august 1944, propagandiștilor comuniști le-a convenit termenul „moștenit" de la regimul precedent, utilizând tot cuvântul rebeliune pentru evenimentele în cauză. Unii istorici au încadrat acele conflicte de stradă în limitele unei lovituri de stat. Alți sunt de părere că a fost un puci, asemenea încercării lui Hitler de a cuceri puterea în 1923. Pentru a ne ține deoparte de aceste controverse, am preluat termenul consacrat de istoriografia oficială antonesciano-comunistă, utilizând ghilimele pentru a semnala că discuția privind natura evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941 nu este încă încheiată.

Termenului *prigoană*, deși nu apare din conotații religioase, își are originea în istoria Bisericii. Legionarii au utilizat sintagma pentru a semnifica statutul lor în perioadele de ilegalitate și represiune a autorităților statului, fiind preluată de autor pentru a reda limbajul epocii. Conform poziției Bisericii, prin prigoană se înțelege „provocarea suferinței sau disconfortul temporar provocat de o moarte probabilă, față de indivizi care militează pentru credințe religioase sau care adoptă

[5] Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997, 456 p.

practici propagandistice religioase". Mişcarea legionară a invocat mai ales sensul secundar al termenului, conform căruia „nu este obligatoriu ca persoanele să fie active în propagarea ideilor în care cred, şi nici să aibă o credinţă puternică, şi este expus prigoanei până când îşi abandonează ideologia"[6].

Utilizarea termenului *terorism*, şi derivatele acestuia, s-a făcut în conformitate cu normele epocii, elaborate de Societatea Naţiunilor. Astfel că, la Conferinţa Societăţii Naţiunilor de la Paris din 1931 s-a stabilit că „oricine în scopul terorii populaţiei foloseşte împotriva persoanelor şi proprietăţilor bombe, mine, incendii sau mijloace explozive, sau cine întrerupe sau încearcă să întrerupă un mijloc, sau cine întrerupe sau încearcă să întrerupă un serviciu public sau de utilitate publică va fi pedepsit"[7].

Ca şi termenul „prigoană", noţiunea de *exil* este utilizată mai degrabă pentru surprinderea limbajului epocii, decât din cauza realităţilor evenimenţiale. Conform unor definiţii, prin exil se înţelege „mutarea unei naţiunii din propria ţară sau a componentei sale intelectuale, pentru o perioadă lungă de timp sau pentru întreaga viaţă. Expulzarea poate fi forţată de un act violent al guvernului sau de o mutare voluntară a cetăţeanului, uneori pentru a scăpa de opresiuni"[8]. Legionarii s-au încadrat într-o oarecare măsură în această definiţie, dar represiunile au fost rezultatul organizării unor acte violente la adresa conducerii statului (evenimentele din 21-23 ianuarie 1941), şi nu numai din cauza activităţilor politice interzise de legislaţie. Tocmai de aceea nu vom utiliza în lucrarea noastră termenul exil în sensul său teoretic, marcându-i particularitatea prin folosirea ghilimelelor.

---

[6] Hastings, James, *Dictionary of the Apostolic Church*, vol. II, coord. James Hastings, Vocea „Prigoană", Edinburgh, T.&T. Clark, 1926, 724 p.

[7] Arădăvoaice, Gheorghe, Naghi, Daniel, Niţă, Dan, *Sfârşitul terorismului*, Bucureşti, Editura Antet, 2002, p. 46.

[8] ****The Columbia Encyclopedia*, Vocea „Exil", 2003, <http://www.bartleby.com/65/ex/exile.html> (1 iunie 2004).

Capitolul 1
Guvernul național-legionar

La sfârșitul verii anului 1940, Carol al II-lea era considerat singurul vinovat pentru prăbușirea României Mari. Clasa politică s-a disculpat de orice responsabilitate privind politica externă din perioada interbelică. Politicienii nu erau sinceri când considerau dictatura regală „motorul" cesiunilor teritoriale din vara anului 1940. Ei aveau o mare responsabilitate pentru sistemul de alianțe promovat de România până atunci, plus că nu luaseră nici o atitudine privind condamnarea tentativelor autoritare ale monarhului constituțional Carol al II-lea.

În momentul abdicării regelui, politica externă românească se schimbase oarecum față de „linia generală" de după Primul Război Mondial. Deoarece Franța dispăruse ca stat, iar Marea Britanie ducea un dur război de apărare a granițelor cu aviația germană, aliații tradiționali ai României nu mai puteau ajuta cu nimic guvernul de la București. Încă înainte de începerea „bătăliei Franței", Carol al II-lea inițiase tratative cu guvernul *Reich*-ului, în măsura în care Germania era principalul stat care își manifesta influența în Europa Centrală și de Est. Hitler nu s-a arătat impresionat de noua strategie a României, susținând Ungaria și Bulgaria în competiția pentru revizuirea granițelor trasate după Tratatele de Pace de la Paris din 1919-1920.

Cu toate că dinastia română avea origine germană, Carol al II-lea menținuse politica inițiată de tatăl sau, Ferdinand I, prin care relațiile cu republica franceza erau prioritare. Clasa politică românească avea aceeași orientare, care data din secolul al XIX-lea. În perioada interbelică fuseseră puțini politicieni care au militat pentru relații strânse cu Germania, atât în faza Republicii de la Weimar, cât și în faza dictaturii *Führer*-ului Adolf Hitler. Cel mai important reprezentant politic al României care a avut contacte cu șeful guvernului german a fost

Gheorghe Brătianu. În 1936, acesta avusese o întâlnire cu Hitler, la care şi-a expus viziunea despre o viitoare colaborare a partidului sau (fracţie a Partidului Liberal) cu statul german[9]. Instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea a determinat încetarea contactelor lui Gheorghe Brătianu cu Germania.

Mişcarea legionară nu a avut nici ea relaţii foarte strânse cu statul german. Cu toate ca şeful organizaţiei, Corneliu Codreanu, a declarat în diverse ocazii că va alinia România la politica germană în cazul în care va câştiga alegerile, în realitate contactele directe au fost neînsemnate. Primele relaţii dintre Mişcarea legionară şi guvernul *Reich*-ului le-au iniţiat exilaţii legionari la Berlin în perioada dictaturii lui Carol al II-lea[10]. Dar contactele au fost simbolice, iar liderii naziști nu au fost dispuşi să se implice direct în proiectul de răsturnare violentă a lui Carol al II-lea, iniţiat de Horia Sima după întoarcerea de la Berlin[11].

Astfel că, la sfârşitul lui august 1940 atât marii oameni politici, cât şi politicienii marginali erau în imposibilitatea de a face *lobby* cauzei României pentru conservarea frontierelor.

În septembrie 1940, Horia Sima, noul lider legionar de după asasinarea lui Corneliu Codreanu, a încercat o răsturnare violentă a lui Carol al II-lea. Sima avea concepţii revoluţionare, mizând pe faptul că, dacă-l răsturna pe Carol printr-o mişcare populară, va putea legitima preluarea puterii. Reprezentanţii diplomatici ai Germaniei de la Bucureşti nu s-au arat încântaţi de proiectul „Comandantului", preferând ca regele român să plece de la putere printr-o mişcare benevolă şi paşnică[12]. Mai mult, diplomaţii *Reich*-ului ştiau foarte bine că în septembrie 1940 legionarii erau dezorganizaţi şi dezbinaţi, deoarece Horia

---

[9] Ţiu, Ilarion, *Mişcarea legionară după Corneliu Codreanu*, vol. I, *Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940): mecanismele schimbului de generaţie*, Bucureşti, Editura Vremea, 2007, p. 200.

[10] *Ibidem*, p. 116-119.

[11] *Ibidem*, p. 206-211.

[12] *Ibidem*, p. 207.

Sima nu era recunoscut ca succesor al lui Corneliu Codreanu de toți „liderii tradiționali" ai organizației. În plus, în timpul dictaturii regale, cei mai cunoscuți lideri ai Mișcării fuseseră asasinați.

În aceste condiții, germanii și-au manifestat simpatia față de generalul Ion Antonescu[13], cunoscut opozant al dictaturii lui Carol al II-lea. În perioada interbelică, acesta fusese partizan al politicii externe tradiționale, însă treptat a realizat că România trebuia să aibă relații privilegiate cu Germania, pentru ca statul nazist să nu sprijine politicile revizioniste ale Ungariei și Bulgariei. Generalul Ion Antonescu era și un militar respectat de Armată.

1.1. Portofolii legionare

Ion Antonescu avusese contacte cu Mișcarea legionară și anterior lunii septembrie 1940. Corneliu Codreanu se întâlnise cu generalul după alegerile din 1937, cerându-i sfaturi privind poziția pe care trebuia să o adopte în acele condiții[14].

În septembrie 1940, noul „Conducător al Statului" era acceptat și de forțele politice „democratice", nu numai de extremiștii de dreapta. Legionarii ar fi dorit puterea doar pentru ei, însă semnalele de la Legația germană din București date lui Horia Sima era potrivnice unei astfel de direcții. De asemenea, „cadre legionare" noi erau de „calitate inferioară" celor dispărute în închisori, iar Horia Sima nu era considerat un politician capabil să administreze o situație gravă, cum era cea a României la acea dată.

Generalul Ion Antonescu observase lipsa de personal competent în rândul noilor lideri legionari și ar fi vrut ca aceștia să se ocupe de „educarea naționalistă a tineretului", nu de afaceri-

[13] *Ibidem*, p. 212.
[14] *Ibidem*, p. 26.

rile curente ale țării. Horia Sima devenise iritat de tergiversările generalului, astfel că a grăbit întoarcerea „exilaților" legionari de la Berlin, prezenți acolo încă din 1939 din cauza „prigoanei" lui Carol al II-lea. Cea mai mare parte a acestora se aflau în conflict cu noul lider, dar Horia Sima avea nevoie de ei, fiind membrii cunoscuți ai organizației. „Grupul de la Berlin" s-a întors la 15 septembrie 1940, fiind așteptat cu fast de circa 300 de legionari în Gara de Nord din București. Din acest grup făceau parte Elena Codreanu (soția defunctului Corneliu Codreanu) și „nucleul" Constantin Papanace – Ion-Victor Vojen – Gheorghe Ciorogaru (opozanți ai lui Horia Sima)[15].

La 13 septembrie, Horia Sima a organizat în București o mare manifestație legionară, cu ocazia zilei de naștere a „Căpitanului" Corneliu Codreanu. Străzile orașului au fost „împânzite" cu militanți ai organizației, îmbrăcați în cămăși verzi și cântând imnuri naționaliste. În fața multiplelor presiuni (germane și legionare), Antonescu a acceptat să formeze un guvern mixt, la 16 septembrie. „Partidele tradiționale" (PNL și PNȚ) au refuzat să intre, din motive politice. Au fost numiți astfel tehnicieni, militari și legionari. Germanii au dat dispoziții generalului Ion Antonescu să nu acorde extremiștilor posturi în domeniul economic, deoarece nu doreau să riște experiențe neplăcute. Dintre ministerele importante, acestora le-a revenit doar cel de Interne. Pentru siguranță, generalul Ion Antonescu l-a numit pe lt.-col. Alexandru Rioșeanu ca subsecretar de stat la acest minister, abuzurile fiind relativ controlate. La nivel local, legionarii au obținut însă controlul, deoarece din 45 de județe doar într-unul singur prefectul era militar. Pentru început, extremiștii de dreapta au căutat să evite orice fel de conflict cu prim-ministrul, iar Horia Sima a susținut public că organizația condusă de el a ajuns la putere „prin înțelepciunea

[15] Direcția Arhivelelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), Fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. 252/1940, f. 57.

Conducătorului statului şi şef al regimului legionar, generalul Ion Antonescu"[16].

În prima fază a guvernării naţional-legionare, Mişcarea a dispus de următoarele posturi: Horia Sima – vicepreşedinte al Consiliului de miniştri, Constantin Petrovicescu – ministru de Interne, Mihail Sturdza – ministru de Externe, Traian Brăileanu – ministrul Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor, Vasile Iasinschi – ministrul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, Alexandru Constant – Secretariatul de Stat pentru Presă şi Propagandă Naţională[17]. Ulterior, au fost incluşi în guvern şi alţi membri ai fostului „Comandament" de la Berlin, cum ar fi Constantin Papanace la Ministerul Finanţelor. La nivel local au ajuns în general colaboratori ai lui Horia Sima, din faza reorganizării judeţene de după septembrie 1938[18].

În momentul în care Mişcarea legionară a ajuns la putere, aceasta era o „umbră palidă" a organizaţiei care în 1937 se clasase pe locul al treilea în alegeri. În general, noile cadre judeţene nu trecuseră prin „etapele pregătitoare" instituite de Corneliu Codreanu pentru legionari, fiind recrutaţi în grabă de „Comandamentele de prigoană", cu scopul de a organiza acţiuni teroriste, ca reacţie la violenţa autorităţilor. Cadrele de la conducerea centrală erau şi ele de calitate inferioară foştilor lideri şi făceau parte din noua generaţie, insuficient pregătită politic pentru a-şi asuma responsabilităţi în stat. În plus, lipsa de unitate era prezentă pretutindeni, deşi s-a încercat menţinerea aparenţelor, pentru a nu provoca nemulţumirea autorităţilor germane.

---

[16] Traşcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhivele străine (germane, maghiare, franceze)*, Bucureşti, Editura Albatros, 2002, p. 15-20.

[17] *Ibidem*, p. 18.

[18] Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iaşi, Institutul European, 1992, p. 75.

1.2. Lupta pentru putere cu Ion Antonescu

Pentru Germania, România era un element strategic în planul lui Hitler de hegemonie asupra Estului continentului. Pe lângă avantajul geopolitic, România deținea și materii prime necesare industriei de război. Astfel că, stabilitatea internă era foarte importantă pentru Berlin. Pe de altă parte, guvernul *Reich*-ului nu putea să renunțe la ideologia național-socialistă, în consecință trebuind sa-i sprijine și pe naționaliștii extremiști care se aflau pe aceeași linie cu Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP).

În mod normal, ideal ar fi fost ca în România germanii să se poată baza pe un lider puternic al partidului pro-nazist local, fără a fi nevoie de colaborarea la guvernare cu alte forțe. Ori România nu avea așa ceva. Mai mult, liderul legionar deținea o putere nesemnificativă în comparație cu aliatul de la conducerea guvernului – un militar prestigios și respectat de toată lumea. În realitate însă lui Hitler îi plăceau astfel de situații, deoarece nu dorea un politician local puternic care ar fi dorit să negocieze de pe aceeași poziție cu șeful *Reich*-ului. *Führer*-ul nu a avut o poziție specială față de Mișcarea legionară ca organizație. Lideri pro-naziști puternici cum ar fi Ante Pavelić (în Croația) sau cardinalul Tiso (în Slovacia) au fost ținuți de asemenea în umbră, fără a controla în mod autoritar noile state fondate pe ideologia naționalistă la Zagreb și Bratislava.

Horia Sima a încercat în numeroase ocazii să câștige sprijinul total al germanilor, fără a reuși mare lucru. El își revendica puterea de la ideologia Mișcării, apropiată celei naziste, dar și de la „sutele de legionari morți pentru cauza naționalismului". Germanii au fost foarte atenți cu cine colaborau, iar Legația de la București urmărea cu interes situația Mișcării legionare. După abdicarea lui Carol al II-lea, diplomații *Reich*-ului din Capitala Românei nu i-au dat gir lui Horia Sima pentru monopolul pu-

terii, deoarece considerau că legionarii nu erau pregătiți să asigure administrarea corectă a țării[19]. Cu toate acestea, Mișcarea legionară a beneficiat de sprijinul NSDAP, care dorea ca ideologia nazistă să fie exportată și în țările aliate Germaniei în războiul contra democrațiilor occidentale și comunismului[20]. Astfel că Horia Sima și-a păstrat o poziție fruntașă în stat (vice-prim-ministru), chiar dacă Ion Antonescu considera că nu era pregătit să participe la guvernarea României.

Ion Antonescu, deși a pornit de pe poziții inferioare politic lui Horia Sima, a știut să-și prezinte mai bine oferta în fața diriguitorilor *Reich*-ului. Hitler avea nevoie de stabilitate politică, dar și de fidelitatea armatei române în războiul contra Uniunii Sovietice.

Cancelaria *Reich*-ului nu a ignorat neînțelegerile dintre Ion Antonescu și Horia Sima. Germanii au dezavuat abuzurile nejustificate ale legionarilor, considerând ca noul regim progerman trebuia să câștige încrederea populației[21]. Astfel că, în scurt timp, Hitler a răspuns afirmativ solicitărilor lui Ion Antonescu de a se întâlni cu el pentru a discuta probleme de politică internă. La aceste întrevederi, *Führer*-ul a fost impresionat de caracterul generalului Ion Antonescu, văzând în el un pilon de bază în construcția războiului contra URSS în zonă. Mai mult, după complicațiile prilejuite de aventura militară în Grecia, teritoriul României a fost inclus în itinerarul trupelor germane[22].

Ion Antonescu l-a umbrit pe Horia Sima în relația cu Hitler. Șeful legionarilor nu a fost chemat de cancelarul german vreodată în audiență, și nici nu s-a întâlnit cu demnitari de rang înalt de la Berlin. Legionarii au încercat să intre în mai multe rânduri în relații cu guvernul german. Mihail Sturza, în

---

[19] Traşcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *op. cit.*, p. 11.

[20] Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 428.

[21] DANIC, loc. cit., dosar nr. 252/1940, f. 117.

[22] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 430.

calitate de ministru de Externe, l-a însoţit în luna decembrie 1940 pe „Conducătorul Statului" la Berlin, unde acesta se întâlnea cu Hitler pentru a dezbate probleme de strategie militară. Cu toate ca era ministru de Externe, demnitarul legionar nu a fost invitat să participe la dezbaterile importante şi nici nu a avut parte de o audienţă la cancelarul *Reich*-ului.

Ion Antonescu a beneficiat de simpatie şi pe plan intern. Majoritatea oamenilor politici importanţi considerau că participarea la guvernare a legionarilor era o aventură şi că nu trebuiau încurajate forţele anarhiste. Generalul Antonescu a reuşit să-i convingă pe Iuliu Maniu şi pe Constantin I.C. Brătianu de necesitatea alianţei cu Germania nazistă, ca singură soluţie pentru reîntregirea teritorială. Pe de altă parte, populaţia avea încredere mai mare într-un militar decât într-un fost profesor de liceu care s-a manifestat ca un revoluţionar susţinător al acţiunilor teroriste.

1.3. Abuzuri ale legionarilor

1.3.1. Poliţia legionară

În confruntarea dintre Horia Sima şi Ion Antonescu pentru întâietate în ierarhia de stat, legionarii s-au compromis singuri, fără ca generalul să întreprindă acţiuni de „sabotaj". Tinerii legionari au considerat statul naţional-legionar drept o sursă de îmbogăţire rapidă, întreprinzând o campanie de confiscări abuzive. Victimele acestor excese au fost, pe lângă evrei, foştii politicieni liberali sau ţărănişti locali, despre care legionarii spuneau că trebuiau să plătească pentru „activitatea lor împotriva naţiunii" din anii 1920-1930. Toate aceste nereguli i-au acordat lui Ion Antonescu suficiente motive pentru a solicita îndepărtarea legionarilor de la guvernare.

În istoria Mişcării legionare de până în 1940 nu existaseră trupe de şoc, aşa-zisele „braţe înarmate ale partidului", după cum creaseră Mussolini sau Hitler pentru a cuceri puterea prin pre-

siune. Corneliu Codreanu încercase la începutul anilor 1930 să creeze „Garda de Fier" în vederea intimidării „acțiunilor antiromânești" din Bucovina și Basarabia (era vorba despre „problema evreiască"). Mult mai târziu, la înmormântarea lui Ion Moța și Vasile Marin (februarie 1937), Corneliu Codreanu a fost păzit de o echipă de tineri legionari cu condiție atletică. Ulterior, nucleul s-a extins formându-se „Corpul Moța-Marin" cu scopul de a riposta în cazul în care împotriva legionarilor ar fi fost „orchestrate" abuzuri fizice din partea rivalilor politici. În ambele cazuri autoritățile au intervenit prompt, nefiind dispuse să accepte dezvoltarea unor „armate de partid" pe teritoriul României.

După preluarea puterii, legionarii au constituit o formă de organizație paramilitară, sub numele de „Poliția legionară". Această structură a funcționat paralel cu poliția de stat, având în prima perioadă a guvernării național-legionare atribuții egale cu instituția Ministerului de Interne. Ideea unei Polități legionare a apărut imediat după abdicarea lui Carol al II-lea. Chiar dacă legionarii nu intraseră oficial in guvern, membrii organizației se comportau ca atare, în virtutea faptului că aveau o ideologie asemănătoare cu a statului german, noul aliat al României. Legionarii au justificat existența unei polități paralele prin nevoia de a împiedica refugierea peste granițe a celor care guvernaseră România în perioada dictaturii regale. Printre cei căutați de Poliția legionară la începutul lui septembrie 1940 se aflau în general membri ai poliției de stat și ai serviciilor speciale, care participaseră la represiunea împotriva naționaliștilor-extremiști români în perioada dictaturii regale.

În primele zile de existență, Poliția legionară a lucrat în sensul anunțat, iar la 8 septembrie 1940 Gabriel Marinescu, fostul Prefect al Polității Capitalei, a fost arestat. El a fost prins la granița româno-iugoslavă în timp ce încerca să ajungă cu un bac pe malul sârbesc[23]. Este puțin probabil ca Poliția legionară

[23] Prundeni, I.I., „Călăul care a încercat să fugă: Gabriel Marinescu", în *Porunca Vremii*, an IX, nr. 1748, 14 septembrie 1940, p. 1.

să se fi organizat ca structură într-un timp aşa de scurt. Cel mai probabil astfel de „capturi" au fost rodul acţiunilor de filaj pe care legionarii le organizau la adresa oamenilor de stat. Încă din 1937, echipe speciale fuseseră desemnate să urmărească activitatea zilnică a unor demnitari, cum ar fi Armand Călinescu sau Gabriel Marinescu. Odată ce ştiau traseele zilnice ale acestora, legionarii puteau să organizeze pedepse corporale împotriva lor deoarece îi considerau „prigonitorii Legiunii". Asasinarea lui Armand Călinescu a fost consecinţa unui astfel de filaj, deoarece atentatorii ştiau că el va trece pe Podul Elefterie din Bucureşti (actualul Pod Eroilor) şi mai ştiau că nu era însoţit de o coloană oficială cu agenţi de pază.

Organizarea Poliţiei legionare propriu-zise a început probabil după formarea guvernului naţional-legionar, la 16 septembrie 1940. În general au fost recrutaţi în aceste corpuri tineri care nu aveau de lucru, cu scopul de a fi răsplătiţi pentru activitatea lor din timpul ilegalităţii. Preotul Ion Dumitrescu-Borşa spune în memoriile sale că Horia Sima a fost cel care a organizat Poliţia legionară, unde a integrat numai oameni care îi erau fideli din toate punctele de vedere[24]. O altă componentă a Poliţiei legionare au fost tinerii macedoneni, intraţi în noua structură după ce s-au refugiat din Cadrilaterul cedat Bulgariei[25]. În general, macedonenii au fost o problemă în Mişcarea legionară din pricina violenţei lor, dar în acelaşi timp erau foarte fideli angajamentelor pe care le luau.

Statutul Poliţiei legionare nu a fost definit foarte clar în raport cu poliţia de stat. Deoarece nu exista un regulament de organizare, şi-a desfăşurat activitatea haotic, luând măsuri arbitrare şi substituind atribuţiile poliţiei de stat[26]. În numeroase cazuri, cetăţenii nemulţumiţi de Poliţia legionară s-au adresat

---

[24] Dumitrescu-Borşa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, [Bucureşti], Editura Lucman, [2002], p. 343.

[25] DANIC, loc. cit., dosar nr. 252/1940, f. 33.

[26] *Ibidem*, f. 1.

politiei de stat, care însă susținea că nu putea face nimic atât timp cât exista un vid în legislație.

Poliția legionară a constituit „jandarmul" cu ajutorul căruia s-au realizat confiscările de averi și arestările arbitrare din perioada de existență a „statului național-legionar". Deoarece nu răspundea de nici o structură centralizată, ci numai de conducerea organizației, Poliția legionară era „liberă" la încălcarea legii.

În cele din urmă, protestele opiniei publice au provocat modificarea statutului acestei structuri. În București, începând cu 12 octombrie 1940, legionarii nu mai aveau dreptul să facă arestări. Toate perchezițiile și reținerile de persoane reveneau la poliția de stat. Dacă legionarii justificau arestarea vreunei persoane în temeiuri legale, actul urma să se facă numai în prezența și de către un reprezentat al Ministerului de Interne[27]. Totuși, abuzurile au continuat, iar în țară statutul Poliției legionare a rămas neschimbat.

După asasinatele de la Jilava (noaptea de 26-27 noiembrie 1940) și uciderea lui Nicolae Iorga și a lui Virgil Madgearu (27 noiembrie 1940), conflictul privind statutul Poliției legionare a răbufnit. Ion Antonescu i-a cerut lui Horia Sima să desființeze structura deoarece alimenta nesiguranța cetățenilor prin caracterul neinstituțional pe care îl avea. La 30 noiembrie 1940, ministrul de Interne, gen. Constantin Petrovicescu (legionar) a dat următorul ordin: „Dat fiind că Mișcarea legionară rezervă membrilor ei alte misiuni de importanță cu mult mai mare, Ministerul renunță începând cu data de 1 Decembrie 1940 la serviciile Poliției legionare"[28]. În pofida ordinului ministrului, Poliția legionară a funcționat și după această dată, mai ales în provincie. Abuzurile sale a fost una din principalele cauze ale neînțelegerilor dintre Ion Antonescu și Mișcarea legionară, contribuind la eșecul coabitării la guvernare.

---

[27] *Ibidem*, dosar nr. 220/1940, f. 12.
[28] *Ibidem*, dosar nr. 45/1940, f. 1.

1.3.2. Abuzuri în administrație

În perioada activității legale a Mișcării legionare, Corneliu Codreanu promisese o „Românie nouă", în care abuzurile administrației vor fi o „tristă amintire". Astfel că, după ajungerea legionarilor la putere, populația care fusese convinsă de Corneliu Codreanu de capacitatea de înnoire socială pe care o puteau aduce legionarii aştepta lichidarea abuzurilor birocrației.

În realitate, înnoirea despre care vorbea Corneliu Codreanu a fost o iluzie, ca şi alte promisiuni lansate de Mişcarea legionară. În administrație au intrat tineri insuficient pregătiți, dintre care majoritatea abia ieşiseră de pe băncile şcolilor şi nu lucraseră deloc până atunci[29]. Întinerirea funcționarilor adusă de Mişcarea legionară a fost o mare dezamăgire, deoarece aceştia vedeau posturile pe care le ocupau drept calea cea mai rapidă spre înstărire. Noii funcționari, însoțiți de Poliția legionară, au lansat o campanie de „vânătoare de vrăjitoare", în care s-au inventat vinovății[30]. Inițial, ținta percheziților au fost evreii, afectați de înființarea „comisiilor de românizare", la scurt timp după preluarea conducerii de către noua putere pro-germană. Treptat însă percheziţiile s-au reorientat spre cetățenii înstăriți din marile oraşe. Aceştia erau acuzați de colaborare cu regimul lui Carol al II-lea sau de îmbogățire pe căi necinstite. Uneori chiar cetățenii străini (în special francezi şi englezi) au fost ținta confiscărilor întreprinse de legionari, sub pretextul că întreprind „acte de sabotaj"[31].

La baza acestor abuzuri a stat noua legislație care permitea rechiziții asupra bunurilor însuşite pe căi necinstite de foştii funcționari din aparatul de stat. În mod normal, acestea trebu-

[29] *Ibidem*, dosar nr. 263/1940, f. 17.
[30] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 94.
[31] *Ibidem*, dosar nr. 220/1940, f. 8.

iau vândute prin licitație, iar veniturile urmau să fie vărsate la vistieria „Ajutorului Legionar", organizație creată pentru întrajutorarea refugiaților din provinciile cedate în vara anului 1940. Dar responsabilii cu respectiva acțiune au abuzat de posibilitatea de a face percheziții. Zelul lor nu a fost gratuit, majoritatea bunurilor vândute nefiind înregistrate fiscal și intrând de cele mai multe ori în buzunarele celor care „acționau pe teren"[32].

Cel mai frecvent mod de jaf împotriva cetățenilor cu posibilități materiale au fost „donațiile" către Ajutorul Legionar. De multe ori, cetățenii erau convocați la sediile teritoriale ale Mișcării legionare fără să știe de ce, iar la sfârșitul întrevederii erau obligați să semneze acte prin care donau o parte a averilor personale către organizațiile umanitare înființate de legionari[33].

În final, populația a fost epuizată de teroarea psihică la care erau supuși unii cetățeni, iar conducerea centrală a Mișcării legionare a fost asaltată de memorii de protest[34]. Tensiunea era atât de mare, încât unii foști demnitari s-au sinucis fiindcă nu mai puteau suporta presiunea psihică. La 3 octombrie 1940, Petre Andrei, fostul ministru al Educației Naționale în guvernul Armand Călinescu, s-a sinucis la Iași, unde activa ca profesor universitar[35]. Acesta susținuse cu tărie desființarea Mișcării legionare. Înainte cu câteva săptămâni de a fi asasinat, Nicolae Iorga anunțase ca nu va mai publica ultimul volum din *Istoria Românilor*, întrucât trebuia să trateze perioada dictaturii regale și ar fi dat motive funcționarilor legionari să ia măsuri împotriva sa[36].

Uneori chiar unii legionari și-au arătat nemulțumirea față de noul chip al Mișcării, prin intermediul unor scrisori de protest. Erau nemulțumiți că la conducerea organizațiilor teritoriale veniseră legionari din afara județului sau că noii ocupanți

---

[32] *Ibidem*, dosar nr. 263/1940, f. 14.
[33] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 100.
[34] *Ibidem*, dosar nr. 252/1940, f. 1.
[35] *Ibidem*, dosar nr. 220/1940, f. 8.
[36] *Ibidem*, dosar nr. 152/1940, f. 19.

ai unor posturi administrative îşi promovau colaboratorii pe criterii clientelare[37]. În unele cazuri, revolta legionarilor protestatari era provocată şi de faptul că vechii responsabili de abuzuri în administraţie au rămas în posturile lor, înţelegându-se cu noii funcţionari legionari pentru împărţirea zonelor de influenţă din care puteau acumula venituri ilicite[38].

Nu toţi legionarii care au ocupat funcţii administrative s-au comportat în maniera descrisă mai sus. Însă sesizările păstrate de arhive sunt prea numeroase pentru a nu fi luate în seamă. După evenimentele din 21-23 ianuarie 1941, imaginea creată de legionarii corupţi care au administrat instituţiile din teritoriu s-a întors împotriva organizaţiei. Mai ales în armată şi poliţie, funcţionarii sosiţi după septembrie 1940 din rândurile legionarilor au fost ţinta ironiilor şi batjocurilor. Chiar dacă nu întotdeauna se comportaseră necinstit, ei au devenit „ţapii ispăşitori" ai eşecului guvernării naţional-legionare[39].

1.3.3. Răzbunări personale

După abdicarea lui Carol al II-lea, persoana acestuia a fost ţinta predilectă a actelor injurioase şi batjocoritoare. Legionarii au intrat frecvent în sediile instituţiilor de stat şi chiar ale magazinelor de pe bulevardele oraşelor solicitând eliminarea portretului fostului rege. Uneori aceştia deveneau violenţi dacă erau refuzaţi[40]. Nu numai persoana lui Carol al II-lea a fost obiectul revoltei legionarilor. În unele cazuri, statui din bronz[41] sau inscripţii pe diverse sedii de instituţii[42] cu numele fostului prim-ministru I.G. Duca au fost devastate de legionari, care se

---

[37] *Ibidem*, dosar nr. 263/1940, f. 11-14.
[38] *Ibidem*, f. 15.
[39] *Ibidem*, dosar nr. 252/1940, f. 167.
[40] *Ibidem*, f. 6.
[41] *Ibidem*, f. 124.
[42] *Ibidem*, f. 70.

comportau necontrolat, fiind entuziasmați de noul stat național-legionar.

Acestea au fost doar cazuri simbolice de răzbunări personale. Însă legionarii au făcut presiuni asupra Ministerului de Interne să se întocmească liste cu cei care au lucrat în poliție și Siguranță în perioada 1938-1940, inclusiv cu statut de colaborare. Fiecare județ trebuia să alcătuiască astfel de liste, pentru a fi centralizate ulterior la București[43]. Cea mai însemnată contribuție la identificarea persoanelor care erau suspecte că ar fi contribuit la represiunea legionarilor în perioada dictaturii regale au avut-o noii funcționari legionari din structurile Ministerului de Interne. Aceștia au abuzat de funcțiile lor, contribuind la întocmirea listelor cu „suspecți"[44].

1.3.4. Măsuri antievreiești

Antisemitismul a fost unul dintre principalele argumente de legitimare al Mișcării legionare în spectrul politic interbelic românesc. În anii 1930, mai ales în orașele din Bucovina și Moldova, încăierările dintre legionari și evrei erau frecvente. Autoritățile au intervenit de fiecare dată în calmarea spiritelor, iar în România antisemitismul nu a căpătat forma unei lupte de stradă.

După preluarea puterii, prin „comisiile de românizare", legionarii au avut instrumentul afirmării antisemitismului lor. Însă au acționat predominant economic, împotriva celor înstăriți, și nu etnic, la nivelul întregii populații iudaice, cum se întâmpla în Germania. Spre exemplu, în Târgu Neamț, la sfârșitul lunii noiembrie 1940, organizația locală a Mișcării legionare i-a convocat pe liderii comunității evreiești la sediu. Prin constrângere și teroare psihică aceștia au fost deposedați de proprietăți imobiliare sau de sume importante de bani.

---

[43] *Ibidem*, f. 172-173.
[44] *Ibidem*, f. 126.

Valorile au ajuns în posesia liderilor legionari locali, care i-au obligat pe concetățenii evrei bogați să le vândă imobilele pe sume insignifiante față de valorile reale[45]. Cazul a ajuns în atenția Inspectoratului General al Poliției, care și-a trimis un reprezentat de la Bucureşti pentru anchetă. Poliția fusese sesizata de dr. Wilhelm Filderman, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, dovadă că acolo abuzurile fuseseră însemnate. Ancheta Inspectoratului General al Poliției a confirmat sesizările primite, dispunându-se pedepsirea celor vinovați[46].

Printre măsurile antievreiești neeconomice se numără cazul evacuării chiriașilor etnici evrei din locuințele aflate în centrul orașului Sibiu. Aceştia au fost îndrumați spre periferiile orașului, fără a se înregistra incidente deoarece s-au supus dispozițiilor date de legionari[47]. Au fost cazuri când pe magazinele evreiești au fost puse afișe cu caracter antisemit[48]. Etnicii evrei au beneficiat de serviciile de cult în ritul mozaic fără mari șicane din partea legionarilor, cu excepția unor incidente de o gravitate neînsemnată[49].

1.3.5. „Despotismul" lui Horia Sima

În măsura în care conflictul dintre generalul Ion Antonescu și Horia Sima a escaladat, liderul legionar a devenit intolerant cu camarazii care nu erau de acord cu politica sa. Acest grup se formase la Berlin în vara anului 1939 și nu putuse fi atras în totalitate în funcții de conducere, pentru a-i anihila potențialul opozant. Preotul Ion Dumitrescu-Borșa a fost unul dintre principalii componenți ai respectivei grupări. El era un membru important al Mișcării, fiind ultimul secretar general din pe-

[45] *Ibidem*, dosar nr. 258/1940, f. 1-10.
[46] *Ibidem*, f. 129.
[47] *Ibidem*, dosar nr. 252/1940, f. 150.
[48] *Ibidem*, f. 147.
[49] *Ibidem*, f. 29.

rioada de legalitate. Mai mult, făcuse parte din grupul de legionarii care a luptat în Spania în 1936-1937, alături de trei dintre marii „eroi legionari": Ion Moța, Vasile Marin și Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul. Memoriile lui Ion Dumitrescu-Borșa descriu experiența conflictului cu Horia Sima, când acesta a încercat să îndepărteze vocile opozante.

În mod normal, conflictul ar fi rămas în interiorul Mișcării. Prin tradiție, legionarii nu își spălau rufele în public, rezolvând tensiunile în ședințele de cuib interne. Pentru a slabi forța lui Horia Sima în interiorul Mișcării legionare, Ion Antonescu a susținut „partida" opozanților[50]. „Conducătorul Statului" își manifestase în mai multe rânduri dorința de a deveni șeful Mișcării legionare și spera că va putea să-și atingă obiectivul prin intermediul unor legionari „cu nume" in organizație. Planul său a eșuat deoarece germanii nu doreau un Antonescu foarte puternic politic[51], iar Horia Sima a lansat persecuția opozanților săi.

Corneliu Codreanu promovase în Mișcarea legionară cultul personalității. Prin comportarea sa ca șef al organizației a lăsat moștenire ideea unui lider puternic, capabil să umbrească orice forțe care i-ar contesta legitimitatea. Horia Sima s-a încadrat perfect acestui șablon și nu a admis ca cineva sa-i conteste autoritatea. Încă de la început s-a bazat pe cei care-l propulsaseră spre conducerea Mișcării legionare – liderii organizațiilor locale din perioada clandestinității (1938-1940). Aceștia nu erau cunoscuți de vechii legionari, însă participaseră activ la acțiunile de sabotaj contra regimului autoritar al lui Carol al II-lea. Cei mai activi dintre ei erau studenții din Corpul Studențesc Legionar, elevii din Frățiile de Cruce și muncitorii din Corpul Muncitoresc Legionar. S-au bucurat de funcții administrative după septembrie 1940 și îi erau astfel fideli „Comandantului"[52].

---

[50] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 327.
[51] Heinen, Armin, *op, cit.*, p. 428.
[52] DANIC, loc. cit., dosar nr. 262/1940, f. 1.

La jumătatea lunii noiembrie 1940, Horia Sima a început „războiul" cu legionarii simpatizanți ai lui Antonescu, arestându-i. Le-a fixat domiciliul obligatoriu, fiind păziți de Poliția legionară. Pe lângă unii legionari aflați în conflict cu Horia Sima încă din 1939 (cum ar fi Ion Dumitrescu-Borșa sau Gheorghe Ciorogaru), au avut parte de domiciliu obligatoriu temporar doi dintre frații lui Corneliu Codreanu (Decebal și Horia), precum și tatăl „Căpitanului" (Ion Zelea-Codreanu)[53]. Procedând în acest mod, Horia Sima s-a compromis ca lider al Mișcării. Iridenta Moța, sora întemeietorului Legiunii și fosta soție a lui Ion Moța, a anunțat că intenționa să lanseze în ziarul „Libertatea" un atac la adresa lui Horia Sima, prin care să ia atitudine față de arestarea „camarazilor" legionari[54]. În preajma Crăciunului anului 1940, Sima a dispus ridicarea domiciliului obligatoriu pentru opozanții săi, însă le-a suspendat dreptul de a mai locui în București. Măsurile nejustificate au contribuit la suspiciunea misiunii diplomatice germane la București față de liderul legionar. Se pare că misiunea a recomandat la Berlin susținerea exclusivă a lui Ion Antonescu.

Văzând neînțelegerile cu generalul Antonescu, Horia Sima a avut în vedere să obțină puterea în mod revoluționar, ca și în perioada dictaturii regale. Vechile sale planuri de răsturnare prin forță a lui Carol al II-lea au fost refăcute pentru Ion Antonescu. Prima acțiune de sfidare a fost menținerea Poliției legionare după dizolvarea acesteia, la 30 decembrie 1940. Deși în mod oficial structura nu mai exista, au apărut în localitățile din teritoriu „gărzi de fier", care afirmau că vor menține militantismul Mișcării legionare[55]. Aceste structuri erau înarmate și foarte fidele lui Horia Sima. Pe lângă „gărzile de fier", și-au făcut apariția și primele echipe de sacrificiu care aveau misiunea să declanșeze o lovitură de stat. În Transilvania trei

[53] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 341-352.
[54] DANIC, loc. cit., dosar nr. 252/1940, f. 153.
[55] *Ibidem*, dosar nr. 258/1940, f. 115.

astfel de echipe se pregăteau în decembrie 1940 să-l asasineze pe „Conducătorul Statului". Lovitura de stat planificată de Horia Sima mai avea în vedere şi lichidarea unui număr de 15 generali importanţi ai armatei române, precum şi aproximativ 25 de politicieni[56]. Ca şi planurile lui Sima de răsturnare revoluţionară a lui Carol al II-lea, în 1938 şi 1940[57], proiectul de asasinare a generalului Ion Antonescu a avut aceeaşi istorie.

Guvernarea naţional-legionară din perioada septembrie 1940-ianuarie 1941 a fost un mare eşec. Naţionaliştii extremişti români nu au fost capabili să se concentreze pentru un astfel de efort deoarece nu aveau experienţă politică (Mişcarea legionară nu trimisese reprezentanţi în Parlamentul României decât perioade foarte scurte de timp, între 1931 şi 1932). Noua generaţie reprezentată de Horia Sima a avut de asemenea sincope în a se adapta regulilor vieţii politice. După 1938, organizaţia funcţionase subversiv, iar, ajunşi la guvernare, noii membrii au înţeles să se comporte că şi în anii de ilegalitate. Tinereţea cadrelor admise în grabă în Mişcarea legionară în timpul „prigoanei" a contribuit de asemenea la eşecul proiectului politic care a fost statul naţional-legionar.

Horia Sima a fost un foarte bun organizator al perioadei de clandestinitate, dar a eşuat desăvârşit ca reprezentant al Mişcării legionare în forurile guvernamentale ale ţării. S-a înconjurat de oameni fideli, care îl ajutaseră nemărginit atâta timp cât a fost forţat să aibă domicilii secrete, dar care nu au fost capabili să-l consilieze atunci când a fost vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Teama de a nu pierde şefia Mişcări Legionare l-a determinat să-i îndepărteze pe „camarazii" experimentaţi, ajungându-se la penibila situaţie de a aresta opoziţia din interiorul organizaţiei.

---

[56] *Ibidem*, dosar nr. 45/1940, f. 41.

[57] Ţiu, Ilarion, *op. cit.*, p. 109-115; *Ibidem*, p. 206-211.

Capitolul 2
„Rebeliunea legionară"

Guvernarea național-legionară nu a fost nici pe departe o expresie a promisiunilor făcute de Ion Antonescu și de noii lideri legionari în septembrie 1940. Deși nu întotdeauna tensiunile au ieșit la suprafață, au existat mai tot timpul diferențe de opinii privind modul de guvernare. Atât legionarii, cât și Ion Antonescu au realizat curând că nu pot coabita și trebuiau să se îndepărteze reciproc pentru a-și susține programul.

Natura regimului din perioada septembrie 1940-ianuarie 1941 este dificil de definit. În mod oficial, acesta s-a numit regimul „statului național-legionar". Însă este greu de stabilit care a fost ideologia acestui stat, care au fost doctrinarii săi etc. Cea mai de „succes" definiție a fost dată de Lucrețiu Pătrășcanu în 1945, când a publicat lucrarea „Sub trei dictaturi". Liderul comunist a folosit termenul de „dictatură legionară" pentru perioada studiată. Ulterior, sintagma a fost preluată de discursul istoriografic, devenind comun pentru istoricii din perioada comunistă. Nici după 1989 nu s-au făcut demersuri pentru a se lămuri clar natura statului național-legionar, iar în unele lucrări s-a prelungit folosirea termenului de „dictatură legionară".

Încadrarea făcută de Lucrețiu Pătrășcanu nu este cea mai potrivită pentru a defini natura ideologică a statului național-legionar. În perioada 6 septembrie 1940-23 ianuarie 1941, componenta legionară din conducere nu a fost suficient de puternică pentru a da natura regimului. Astfel că, utilizând termenul de „dictatură legionară" s-ar omite unele aspecte de funcționare a regimului din perioada studiată. Generalul Antonescu și legionarii au fost permanent în competiție pentru a deține frâiele puterii, astfel nici una dintre cele două tabere n-au reușit să obțină monopolul administrației. Încă de la

început, Ion Antonescu nu a fost de acord ca Mişcarea legionară să controleze posturile ministeriale strategice. Chiar dacă legionarii au obţinut portofoliul Ministerului de Interne, generalul Antonescu a numit un apropiat al său în postul de subsecretar de Stat (lt.-col. Alexandru Rioşeanu). Revoluţionari din fire, legionarii au dorit răspundă violent la acest control al generalului Antonescu, organizând dezordini care au culminat cu masacrul de la Jilava şi uciderea lui Nicolae Iorga şi a lui Virgil Madgearu. Horia Sima s-a dezis de actele camarazilor şi i-a promis generalului că va face tot ce-i stătea în putinţă ca să instaureze disciplina în organizaţie. Mai mult, a desfiinţat Poliţia legionară, chiar dacă numai pe hârtie, deşi instituţia a continuat să funcţioneze.

În aceste condiţii, a vorbi despre perioada septembrie 1940-ianuarie 1941 ca despre o „dictatură legionară" este în contradicţie cu desfăşurarea evenimentelor. Este adevărat că au fost excese ale legionarilor, însă statul nu a fost controlat în nici un moment în sens totalitar de Mişcare.

2.1. Evenimentele din 21-23 ianuarie 1941

2.1.1. Ruperea relaţiilor cu Ion Antonescu

Ultima fază a divergenţelor dintre Mişcarea legionară şi Ion Antonescu a debutat la începutul lunii ianuarie 1941. Cu toate că formal Poliţia legionară nu mai exista, cadrele acestui organism au continuat percheziţiile în rândurile populaţiei evreieşti şi a foştilor adversari politici. În Capitală, circulau tot felul de zvonuri privind pregătirea unei „nopţi a Sfântului Bartolomeu"[58] în România. Ion Antonescu l-a convocat pe Horia

[58] În noaptea de 23/24 august 1572, în Franţa au fost masacraţi aproape 30.000 de „hughenoţi" (protestanţi de confesiune calvină), punct culminant al conflictelor purtate între catolici si calvinişti. Masacrul a rămas în istoriografie sub numele de „Noaptea Sfântului Bartolomeu".

Sima la 7 ianuarie 1941, între cei doi existând o dispută verbală dură. Unii martorii au spus ulterior că Antonescu l-ar fi dat afară din biroul său pe „Comandantul" Mişcării legionare.

După acest eveniment, atât legionarii, cât şi cercurile lui Ion Antonescu, au început pregătirile încetării colaborării politice. Componenta radicală a Mişcării legionare s-a mobilizat în scopul realizării unui puci contra generalului. De cealaltă parte, Ion Antonescu avea asupra lui avantajul faptului că era conducătorul Armatei, în condiţiile în care Germania se afla în război cu Grecia. Pentru prima dată, în decembrie 1940, teritoriul românesc fusese utilizate pentru tranzitul trupelor şi a armamentului Germaniei spre Peninsula Balcanică. De altfel, Hitler discutase exclusiv cu Ion Antonescu chestiunile legate de războiul Germaniei contra Uniunii Sovietice, liderii legionari fiind excluşi de fiecare dată de la dezbateri de acest gen.

Guvernul de la Berlin a fost informat despre neînţelegerile dintre Ion Antonescu şi Mişcarea legionară de către Legaţia de la Bucureşti[59]. La mijlocul lunii ianuarie, cele două „capete" ale guvernului român – Ion Antonescu şi Horia Sima – au fost invitate la Obersalzberg la o întâlnire cu Adolf Hitler. Germanii nu mai erau dispuşi să asiste la conflictul dintre legionari şi general. Spre surprinderea tuturor, Horia Sima a refuzat să meargă la întâlnirea cu înalţii reprezentanţi ai guvernului german. Iniţial a motivat că nu putea suporta deplasarea cu avionul, iar mai apoi că nu era normal să lipsească în acelaşi timp din ţară prim-ministrul (Ion Antonescu) şi vice-prim-ministrul (Horia Sima). Cel mai probabil, conducătorul Mişcării legionare a refuzat deplasarea deoarece se temea că nu va fi invitat la întâlnirile la vârf a celor două delegaţii, aşa cum se întâmplase cu ministrul de Externe Mihail Sturdza (legionar) în decembrie 1940. Aşadar, Ion Antonescu s-a dus singur la întâlnirea cu Adolf Hitler de la Obersalzberg, desfăşurată la 14

[59] Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale (DANIC), Fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 2/1941, f. 27.

ianuarie 1941. Legat de divergențele dintre legionari și Ion Antonescu, *Führer*-ul i-a recomandat „Conducătorului Statului" o atitudine cumpătată. Cancelarul german a susținut că regimul din România avea nevoie de o componentă etnică solidă și ar fi fost indicat ca Ion Antonescu să preia conducerea Mișcării legionare. Însă Hitler nu a insistat în această privință, susținând că parteneriatul româno-german nu era condiționat de existența unei grupări de factura NSDAP în România.

Întors în țară, generalul a răspândit zvonuri în cercurile politice conform cărora era susținut integral de Berlin. Legionarii nu știau care era situația reală, deoarece Legația de la București nu le-a furnizat nici un fel de informații despre atitudinea guvernului german în această chestiune. „Conducătorul Statului" a publicat la 17 ianuarie o scrisoare deschisă prin care îl denunța pe Horia Sima ca fiind purtătorul unei atitudini antinaționale. Din acel moment, între cei doi nu au mai existat nici un fel de relații. Ion Antonescu a încercat să exploateze diferendele interne din Mișcarea legionară, inițiind discuții cu facțiunea care se opunea lui Horia Sima. În acest mod se conforma indicațiilor date de Adolf Hitler la Obersalzberg, încercând să obțină sprijin pentru o eventuală preluare a conducerii Mișcării legionare. Însă radicalii legionari fideli lui Horia Sima au reacționat și ei la încetarea relațiilor dintre Ion Antonescu și „Comandantul" Mișcării legionare. În special în București, cuiburile de natură teroristă s-au mobilizat sub coordonarea lui Nicolae Petraşcu, secretar al Mișcării legionare și apropiat al lui Horia Sima. Acestea aveau la dispoziție circa 21.000 de arme. Nicolae Petraşcu spera să obțină sprijin și din partea ofițerilor tineri din Armată, dar și din rândul populației Capitalei, despre care credea că se va solidariza cu Mișcarea legionară într-un conflict deschis cu Ion Antonescu[60].

---

[60] Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 429-432.

Pe acest fond, Horia Sima a încercat încă o dată să pună în aplicare planul său de „revoluție". Față de 1938 sau 1940, el nu mai era în postura de a conduce câteva zeci de celule teroriste. Acum avea la dispoziție un complex aparat radical al Mișcării legionare, care acționa în libertate și se putea înarma și pregăti. În plus, avea avantajul că legionarii dețineau controlul asupra Ministerului de Interne. Legația germană de la București i-a dat asigurări că soldații germani nu se vor implica în problemele interne ale României. În teritoriu, legionarii erau destul de bine organizați.

2.1.2. Ostilitățile

Scânteia conflictului a fost dată de un eveniment aparent fără mare importanță. La 19 ianuarie, în fața hotelului „Ambasador" din București (sediul statului major al misiunii militare germane), maiorul Döring a fost ucis de un cetățean grec. Ulterior s-a dovedit că acesta era spion britanic. Însă Antonescu a dat incidentului amploare, acuzându-l pe ministru de Interne, gen. Constantin Petrovicescu, că nu a fost capabil să mențină siguranța misiunii militare germane. În aceeași zi, Antonescu l-a demis pe ministrul de Interne, iar Mișcarea legionară a pierdut cel mai important post din guvern.

La 20 ianuarie 1940, Ion Antonescu i-a convocat pe toți prefecții în Capitală (majoritatea legionari). Paralel, în țară legionarii au început violențele, cu scopul de a demonstra că Ion Antonescu nu era capabil să mențină ordinea internă. Dar generalul a procedat abil și a profitat de absența prefecților legionari de la reședințele lor pentru a-i demite și înlocui cu ofițeri. În acel moment, spiritele s-au încins la maxim, devenind iminentă o confruntare violentă între legionari și Ion Antonescu.

În dimineața zilei de 21 ianuarie, legionarii au ocupat cu forța instituțiile publice și au refuzat să permită accesul noii administrații numite de Ion Antonescu cu o zi înainte. Se pare

că totul fusese pregătit, având în vedere asemănarea cu proiectele de lovitură de stat întocmite de Horia Sima în 1938 şi 1940. Astfel că au fost ocupate sediile prefecturilor judeţene, centralele telefonice, sediile poliţieneşti orăşeneşti şi comunale. Ion Antonescu a mobilizat Armata contra legionarilor „răsculaţi", însă a dat dispoziţii să se intervină numai dacă militarii erau atacaţi. Germanii au declarat iniţial că nu se amestecă în problemele interne ale guvernului român, oferindu-se mediatori între cele două părţi. Legionarii i-au cerut însă lui Ion Antonescu să se dea la o parte şi să accepte un guvern format exclusiv din „cadrele" lor.

Deoarece generalul a refuzat categoric, conflictul a continuat, iar a doua zi, 22 ianuarie, cele două tabere – militari şi legionari – au intrat în conflict armat. Deşi în seara zilei de 21 ianuarie Legaţia germană de la Bucureşti primise ordin să nu se amestece, a doua zi a solicitat Berlinului să-şi expună poziţia deoarece evenimentele degeneraseră. Pe fondul războiului civil, în Bucureşti şi marile oraşe bande de răufăcători devastaseră proprietăţile particulare şi se crease astfel o stare de haos. Prin Joachim von Ribbentrop (ministrul de Externe al *Reich*-ului), Hitler i-a recomandat lui Ion Antonescu să-i înlăture pe liderii „rebeliunii" şi să preia conducerea Mişcării legionare, aşa cum procedase el cu Ernest Rohm (şeful SA) în 1934. Şeful Misiunii Militare germane din România, gen. Erich Hansen, s-a oferit să medieze conflictul dintre legionari şi Ion Antonescu, pentru a evita o vărsare de sânge în cazul lichidării conducerii Mişcării. În cele din urmă, Ion Antonescu a fost de acord să acorde imunitate tuturor legionarilor rebeli care depuneau armele până la ora 05.00 a zilei de 23 ianuarie 1941. Prin intermediul şefului Serviciului de Securitate German (Sicherheitsdienst – SD) din România, Otto Albrecht von Bolschwing (apropiat al legionarilor), Horia Sima a fost de acord să semneze o scrisoare prin care le cerea camarazilor să înceteze orice formă de opoziţie.

Conducerea Mişcării legionare a fost luată sub protecţia

SD. În dimineața zilei de 23 ianuarie, Armata română și militarii germani au reluat ofensiva contra legionarilor baricadați. Ordinul lui Horia Sima nu a ajuns la toți rebelii, astfel că s-au desfășurat acte de o violență nemaiîntâlnită până atunci. Unii legionari s-au predat numai la apariția soldaților germani, pentru că doar prezența lor i-a convins că liderii Mișcării suspendaseră orice formă de opoziție.

2.1.3. „Regimul Antonescu"

Ion Antonescu nu a respectat termenii negocierii dintre SD și guvernul român în cazul amnistiei legionarilor. Generalul fusese de acord să-i ierte pe legionarii simpli, însă a cerut permisiunea să-i aresteze pe liderii grupărilor radicale. Dar atributul de lider al unei grupări teroriste a fost extins și asupra șefilor de cuiburi, iar în scurt timp germanii au observat că nu reușiseră să obțină o largă amnistie pentru participanții la evenimentele din 21-23 ianuarie 1941[61].

Evenimentele din ianuarie 1941 au provocat nemulțumirea populației în toate planurile. Cei care erau adepții unui regim de dreapta și-au pierdut încrederea în potențialul Mișcării legionare de înnoire a societății, despre care vorbise Corneliu Codreanu. Iar cei care dezavuau extremismul susțineau că se confirmau temerile lor privind teribilismul legionarilor. Bilanțul evenimentelor este destul de tragic. Acest veritabil război civil a provocat 261 de morți (141 creștini, 120 evrei, 21 militari) și 377 de răniți (318 creștini, 59 evrei, 34 militari), conform statisticii realizate de Ministerul de Interne[62].

Represiunea instituțiilor statului asupra legionarilor a continuat și după 23 ianuarie 1941. De multe ori simplii legionari au fost hărțuiți de autoritățile polițienești, chiar dacă nu au fost

[61] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 432-435.
[62] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 390.

implicați în evenimentele din 21-23 ianuarie 1941. Percheziţiile au devenit arbitrare, victime căzând uneori oameni nevinovaţi, care deveneau suspecţi doar în urma unor simple denunţuri survenite din răfuieli personale[63]. Pentru a-i prinde pe legionarii implicaţi în „rebeliune" au fost constituite echipe militare şi poliţieneşti pe cartiere[64]. Deoarece în primele zile după „pacificare" autorităţile au exagerat cu arestările, Legaţia germană la Bucureşti a intervenit apelând la Ion Antonescu, pe 27 ianuarie 1941. Noul şef al reprezentanţei diplomatice germane la Bucureşti, Malfred von Killinger, i-a cerut „Conducătorului Statului" să decreteze o largă amnistie în rândul legionarilor. Diplomatul german îi aducea aminte lui Antonescu că beneficia de încrederea totală a *Reich*-ului, având în vedere comportamentul diplomaţilor şi militarilor germani în timpul evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941[65]. Totuşi implicarea Germaniei în chestiunile interne a stârnit nemulţumiri în rândul populaţiei, deoarece a creat o atmosferă de crispare legată de independenţa politică a statului român[66].

Latura teroristă a Mişcării nu a fost impresionată de măsurile de forţă ale guvernului. Legionarii extremişti erau instruiţi să acţioneze şi în lipsa unui organism de conducere aflat în ţară. Astfel au fost constituite mai multe echipe de „pedepsire a canaliilor".

Echipa morţii numărul 1 „Trădătorul" pregătea mai multe atentate contra demnitarilor înalţi ai statului. În capul listei era Ion Antonescu, considerat de membrii acesteia principalul responsabil pentru evenimentele sângeroase din 21-23 ianuarie şi de represiunea ce a urmat. Pe lista acestei echipe se mai afla lt.-col. Alexandru Rioşeanu, fost subsecretar de stat la Ministerul de Interne şi un colaborator apropiat al lui Ion Antonescu. Eugen Cristescu, şeful Serviciului Special de Informaţii, era şi

[63] *Ibidem*, f. 265; *Ibidem*, dosar nr. 13/1941, f. 7.
[64] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 2.
[65] *Ibidem*, f. 31-32.
[66] *Ibidem*, f. 53.

el o posibilă țintă, ca și alți generali care au participat la înăbușirea „rebeliunii"[67].

2.2. „Exilul" liderilor în Germania

2.2.1. „Rebelii" sub protecție nazistă

În timpul evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941, conducătorii Mișcării legionare au stat departe de desfășurarea evenimentelor. În perioada statului național-legionar, aceștia întreținuseră relații mai apropiate cu reprezentanții SD din România. În zilele „rebeliunii", șeful Sicherheitsdienst de la București, von Bolschwing, a fost cel care i-a adus la masa negocierilor pe liderii legionarilor „răsculați", în frunte cu Horia Sima.

„Comandantul" Mișcării legionare a stat în zilele „rebeliunii" ascuns în diferite case conspirative ale organizației. Neîncrezător din fire, a păstrat legătura cu cei baricadați doar prin câțiva legionari fideli. În acele zile, omul de încredere a fost Ion Boian, un apropiat al său din Banat. Abia în noaptea de 22/23 ianuarie, Horia Sima a intrat în contact cu reprezentanții SD-ului, prin intermediul lui Constantin Stoicănescu, un alt apropiat al lui liderului Legiunii. La sediul SD din Parcul Jianu (actuala zonă Aviatorilor), care, având imunitate diplomatică, era ferit de perchezițiile patrulelor militare sau polițienești a fost dus Horia Sima. În respectiva clădire se aflau deja sub protecția germanilor alți 11-12 legionari, printre care: Vasile Iasinschi, Corneliu Georgescu, Constantin Papanace, Ilie Gârneață, Constantin Stoicănescu, Victor Biriș ș.a.[68]

Horia Sima a fost evacuat repede de la sediul SD din Capitală. Chiar în seara zilei de 23 ianuarie acesta a fost

---

[67] *Ibidem*, f. 380.

[68] Sima, Horia, *Era libertății: statul național-legionar*, vol. II, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1982, p. 144-149.

preluat de şeful reprezentanţei *Gestapo* în România, Geissler, care, iniţial, l-a adăpostit la domiciliul său, însă, fiindcă locuinţa personală nu avea imunitate diplomatică, l-a sfătuit pe Horia Sima să găsească o altă casă conspirativă. Dar autorităţile efectuau percheziţii la toate domiciliile conspirative ale organizaţiei. În cele din urmă, Horia Sima a dormit în noaptea de 23 ianuarie la o soră a sa. Şeful Legiunii avusese grijă să păstreze tăcerea asupra rudelor din Bucureşti, astfel că autorităţile nu cunoşteau acest posibil adăpost[69]. Sima procedase în acelaşi fel în 1939, înainte de a fugi din România, când se ascunsese la o mătuşă a sa din Bucureşti, de care autorităţile n-aveau habar.

„Comandantul" nu a fost lăsat de germani în voia sorţii, iar prin Ion Boian a menţinut legătura cu SD-ul. În dimineaţa zilei de 24 ianuarie, la domiciliul surorii sale s-a prezentat şeful SD din România, von Bolschwing, însoţit de adjunctul să, Gunne. Horia Sima a fost dus la Braşov, la reşedinţa lui Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German. Locuinţa acestuia avea neoficial imunitate diplomatică, deoarece autorităţile nu ar fi riscat să-şi strice relaţiile cu *Reich*-ul efectuând percheziţii acolo. După câteva zile de şedere la Braşov, Sima a fost mutat la Sibiu, într-o locuinţă administrată tot de Grupul Etnic German. Şeful legionarilor s-a deghizat în ofiţer SS şi astfel nu a fost supus la controale pe parcursul traseului[70].

2.2.2. Refugiul

Ceilalţi lideri ai Mişcării legionare au rămas la sediu SD din Bucureşti. Despre soarta lor au circulat diferite zvonuri legate de trecerea în Germania, într-un tren militar

---

[69] Sima, Horia, *Prizonieri ai puterilor Axei*, Constanţa, Editura Metafora, 2005, p. 6-7.

[70] *Ibidem*, p. 7-8.

german[71]. Cuiburile teroriste au menținut legătura cu liderii adăpostiți la sediul SD din Parcul Jianu. Astfel radicalii legionari așteptau o circulară emisă de Nicolae Petrașcu care să mențină vie ideea „revoluției" contra regimului generalului Antonescu[72]. Secretarul general al Mișcării legionare efectua adesea vizite în casele conspirative ale Mișcării legionare, fiind însoțit uneori și de Vasile Iasinschi[73]. Totuși aceste momente de libertate erau riscante. Din grupul liderilor legionari adăpostiți de SD în timpul evenimentelor din 21-23 ianuarie, Victor Biriș a fost prins de poliție în timp ce se deplasa spre o casă conspirativă[74].

Autoritățile de la București erau conștiente de faptul că germanii îi găzduiau pe „capii" legionari. Uneori, poliția și armata au încălcat regulile diplomatice, percheziționând case ale statului german, fără însă a-i găsi pe legionarii căutați. Prezența la București a „rebelilor" le creau destule neplăceri germanilor. *Reich*-ul nu avea o atitudine bine conturată asupra viitoarelor relații cu extremiștii de dreapta din România. Ministerul de Externe, condus de Ribbentrop, considera că Germania trebuia să colaboreze exclusiv cu Ion Antonescu, deoarece, prin prestigiul acestuia în rândul Armatei, se asigura stabilitatea. În timpul și după „rebeliunea legionară", s-a zvonit că înlocuirea lui Wilhelm Fabricius de la conducerea Legației *Reich*-ului de la București s-a datorat faptului că a avut relații strânse cu legionarii, ceea ce i-a motivat pe aceștia să declanșeze „rebeliunea". Fabricius a părăsit România la 29 ianuarie 1941, lăsându-i lui Manfred von Killinger misiunea de a media relațiile dintre Ion Antonescu și Mișcarea legionară[75]. Killinger s-a aliniat politicii Ministerului de Externe german și a condamnat atitudinea legionarilor, dispunând diplomaților și militarilor

[71] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 162.
[72] *Ibidem*, f. 414.
[73] *Ibidem*, dosar nr. 2/1941, f. 50.
[74] Sima, Horia, *Prizonieri.* .., p. 26.
[75] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 87.

Reich-ului să înceteze orice contact cu aceştia, sub ameninţarea că, în caz contrar, vor fi trimişi în ţară în 24 de ore[76].

La sfârşitul lunii ianuarie 1941 situaţia legionarilor care se aflau ascunşi în sediile diplomatice germane era confuză. Norocul lor a fost că autorităţile poliţieneşti naziste, aflate sub comanda lui Heinrich Himmler, nu aveau aceeaşi atitudine faţă de extremiştii de dreapta români. Aşadar, SD-ul din România i-a găzduit în continuare pe liderii Mişcării legionare, bineînţeles după ce au primit „binecuvântarea" Berlinului, în urma unei deplasări a lui von Bolschwing la „centru".

Totuşi disensiunile dintre germani au afectat starea de confort a „adăpostiţilor" legionari. Conducătorii au fost adunaţi cu toţii la sediul SD din Parcul Jianu, fiind cazaţi în subsolul clădirii. Pentru o lună şi jumătate ei au locuit înghesuiţi, fără a putea ieşi la aer şi fără să aibă contacte cu familia. Până la 25 ianuarie 1941 la acest sediu au fost aduşi Ilie Gârneaţă, Corneliu Georgescu, Constantin Papanace, Vasile Iasinschi, Constantin Stoicănescu, Crişu Axente, Titi Teodorescu, Virgil Mihăilescu şi Viorel Trifa. Doi dintre „capii" Mişcării care întreţineau legături cu germanii – Nicolae Petraşcu şi Gheorghe Sârbu – au decis să-şi desfăşoare activitatea pe cont propriu, menţinând legăturile cu organizaţiile clandestine.

După două săptămâni, von Bolschwing i-a anunţat pe Vasile Iasinschi şi pe Constantin Papanace că vor pleca în Germania. La jumătate lunii februarie cei doi au fost deghizaţi în ofiţeri germani şi urcaţi într-un tren special al *Wehrmacht*-ului, cu destinaţia Viena. Trecerea prin Ungaria s-a desfăşurat fără incidente, astfel că după câteva zile germanii au organizat un al doilea transport, compus din Ilie Gârneaţă, Constantin Stoicănescu, Crişu Axente, Virgil Mihăilescu şi Traian Borobaru. Din grupul iniţial au rămas doar trei la sediul SD din Parcul Jianu: Corneliu Georgescu, Viorel Trifa şi Titi Teodorescu. Acesta din urmă a părăsit adăpostul, aflând că nu-l căutase

[76] *Ibidem*, f. 86.

poliția. S-a întors acasă, fiind înlocuit cu Ovidiu Găină.

După ce i-au scos din țară pe conducători, germanii s-au îngrijit și de soarta celorlalți legionari care se aflau în clandestinitate. Erau adăpostiți în alte spații ale Poliției germane din România sau se ascundeau în locuințe conspirative. Contactul dintre ei și germani se făcea prin Nicolae Petrașcu. Corneliu Georgescu și Ovidiu Găină au inventariat legionarii clandestini, constatând că sunt câteva sute. Dintre aceștia au fost aleși aproximativ 40, care urmau să plece cu primul transport spre Germania[77].

Legionarii ascunși, plus „cadrele", au fost înștiințați în ziua de 5 martie 1941 că vor pleca spre Germania. Pentru siguranță, anunțul a fost spontan, fără ca legionarii să poată comunica familiilor că părăsesc țara. În seara aceleiași zile, au fost urcați în două vagoane atașate unui tren german. Grupul era format din 48 de persoane, având conducători pe Corneliu Georgescu și Nicolae Petrașcu. Erau deghizați în uniforme germane de ofițer și de muncitori la căile ferate. Pentru siguranță, s-a ales un traseu ocolitor: Ploiești – Buzău – Vatra Dornei – Dej – Budapesta – Viena. Spre deosebire de celelalte transporturi, securitatea acestui grup ridica mai multe probleme din cauza numărului ridicat de „clandestini". Paradoxal, cele mai multe emoții au fost pe teritoriul Ungariei, deoarece personalul căilor ferate și-a dat seama că era vorba de un transport de români. În gara Budapesta personalul SS a dorit să facă o percheziție, neștiind despre transportul „special" pe care-l organizau SS-iștii din România. În cele din urmă, germanii s-au înțeles între ei, iar legionarii au ajuns cu bine la Viena, pe 12 martie 1941.

[77] Trifa, Viorel D., *Memorii*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2003, p. 68-70.

2.2.3. Cazarea „exilaților" în Germania

Legionarilor nu li se spusese la Bucureşti care va fi soarta lor. Ajunşi în fosta capitală a Austriei, misterul s-a păstrat, provocând nedumerirea lor. După coborârea din tren au fost aduse două autobuze (unul pentru persoane şi unul pentru bagaje), fiind transportați la sediul SS din Viena. Acolo au putut face baie după şapte zile de mers cu trenul, putând să-şi schimbe hainele de „camuflaj" cu cele „civile". În ziua următoare au fost anunțați că vor pleca spre Frankfurt/Oder unde vor fi găzduiți într-o localitate apropiată. În cele din urmă ajung în stațiunea balneară Berkenbrück, situată pe râul Spree. Acolo era amenajat un loc de odihnă pentru personalul SS, legionarii fiind cazați în vila „Paul Nortmannheim"[78].

La Berkenbrück au fost „plasați" numai legionarii fără grade, care plecaseră din România cu transportul din 5 martie 1941. „Capii" Mişcării au fost duşi încă din februarie 1941 la Berlin, fiind găzduiți într-o casă de oaspeți ce aparținea SD-ului, pe strada Ahornalee[79].

Horia Sima a ajuns mai târziu în Germania decât restul şefilor legionari urmăriți de Antonescu. La începutul lunii martie 1941, după mai bine de o lună de zile de stat la Sibiu sub protecția lui Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German, SD-ul a decis să-l scoată şi pe el din România. Deghizat cu uniformă germană, Sima a fost transportat la Bucureşti fără probleme, fiind găzduit ulterior la sediul SD. În cazul său nu s-a ales ruta prin Ungaria, fiind transportat în Bulgaria, la Legația Germaniei la Sofia. În martie 1941 era în pregătire războiul Germaniei cu Iugoslavia şi se făceau transporturi

---

[78] Ghimbăşanu, Niță, *Jurnal numai pentru mine*, 2006, <www.miscarea.com/ghimbasanu.htm> (aprilie 2006).

[79] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 72.

militare frecvente spre capitală Bulgariei. Horia Sima a ajuns în Sofia la 25 martie 1941. Prezența lui în Bulgaria a fost ținută în secret, pentru a nu se crea complicații diplomatice între București și Sofia. Din capitala bulgară, Sima a fost îmbarcat la 8 aprilie într-un avion militar german cu destinația Viena[80].

Popasul lui Horia Sima la Viena a fost pasager, chiar în seara în care a ajuns acolo fiind trimis spre Berlin. În tot itinerariul dinspre Sibiu spre Berlin, Horia Sima a fost însoțit de către un reprezentat al SD-ului. Ajuns la Berlin a fost cazat în vila din strada Ahornallee, alături de ceilalți lideri ai Mișcării legionare.

2.3. „Procesele rebeliunii"
2.3.1. Măsuri legislative și polițienești

După „biruința Generalului", Mișcarea legionară a ajuns din forță politică deținătoare de putere, principala organizație urmărită de autorități. Încă din primele zile după „capitularea" lui Horia Sima, regimul a căutat să șteargă orice urmă a colaborării cu legionarii. „Curățenia" a început cu personalul Direcției Generale a Poliției. Polițiștii au primit ordin la 27 ianuarie să facă declarații scrise că fuseseră înscrișI în Mișcarea legionară[81]. Tot în cadrul Poliției s-a dispus să fie schimbate toate legitimațiile personalului, fotografiile trebuind făcute la data acestei operațiuni[82]. Măsurile de „epurare" a legionarilor din structurile Poliției au fost luate pentru ca aceștia să nu aibă acces la informații privind urmărirea Mișcării sau despre depozitele de armament. În perioada „statului național-legionar", întrucât Poliția fusese sub conducerea legionarilor, aceștia

[80] Sima, Horia, *Prizonieri...*, p. 14-16.
[81] DANIC, loc. cit., dosar nr. 45/1940, f. 45.
[82] *Ibidem*, f. 46.

pătrunseseră în număr mare în rândurile ei (cu precădere după desființarea Poliției legionare). În Armată, extremiștii de dreapta obținuseră puține poziții, Antonescu controlând prin prestigiul și influența sa această instituție.

Preocuparea lui Antonescu de a controla Poliția avea legătură cu viitoarele sale intenții de arestare a tuturor legionarilor bănuiți că au participat la „rebeliune". Deși inițial îi declarase lui von Killinger că în schimbul capitulării îi va lăsa în libertate pe „rebeli", Antonescu și-a încălcat angajamentul. La 24 ianuarie a emis un Comunicat al Președinției Consiliului de miniștri prin care anunța: „Sunt considerați complici și, în consecință, vor suferi rigorile legii, toți cei care știu și nu denunță autorităților locul unde se găsesc ascunși autorii și înfăptuitorii „rebeliunii" din zilele de 21 și 22 ianuarie; începând de la Horia Sima și până la ultimul borfaș care, profitând de ocazie, s-a dedat la jafuri"[83]. La 1 februarie, după un prim val de arestări printre legionarii despre care se știa că au participat la „rebeliune", guvernul a dat un ordin prin care armata avea voie să tragă de la distanță asupra celor care vor încerca să se întruneasca în aer liber sau fără aprobare. Ordinul a fost inițial interpretat greșit – voit sau nu –, iar militarii au executat pe loc legionari arestați care erau bănuiți că participaseră la „rebeliune"[84].

Paralel cu măsurile privind libertatea legionarilor, guvernul a dat câteva dispoziții referitoare la lichidarea patrimoniului Mișcării. Acesta fusese creat în perioada „statului național-legionar" prin confiscarea averilor unor evrei, donații mai mult sau mai puțin benevole și cotizații ale membrilor. La sfârșitul lunii ianuarie 1941, prin decretul-lege nr. 618/1941, toate fondurile Mișcării legionare au fost blocate la Banca Națională a României. Pentru colectarea celorlalte bunuri s-a creat un fond special la Ministerul de Finanțe. Ulterior s-a înființat o comisie

[83] Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 330.

[84] DANIC, loc. cit., dosar nr. 220/1940, f. 20.

specială privind gestiunea Mişcării legionare, prin decretul-lege nr. 853/1941[85], din martie acelaşi an. După un an de zile colectarea gestiunii Mişcării nu se finalizase din pricina lipsei de personal favorizată de începerea războiului[86].

Interzicerea activităţii Mişcării legionare s-a făcut şi prin restricţionarea purtării insignelor şi însemnelor organizaţiei[87]. Această măsură fusese luată şi de Carol al II-lea, în timpul suspendării Mişcării legionară în perioada 1938-1940. Legionarii au găsit alte mijloace de a se recunoaşte între ei, cum ar fi îmbrăcarea cu pantaloni bufanţi, băgaţi în cizme etc[88]. O altă metodă prin care continuau să-şi facă simţită prezenţa era onomastica magazinelor şi a localurilor publice. Începând din vara anului 1941 şi până în 1942, autorităţile au identificat în toată ţara multe firme cu numele „Biruinţa", obligându-i pe proprietari să schimbe denumirea. Cel mai probabil, prin aceste semnale – îmbrăcăminte şi denumiri de firme – legionarii căutau să atragă atenţia camarazilor şi simpatizanţilor asupra activităţii Mişcării, în vederea colectării de fonduri.

2.3.2. Valul de arestări

Valul de arestări şi urmăriri – uneori în afara limitelor legii – a legionarilor implicaţi în „rebeliune" a ţinut până în luna august 1941. Iniţial au fost întemniţaţi peste 13.400 de legionari, din care mai puţin de jumătate au fost eliberaţi. Pentru cei rămaşi în arest au început să fie organizate procese. Primele acte judiciare au fost organizate „pe bandă rulantă", fiind implicaţi legionarii care au făcut abuzuri mici cu ocazia „rebeliunii". Mulţi dintre cei prezenţi în instanţă în aceste cazuri nu erau

[85] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 330-333.

[86] DANIC, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 91/1942, f. 1-2.

[87] DANIC, Fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 45/1940, f. 109.

[88] *Ibidem*, dosar nr. 17/1942, f. 231.

legionari, ci profitori ai situației de dezordine. Însă pedepsele au fost destul de aspre, existând puține cazuri de achitare. Tocmai de aceea, legionarii au făcut apel la politicienii „democrați" pentru a interveni pe lângă Antonescu. Ca de obicei, s-a apelat la Iuliu Maniu, politician care avusese o relație specială cu Corneliu Codreanu și căruia îi fusese lăsată „în grijă" Legiunea în 1938. Maniu a fost solicitat să ceară lui Antonescu amnistierea celor condamnați la mai puțin de 10 ani închisoare și urgentarea judecării „capilor rebeliunii"[89].

Demersurile legionarilor pe lângă Antonescu au avut un succes îndoielnic, în aprilie 1941 fiind emis un decret de amnistie al celor închiși pentru „rebeliune" și condamnați la mai puțin de cinci ani închisoare. Legionarii nu au fost prea mulțumiți de acest decret, deoarece majoritatea celor condamnați până în acel moment primiseră pedepse mai mari de cinci ani[90].

Procesele au continuat și după decretul de amnistie din aprilie 1941. Legionarii erau judecați de Parchetele Militare din regiunile în care erau acuzați că săvârșiseră „acte de rebeliune". „Grosul" proceselor a avut loc în lunile mai-iunie 1941. Arestările au început încă din 21 ianuarie 1941 și au ținut până la 10 august, același an. Au fost încarcerați 6.410 „rebeli", dintre care numai 4.176 au fost reținuți pentru a fi judecați în stare de arest. Dintre aceștia, 2.774 au fost condamnați[91] la pedepse variind între muncă silnică pe viață (un procent însemnat) și șase luni de închisoare[92]. Un număr de 1.402 legionari arestați preventiv pentru „participare la rebeliune" au fost eliberați după procese. Alți 3.147 legionari au fost judecați în stare de libertate sau în contumacie. Dintre aceștia au fost condamnați 1.689 și eliberați 1.458[93].

---

[89] *Ibidem*, dosar nr. 15/1941, f. 227.

[90] *Ibidem*, f. 19.

[91] *Ibidem*, dosar nr. 204/1942, f. 17.

[92] *Universul*, an 58, nr. 157, 14 iunie 1941; *Ibidem*, nr. 158, 15 iunie 1941; *Ibidem*, nr. 165, 22 iunie 1941.

[93] DANIC, loc. cit., dosar nr. 204/1942, f. 17.

Mai ales în provincie, foştii lideri legionari locali sau funcţionari ai Poliţiei legionare au reuşit să evite arestările. Ei fie s-au refugiat în Germania, fie s-au ascuns de percheziţii sau şi-au schimbat domiciliul. Această „mişcare" s-a făcut, bineînţeles, cu ajutorul funcţionarilor de poliţie şi magistraţilor locali nelegionari, prieteni cu cei urmăriţi. Printre principalii foşti demnitari legionari care a reuşit să scape de arestare a fost Nistor Chioreanu, şef al regiunii Ardeal în timpul guvernării „naţional-legionare". Lt-col. magistrat Băluţă Dumitrescu i-a transmis lui Chioreanu să fugă din Sibiu deoarece primise ordin să-l aresteze. Liderul legionar s-a conformat avertismentului, plecând în Germania unde va activa alături de Horia Sima şi Nicolae Petraşcu[94].

Nu toate încercările de fugă în Germania s-au finalizat cu succes. Fostul şef al regiunii Iaşi din perioada statului „naţional-legionar", Ilie-Vlad Sturdza, a fost mai puţin norocos. Acesta a plecat din capitala Moldovei îndată ce aflase că Antonescu „lichidase conturile" cu Mişcarea legionară, fără a organiza rezistenţă contra Generalului. Întors în Bucureşti a aflat că tatăl său, fostul ministru de Externe Mihail Sturdza, fusese arestat împreună cu soţia Zoe Sturdza. Alertat de faptul că avea ambii părinţi întemniţaţi, Ilie Vlad Sturdza a luat contact cu organizaţia legionară Bucureşti pentru a fugi peste hotare[95]. Ruta cea mai des folosită era peste Dunăre spre Bulgaria, pe un pod militar german între Giurgiu şi Rusciuk. Cu ajutor german, fugarii erau îmbrăcaţi în uniforme militare naziste şi prezentaţi ca ofiţeri ai *Wehrmacht*-ului. Însă Ilie-Vlad Sturdza nu a avut norocul unui control superficial al vameşilor români, fiind reţinut la punctul de trecere peste Dunăre, împreună cu I. Gh. Andriţoiu, şef al organizaţiei legionare Muscel în perioada septem-

[94] Iancu, Nicu, *Sub steagul lui Codreanu. Momente din trecutul legionar*, Madrid, Editura Dacia, 1973, p. 142.

[95] Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag într-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, Bucureşti, Editura Vremea, 2002, p. 58-59.

brie 1940-ianuarie 1941. Ambii erau daţi în urmărire „pentru rebeliune", iar după identificare au fost întorşi sub arest la Bucureşti[96]. Au fost închişi la Jilava până la judecarea procesului, care a avut loc în toamna aceluiaşi an. Cu sentinţa de condamnare la doi ani închisoare pentru tentativă de trecere ilegală a frontierei, Ilie-Vlad Sturdza a fost mutat la închisoarea Aiud, unde se găseau alţi legionari închişi după „rebeliune".

2.3.3. Procesele „capilor rebeliunii"

Cel mai important „lot" al „rebeliunii" a fost judecat în prima jumătate a lunii iunie 1941, fiind incluşi în el „capii" Mişcării legionare. Tribunalul Militar Bucureşti nu a judecat exclusiv evenimentele din ianuarie 1941. În acelaşi „lot" au fost judecaţi şi cei consideraţi responsabili pentru asasinatele de la Jilava din noiembrie 1940. Atunci, evenimentul nu a dus la arestări sau la iniţierea unei acţiuni juridice, deoarece Mişcarea legionară se afla la putere, acoperind masacrul din curtea închisorii militare.

Arestările „capilor" Mişcării legionare începuseră imediat după „victoria" lui Ion Antonescu asupra „rebelilor". Mihail Sturdza, fostul ministru de Externe sub guvernarea naţional-legionară, a fost ridicat de la locuinţa surorii sale unde lua masa de prânz[97]. Victor Biriş fusese prins în timp ce se deplasa de la sediul SD-ului german din Parcul Jianu spre o locuinţă conspirativă"[98]. Traian Brăileanu, fostul ministru al Educaţiei, a fost arestat în noaptea de 12-13 februarie 1941, deşi nu se implicase în violenţele din ianuarie[99]. Brăileanu credea că a scăpat de valul de arestări fiind oarecum surprins de acţiunea

[96] DANIC, loc. cit., dosar nr. 15/1941, f. 486.

[97] Sturdza, Mihail, *România şi sfârşitul Europei*, Bucureşti, Editura Fronde, Alba Iulia, 1994, p. 224.

[98] Sima, Horia, *Prizonieri.* .., p. 17-21.

[99] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 449.

autorităților. În aceeași situație de afla și Petre P. Panaitescu, fostul rector al Universității din București, care a fost arestat în aprilie și se simțea debusolat deoarece nu știa când îi va începe procesul[100]. Soția sa făcea apeluri disperate la autorități pentru a i se clarifica situația, susținând că Panaitescu nu a fost implicat în nici un fel în revoltă.

„Capii" legionari nu au fost închiși la Jilava sau într-o altă închisoare militară obișnuită. Ion Antonescu le-a acordat un tratament preferențial foștilor colegi de guvernare, întemnițându-i la cazarma de la Malmison din Capitală. Probabil acest gest s-a datorat și intervenției lui Hitler, care dorea să mai „îndulcească" condițiile camarazilor ideologici pe care-i părăsise în ianuarie[101]. În memoriile sale, Mihail Sturdza relatează că gardienii s-au purta bine cu ei. Celulele erau construite în formă de vagon de dormit feroviar, având două paturi suprapuse. Deși oficial ușile se închideau la ora 21.00, după o jumătate de oră erau redeschise, legionarii putându-se aduna pentru discuții. Nu au fost privați nici de informații politice, având acces liber la presă[102].

În afară, legionarii liberi erau foarte preocupați de soarta liderilor întemnițați. Imediat după calmarea spiritelor, cuiburile rămase în libertate s-au mobilizat în vederea strângerii de fonduri necesare onorariului avocaților. La sfârșitul lunii martie deja se strânseseră 200.000 de lei, bani înmânați lui Radu Budișteanu pentru a pregăti apărarea „capilor" legionari aflați la Malmison[103]. Însă eforturile lui Budișteanu și ale studenților legionari de a găsi avocați cu prestigiu pentru apărarea legionarilor nu s-au încununat de succes. Nici un mare nume al breslei avocățești nu și-a riscat statutul apărându-i pe legionari,

---

[100] *Ibidem*, dosar nr. 15/1941, f. 20.

[101] „Sosirea domnului general Antonescu în Capitală", în *Curentul*, an 14, nr. 4787, 15 iunie 1941.

[102] Sturdza, Mihail, *op. cit.*, p. 225.

[103] DANIC, loc. cit., dosar nr. 16/1941, f. 145.

fiind angajați doar 30 de stagiari[104]. Situația de față era identică cu cea a proceselor lui Corneliu Codreanu din 1938[105].

Autoritățile au luat măsuri suplimentare de pază pe timpul „procesului capilor rebeliunii". În preajma Tribunalului Militar de la cazarma Arion din București au fost sporite efectivele de jandarmi. Noul rector al Universității din București, Horia Hulubei, a dispus ca în perioada procesului studenții să părăsească Capitala, închizându-le și o parte din cămine. Totuși, studenții legionari au închiriat temporar locuințe sau au stat pe la cunoscuți. Pentru căminele rămase funcționale (era perioadă de sesiune) a fost întocmit un plan de măsuri privind efectivele de jandarmi, polițiști și agenți de Siguranță care să aibă în pază obiectivele[106].

Procesul a început la 4 iunie 1941 la Tribunalul Militar de la cazarma Arion din Calea Griviței. Președintele Curții era generalul Nicolae Macici, iar procuror general special generalul Son. Pe lista acuzaților figurau 16 legionari și apropiați ai Mișcării în timpul guvernării „național-legionare": Radu Mironovici, col. (r) Ștefan Zăvoianu (fost Prefect al Poliției Capitalei), dr. Niculescu, Victor Biriș, prof. Petre P. Panaitescu (fost rector al Universității din București), prof. Traian Brăileanu (fost ministru al Educației Naționale), gen. Petrovicescu (fost ministru de Interne), dr. Popovici, ing. Ion Nicolau, Constantin Greceanu (fost ministru la Berlin), Constantin Maimuca (fost director al Siguranței), Alexandru Ghica (fost director general al Siguranței), gen. Mehedinți, Zoe Sturdza, dr. Șerban Milcoveanu, Mihail Sturdza (fost ministru de Externe). Lista acuzaților era mult mai mare, însă ceilalți inculpați nu fuseseră arestați și se aflau în ilegalitate.

Apărarea a citat peste 670 de martori. Avocații legiona-

---

[104] *Ibidem*, f. 197.

[105] Țiu, Ilarion, „Relațiile regimului autoritar al lui Carol al II-lea cu opoziția. Studiu de caz: arestarea conducerii Mișcării Legionare", în *Revista Erasmus*, nr. 14/2003-2005, București, [f. e.], 2005, p. 105-113.

[106] DANIC, loc. cit., dosar nr. 16/1941, f. 284.

rilor, sub coordonarea lui Radu Budişteanu, au încercat să tergiverseze procesul, cerând continuu mutarea lui din instanţa militară într-o instanţă civilă[107].

Aşa cum am precizat mai sus, acest „lot" a avut două secţiuni: asasinatele de la Jilava şi „capii rebeliunii" din ianuarie 1941. Un rol important în prima secţiune a avut-o depoziţia lui Ion Zelea Codreanu. Acesta fusese pus în umbră de Horia Sima în toamna anului 1940, intrând în conflict cu noul şef al Mişcări. După „rebeliune", Ion Zelea Codreanu a iniţiat contacte cu Ion Antonescu în speranţa că va fi chemat la guvernare alături de fidelii săi. Prezenţa la proces a fost negată de cercurile lui Ion Zelea Codreanu până în ultimul moment. El se temea de o eventuală răzbunare a Mişcării studenţeşti legionare, fidelă lui Horia Sima, emiţând zvonuri că nu va pleda ca martor[108]. Totuşi a fost prezent la citarea acuzării, susţinând că principalul vinovat de asasinatele de la Jilava era Horia Sima. El spunea că nu cei care au făcut deshumările de la Jilava înfăptuiseră omorurile, ci oameni trimişi de către Horia Sima. Depoziţia lui Ion Zelea Codreanu a avut cel mai probabil o însemnătate simbolică, arătând disensiunile din Mişcarea legionară, deoarece magistraţii militari nu au ţinut cont de afirmaţiile sale. Sentinţa, emisă pe 12 iunie, a fost deosebit de dură: 20 de condamnări la moarte (printre care: Ştefan Zăvoianu, Dumitru Grozea, Romulus Opriş, Traian Boeru etc.), cinci condamnări la muncă silnică pe viaţă (printre care Ovidiu Găină), alte sentinţe între şase şi zece ani de închisoare[109].

În procesul „capilor rebeliunii" spiritele au fost mult mai animate, deoarece apărarea căuta să interpreteze încadrarea juridică a faptelor inculpaţilor. Radu Budişteanu a susţinut continuu că se judeca de fapt un proces politic şi nu unul de

[107] *Ibidem*, f. 315-318.
[108] *Ibidem*, f. 357.
[109] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 336.

infracțiuni prevăzute în Codul Penal, cum susțineau autoritățile militare[110]. Atât inculpații, cât și avocații lor, căutau să se eschiveze că i-ar fi înarmat pe „rebeli". De asemenea respingeau acuzația că încercaseră să dea o lovitură de stat, deoarece, spuneau ei, fuseseră în permanență în contact cu Mihai Antonescu pe perioadă răzmeriței[111].

Comparativ cu secțiunea asasinatelor de la Jilava, sentința în cazul „capilor rebeliunii" a fost mai blândă (neavând condamnări la moarte), iar majoritatea celor cu pedepse mari au fost judecați în lipsă. Aceasta a fost dată la 16 iunie 1941, cuprinzând următoarele pedepse: muncă silnică pe viață, doi ani interdicție corecțională și 12.000 lei amendă: Horia Sima, Vasile Iasinschi, Nicolae Petrașcu, Constantin Papanace, Viorel Trifa, Dumitru Grozea, Ilie Gârneață, Gheorghe Sârbu, Traian Borobaru, Constantin Georgescu; 15 ani temniță grea, trei ani degradare civică: Alexandru Ghica; 15 ani muncă silnică, doi ani închisoare corecțională, un an interdicție corecțională: Ștefan Zăvoianu; zece ani muncă silnică, 16 ani închisoare corecțională, doi ani interdicție corecțională: Victor Biriș; zece ani muncă silnică: dr. Ilie Niculescu; zece ani temniță grea, doi ani închisoare corecțională: Radu Mironovici; șapte ani temniță grea: gen. Constantin Petrovicescu; cinci ani temniță grea, trei ani degradare civică: Constantin Maimuca; cinci ani închisoare corecțională, un an interdicție corecțională, 6.000 lei amendă: Mihail Sturdza; șase luni închisoare corecțională: Petre P. Panaitescu. Au fost achitați: dr. Alexandru Popovici, Traian Brăileanu, ing. Ion Nicolau, dr. Șerban Milcoveanu, Constantin Greceanu și gen. D.I. Mehedinți[112].

Șentința nu a fost citită în sala de judecată, ci în cazarma de la Malmison. După condamnare, legionarii din lotul „capilor rebeliunii" au fost mutați o perioadă la Jilava. De acolo au

[110] DANIC, loc. cit., dosar nr. 321/1941, f. 22.
[111] *Ibidem*, dosar nr. 3/1941, f. 5-11.
[112] Zamfirescu, Dragoș, *op. cit.*, p. 336-337.

fost transferați către alte închisori din țară, cea mai însemnată parte ajungând la Aiud. Mihail Sturdza a relatat în memoriile sale că situația concentrațională nu i s-a modificat prea mult nici după emiterea condamnării. De la Jilava a fost mutat la închisoarea Lugoj. Cea mai mare nemulțumire a lui se lega de faptul că legionarii au fost amestecați cu deținuții de drept comun. Însă din rândul acestora i s-a dat o ordonanță, având o viață liniștită și putând să ia contact cu familia.

Execuțiile ulterioare acestor procese au avut loc la 28 iulie 1941. Col. (r) Ștefan Zăvoianu a fost împușcat împreună cu alți șase legionari care se aflau în custodia autorităților militare, ceilalți din totalul de 20 fiind fugiți. Un an mai târziu, la 13 iunie 1942, gen. (r) Constantin Petrovicescu, fost ministru de Interne în perioada statului „național-legionar", a fost degradat în curtea penitenciarului Sibiu. La procesiune au participat 22 de ofițeri superiori[113].

După începerea războiului în Est, Ion Antonescu a emis un ordin de amnistiere a legionarilor care aveau de ispășit pedepse de până la cinci ani. Ei trebuiau să semneze la ieșire o declarație că se vor abține de la activități politice sau publicistice și se obligau ca săptămânal să facă o vizită la postul de poliție de domiciliu. De asemenea, foștilor deținuți legionari nu aveau voie să intre în contact cu persoane de naționalitate străină. Încălcarea acestor dispoziții atrăgea după sine întoarcerea în închisoare și continuarea executării pedepsei. Dar sentințele legionarilor nu fuseseră deloc blânde, așa că puțini s-au încadrat în limitele acestui ordin de amnistie. La penitenciarul Lugoj, de exemplu, din circa 100 de legionari închiși au fost eliberați numai doi[114].

Unii lideri legionari au mai avut parte și de alte procese secundare, pe lângă cel relatat mai sus, al „capilor rebeliunii".

---

[113] Beldiman, Dana, *Armata și Mișcarea Legionară (1927-1947)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2002, p. 127.

[114] Sturdza, Mihail, *op. cit.*, p. 231.

Noile pedepse primite oricum nu mai contau, deoarece în general se judecau în lipsă. Spre exemplu, tot în iunie 1941, Dumitru Grozea şi Viorel Trifa (consideraţi de Antonescu principalii responsabili de „rebeliune" din postura de conducători ai muncitorilor, respectiv studenţilor[115]) au fost judecaţi pentru „răspândire de informaţii mincinoase". În zilele „rebeliunii", pe străzile Capitalei au apărut manifeste semnate de cei doi legionari împotriva lui Alexandru Rioşeanu, în care ofiţerul era acuzat a fi mason. Tribunalul militar „a efectuat" ulterior o anchetă, „constatând" că nici un membru al guvernului nu era mason. Era evidentă motivaţia politică a acestei acţiuni judiciare, Grozea şi Trifa fiind condamnaţi în lipsă la un an închisoare corecţională şi 2.000 lei amendă[116]. Peste câteva zile urmau să mai primească o pedeapsă de muncă silnică pe viaţă. Un proces similar i-a fost organizat şi lui Horia Sima, în octombrie 1943. La Curtea Militară a Corpului VI de Armată Sibiu a fost redeschis procesul atentatului produs în 28 noiembrie 1938 asupra rectorului Universităţii din Cluj, Florian Ştefănescu-Goangă şi a agentului de poliţie Enache Gruia. Curtea motiva că în 1938 trei dintre cei implicaţi: Horia Sima, dr. Iov şi Laurenţiu Vereş (fost şef al Corpului Muncitoresc Legionar – Regiunea Ardeal) erau dispăruţi şi nu au fost condamnaţi, astfel s-a redeschis procesul. În realitate, numele lui Horia Sima nu fusese menţionat în cercetările din noiembrie 1938, autorităţile neştiind la acea dată că el devenise noul conducător al Mişcării legionare. Însă prilejul redeschiderii procesului a mai „marcat" o pedeapsă la adresa lui Horia Sima. Sentinţa emisă la 7 octombrie 1943 l-a condamnat, alături ce ceilalţi doi inculpaţi, la muncă silnică pe viaţă, cinci ani închisoare corecţională şi 10.000 lei amendă. Acuzaţiile aduse au fost de instigare la asasinat şi rebeliune.

---

[115] Beldiman, Dana, *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 204-210.

[116] *Universul*, an 58, nr. 164, 21 iunie 1941, p. 7.

În acest subcapitol am prezentat marile procese organizate conducerii Mişcării legionare în vara anului 1941, prin care au fost judecaţi principalii „rebeli" şi „capii rebeliunii". După acest moment, Mişcarea legionară a continuat să rămână o organizaţie clandestină, iar orice fel de activitate aducea membrilor săi arestarea. Procesele contra legionarilor au continuat până la căderea regimului Ion Antonescu, în august 1944, însă nu au mai avut aspect de masă, judecându-se cazuri izolate de „apartenenţă la mişcări politice interzise".

Victoria lui Ion Antonescu în evenimentele din 21-23 ianuarie 1944, refugierea conducerii Mişcării legionare în Germania şi „procesele rebeliunii" din primăvară-vara anului 1941 au consacrat intrarea în umbră pe plan politic a extremei drepte româneşti. Este greu de apreciat câtă putere a avut Mişcarea legionară în perioada „statului naţional-legionar", din mai multe puncte de vedere. În primul rând, după succesul incontestabil din alegerile din decembrie 1937, extrema dreaptă românească a intrat în declin din cauza măsurilor dure luate de Carol al II-lea şi Armand Călinescu, ulterior proclamării regimului autoritar, în februarie 1938. În primele luni ale „prigoanei" carliste, Mişcarea legionară şi-a pierdut coordonarea tradiţională, cadrele organizaţiei fiind întemniţate. Apoi, prin asasinarea lui Corneliu Codreanu, în noiembrie 1938, s-a creat un imens vid de putere, care s-a dovedit până la urmă ireparabil. Noii lideri, mai mult sau mai puţin prestigioşi, au jucat pe „cartea" opoziţiei violente la adresa regimului lui Carol al II-lea. Însă nu au avut puterea să organizeze o mişcare de rezistenţă solidă, mobilizând doar câteva nuclee de nuanţă teroristă în iarna anului 1938, pentru a sabota regimul. Eşecul „revoluţiei legionare" a fost desăvârşit prin fuga noii elite (cu prestigiu şi control destul de şubred) în Germania, la începutul anului 1939. Însă acolo au început certurile între noii conducători, fiecare încercând să-şi justifice calitatea de lider. Din această „luptă" a ieşit la suprafaţă Horia Sima, adept al mijloa-

celor violente de acțiune și care nu punea mare preț pe consultare internă și consens.

Mișcarea legionară a fost încă o dată slăbită de valul represiv al regimului carlist, după asasinarea lui Armand Călinescu, în noiembrie 1939. Ultimii „conducători tradiționali" au fost asasinați sumar, dispărând „aria de recrutare" a unui șef acceptat de toată lumea (ing. Gheorghe Clime, lăsat de Corneliu Codreanu ca urmaș al său, a pierit în această represiune). Apoi, în primăvara anului 1940, Horia Sima a părăsit atmosfera aridă a certurilor tinerii conduceri din Germania și a venit în România, pentru a mobiliza cuiburile fidele în vederea „revoluției legionare". Indiferent de puterea pe care o avea la acel moment, el a știut să-și „vândă marfa" cel mai abil, iar prin controlul asupra resortului terorist al Mișcării legionare a fost acceptat de autorități ca cel mai avizat lider legionar. A jucat cu abilitate și „cartea germană", prezentându-se, fără mari merite, drept trimisul *Reich*-ului în România, iar politicienii de la București au luat de bune spusele sale. Însă ridicarea lui Horia Sima în fruntea Legiunii a atras atât protestul „bătrânilor", cât și al „tinerilor" rivali. Noul șef s-a făcut că nu vede disensiunile, luându-și în serios noul statul de „Comandant".

Ajunsă la putere în septembrie 1940, Mișcarea legionară s-a trezit în mijlocul unui vis frumos. Era evidentă lipsa de pregătire a organizației pentru noul rol, deoarece pierduse contactele de masă cu provincia. Singurul care avea o „rețea" în teritoriu era Horia Sima, însă compusă din cadre noi, cu pregătire violentă (formate pentru a rezista regimului carlist). Noii legionari au încălcat „linia de disciplină" internă și s-au dedat la abuzuri. Este greu de crezut că numai Horia Sima era responsabil de această situație, iar ceilalți conducători nu și-au dat acordul pentru primirea „la grămadă" de membri. În cercetarea noastră nu am găsit proteste din perioada „statului național-legionar" față de „arderea etapelor" de intrare în Mișcarea legionară. Aceste constatări au apărut în masă abia după „rebeliunea" din ianuarie 1941, fiind însoțite de remarca că Horia

Sima fusese un şef „falimentar", fără legitimitate şi simţ politic. Uşurinţa „fabricării" de legionari şi-a arătat roadele după ianuarie 1941: desolidarizări în masă de organizaţie, foştii comunişti din CML care se întorceau în celulele de partid ale PCdR, fuga de răspundere etc.

Aşa că, după „rebeliune", Mişcarea legionară se afla într-un moment de cumpănă, care data de la desfiinţarea organizaţiei de către Carol al II-lea, în 1938. După „procesele rebeliunii" s-au „cernut" legionarii fideli principiilor extremei drepte de cei intraţi în organizaţie din oportunism sau teribilism. Misiunea lor de supravieţuire politică nu era deloc uşoară: regimul Antonescu nu tolera sub nici o formă activitatea politică legionară, germanii din România îşi părăsiseră camarazii ideologici, jucând „cartea Antonescu", iar după începutul anului 1943 sovieticii se apropiau tot mai mult de Nistru, pregătind „defascizarea" Europei.

Capitolul 3
Clandestinitate

Valurile de arestări după „rebeliune", refugierea conducerii organizației în Germania și procesele din vara anului 1941 nu au neutralizat Mișcarea legionară. Imediat după evenimentele din ianuarie 1941, s-a format un resort ilegal, care a continuat să lupte pentru ideile extremei drepte. Condițiile de acțiune politică erau vădit limitate de clandestinitate și de monitorizarea regimului Antonescu, însă legionarii nu au renunțat să spere că pot revenii la conducerea țării. Această credință era alimentată de prezența șefilor în Germania, despre care se credea că se vor întoarce de acolo „pe cai albi", în posturi ministeriale.

3.1. „Grupul din închisori"
3.1.1. Regimul concentrațional

„Procesele rebeliunii" nu au început imediat după încetarea ostilităților, la 23 ianuarie 1941. „Grosul" acestora au avut loc în perioada mai-iunie același an, terminându-se în prima jumătate a lunii august. Cei prinși în București sau în preajma Capitalei au fost aduși în mare parte la Jilava. Condițiile de acolo nu erau deloc bune, celulele unde au fost cazați fiind construite sub nivelul solului și deci destul de umede. Legionarii erau ținuți câte 9-10 într-o celulă, iar în primele zile au dormit pe jos, deoarece, numărul de arestați fiind mare, nu erau pregătite paturi. Aveau dreptul la o oră de plimbare zilnică în jurul șanțului ce înconjura închisoarea, interzicându-li-se să intre în contact cu alți deținuți. Mâncarea era de calitate modestă, însă au avut voie să primească pachete de acasă. Cei

care nu aveau posibilități sau rude în Capitală se hrăneau din pachetele camarazilor, masa fiind luată în comun[117].

În perioada arestului preventiv, unii legionari au reușit să înșele vigilența gardienilor, fugind din închisori[118]. Însă acest fenomen nu a fost de masă; legionarii din libertate, deși își propuneau, nu aveau forța organizării unei asemenea operațiuni. După încheierea „proceselor rebeliunii", la 10 august 1941, în închisori au ajuns 4.453 legionari „rebeli"[119]. Principalele penitenciare cu legionarii au fost: Aiud (jud. Alba), Deva (jud. Hunedoara), Alba-Iulia (jud. Alba), Ișalnița (lângă Craiova, jud. Dolj), Ocnele Mari (jud. Vâlcea)[120]. Pe lângă aceste închisori, unde au fost concentrați legionari în număr mai însemnat, „rebelii" au mai fost încarcerați și în alte temnițe județene: Brașov, Lugoj, Suceava etc.

3.1.2. Organizația legionară din închisori

Condamnați cu sentințe destul de dure și fără perspectiva unei amnistii, legionarii au început să-și refacă în detenție organizarea lor tradițională. S-au împărțit pe cuiburi, iar în închisorile mai mari se organizau pe etaje. La Aiud exista un șef de etaj, care ținea legătura dintre autoritățile închisorii și legionari. Pentru a nu „îmbătrâni în funcții", acești șefi de etaj erau schimbați lunar. În general, tratamentul legionarilor era bun, autoritățile oferindu-le într-o primă fază o oarecare autonomie: își organizau singuri activitățile zilnice și gospodărești în celule, aveau cărți pentru a se instrui, țineau ședințe de cuib

---

[117] Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag într-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, București, Editura Vremea, 2002, p. 63-64.

[118] Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), Fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. 15/1941, f. 380.

[119] *Ibidem*, dosar nr. 204/1942, f. 17.

[120] *Ibidem*, dosar nr. 199/1942, f. 19.

etc. O situație mai dificilă exista la penitenciarul de la Ișalnița, deținuții legionari fiind bruscați de gardieni fără motive bine întemeiate. Mâncarea în penitenciare nu era deloc substanțială, „floștiri de varză cu apă chioară", după expresia legionarului Nicolae Toțea, care a ținut în 1941 un jurnal în detenție[121]. Însă nu au suferit de foame, camarazii liberi organizând colecte de bani și alimente (cuiburile din țară făceau periodic „pelerinaje" la închisorile unde erau mulți legionari)[122]. În plus, rudele deținuților aveau dreptul să-i viziteze și să le aducă alimente[123]. Cu banii primiți puteau achiziționa hrană și din orașele unde erau deținuți, prin delegarea unui camarad care mergea la cumpărături, însoțit de un gardian[124].

Unii legionari, mai ales dintre intelectuali, au suportat cu greu ideea că vor sta câțiva ani sau toată viața în închisoare pentru activitatea politică legionară. Petre P. Panaitescu, care se agita pentru absolvirea sa de orice responsabilitate încă din perioada detenției preventive până la proces, a continuat demersurile și după emiterea sentinței. Astfel că, a apelat la colegul său de breaslă Constantin C. Giurescu, pentru ca acesta să intervină la Președinția Consiliului de Miniștri în vederea reintegrării lui Panaitescu ca profesor universitar. Fostul rector al Universității din București în perioada „statului național-legionar" se angaja să părăsească pentru totdeauna Mișcarea legionară. Apelurile sale au avut ascultare la Cabinetului lui Ion Antonescu, iar la 7 august 1941 a fost reprimit la catedră, scăpând de închisoare[125].

În primul an de detenție, stare de spirit a legionarilor închiși pentru „rebeliune" a fost destul de bună. Ei sperau că încarcerarea va fi temporară, bazându-se pe credința că Germania va interveni pentru eliberarea lor. De altfel, și-au păstrat

[121] *Ibidem*, dosar nr. 253/1941, f. 3-11.
[122] *Ibidem*, f. 19.
[123] Sturdza, Ilie-Vlad, *op. cit.*, p. 68.
[124] DANIC, loc. cit., dosar nr. 253/1941, f. 19.
[125] *Ibidem*, dosar nr. 20/1941, f. 311.

încrederea în conducătorul lor, Horia Sima, provocând îngrijorarea Ministerului de Interne, care se temea că potențialul terorist al Mișcării se menținea. În închisori, legionarii au constituit „tribunale legionare", care au judecat faptele celor închiși pentru „rebeliune". Dispoziția a fost dată de la „Comandamentul de prigoană"[126] din afară, printr-un „Buletin Legionar", tipărit la începutul lunii mai 1941[127]. Cei găsiți „vinovați" că s-au îndepărtat de la „linia legionară" au primit pedepse corporale în celule[128]. Aceste metode seamănă perfect cu măsurile luate în celulele comuniste din închisori, care primeau „tovarășii", după o anchetă internă pentru stabilirea împrejurările „căderii".

Situația de autonomie organizatorică a legionarilor din închisori a ținut până la începutul lunii martie 1942. Atunci s-a schimbat conducerea Direcției Generale a Penitenciarelor, iar noii șefi au ajuns la concluzia că legionarii continuaseră să facă politică și în detenție și că nu exista nici un fel de respect față de autoritățile penitenciare. Anchetele au descoperit cazuri în care gardienii fuseseră agresați fără a fi luate măsuri de pedepsire a acestor atitudini. Penitenciarele s-au „militarizat" (după expresia rapoartelor Ministerului de Interne), iar deținuții au fost obligați să participe la programele de instrucție coordonate de gardieni[129].

3.1.3. Internarea legionarilor în lagăre

La 25 decembrie 1942, autoritățile au emis un ordin de internare în lagăre a tuturor partizanilor lui Horia Sima. Acesta fugise din domiciliul obligatoriu din Germania[130], iar Ion Antonescu se temea să nu pătrundă clandestin în România pentru

[126] Vezi *infra*, p. 73-81.
[127] DANIC, loc. cit., dosar nr. 15/1941, f. 315-316.
[128] *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 249-253.
[129] *Ibidem*.
[130] Vezi *infra*, p. 120-124.

a-şi mobiliza celulele teroriste. Fără a li se oferi explicaţii, legionarii au fost ridicaţi de la casele lor şi trimişi într-o direcţie necunoscută. Urcaţi în trenuri, s-au trezit în cele din urmă în gara Târgu Jiu, localitate în care exista un lagăr amenajat pentru deţinuţii politici. Acesta fusese construit pentru refugiaţii polonezi la sfârşitul anului 1939, după invazia germană în Polonia. La începutul anului 1941 destinaţia i-a fost schimbată, fiind cazaţi deţinuţi politici. Au rămas şi refugiaţi polonezi în unele barăci, însă au început să fie internaţi comunişti şi cetăţeni români de etnie rusă, bănuiţi de colaborare cu URSS[131].

Drumul de la gară până la barăcile lagărului l-au făcut pe jos, deşi zăpada era destul de mare, fiind sfârşit de decembrie. Legionarii aduşi aici erau de toate vârstele şi categoriile sociale. Barăcile lor erau separate de cele ale comuniştilor şi celorlalte categorii de deţinuţi prin garduri de sârmă ghimpată, însă îi puteau vedea plimbându-se prin curtea lagărului. Au fost cazaţi în mai multe „cabane", câte 200 în încăpere. Înăuntru era destul de frig, existând o singură sobă cu lemne pentru o suprafaţă însemnată. Gardienii nu s-au purtat violent cu legionarii, permiţându-le să aibă şi cărţi asupra lor şi să se organizeze autonom. Fiecare „cabană" avea un şef desemnat de legionari, care ţinea contactul cu autorităţile. La nivelul întregului lagăr exista un „consiliul al lagărului", format din trei membri, dintre cei mai prestigioşi legionari. După trei luni, legionarii au început să fie eliberaţi. O parte au plecat pe front, iar în cazul altora autorităţile au considerat că nu exista pericol pentru „siguranţa statului"[132]. De fapt se dovedise că Horia Sima nu mai reprezenta un pericol, fiind prins de germani şi internat şi el în lagăr[133].

---

[131] Ţiu, Ilarion, „La vreme de război, PCdR sub control", în *Jurnalul Naţional*, 20 septembrie 2005, p. 26.

[132] Iancu, Nicu, *Sub steagul lui Codreanu. Momente din trecutul legionar*, Madrid, Editura Dacia, 1973, p. 147-152.

[133] Vezi *infra*, p. 124-125.

3.1.4. Activități politice în detenție

Începând cu 1942, deținuții legionari au fost ocupați prin muncă în ateliere amenajate special în închisori. Banii obținuți îi ajutau să se întrețină, deoarece pachetele au început să se împuțineze din cauza scăderii entuziasmului legionarilor privind revenirea Mișcării la putere. În consecință, a scăzut și numărul cotizanților. Mulți tineri legionari și simpatizanți au fost înrolați pe front, acest aspect fiind o altă cauză a scăderii numărului celor care contribuiau la ajutorarea celor închiși. După eșecul Axei de la Stalingrad, speranța legionarilor față de Germania a intrat în declin. De asemenea, susținerea nestingherită a lui Horia Sima a început să „scârțâie", deoarece deținuții legionari nu observau nici un semn privind îmbunătățirea statutului lor. La Aiud, principala închisoare unde erau încarcerați legionari, începând cu 1943 a apărut un curent de apropiere față de regimul Antonescu, inițiat de un legionar puțin cunoscut – Șerban Rogojeanu.

În general, extremiștii de dreapta încarcerați nu au mai ridicat probleme de disciplină după măsurile luate de autorități în ianuarie 1942. În închisori, Direcția Penitenciarelor a dispus să se țină conferințe despre Ion Antonescu și „războiul sfânt" anticomunist. Un raport al Direcției Generale a Poliției din aprilie 1943 aprecia că prin „educație", aproximativ 60% din legionarii închiși au intrat „pe calea cea bună". Se mai aprecia că dacă în rândul deținuților nu ar fi existat conducători legionari, masa acestora ar fi părăsit doctrina Mișcării[134].

În perioada „detenției antonesciene", legionarii au desfășurat sub diferite forme activități politice. Chiar dacă în ianuarie 1942 regimul supravegherii lor s-a înăsprit, totuși au continuat activitatea de cuib pe ascuns. La Aiud au editat și publicații

[134] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 249-253.

legionare: „Revista Samurailor", „început de lumină" etc., reviste pe care le-au trimis uneori în afară. Acestea aveau câteva pagini, fiind scrise de mână şi ilustrate grafic de legionarii închişi. Însemnătatea lor era mai mult simbolică[135]. Tot la Aiud, legionarii liberi au introdus camarazilor un drapel al Frăţiilor de Cruce, descoperit la o percheziţie în octombrie 1943. Cu ajutorul acestui „simbol legionar", „fraţii de cruce" întemniţaţi şi-au reînnoit periodic jurămintele, „rezistând" tentativelor autorităţilor de „pacificare"[136].

Legionarii închişi au primit în permanenţă informaţii din afară: circulare, publicaţii, bilete cu caracter politic. Aceste materiale se înveleau în foi de pergament şi se introduceau în salam sau slănină. La percheziţie, gardienii nu observau că în interiorul alimentelor se găseau „ingrediente interzise". O altă metodă de introducere a materialelor din afară erau nucile. Se desfăceau, se scotea miezul, iar după introducerea biletelor se lipeau cu clei. Apoi aceste „nuci-mesaje" erau introduse printre cele comestibile, fiind trimise în închisoare. Legionarii ştiau că atunci când primeau nuci se trimiteau mesaje din afară. Se strângeau toţi la un loc şi spărgeau nucile, pentru a vedea care era starea de spirit din „civilie". Astfel erau la curent cu mersul frontului sau cu intenţiile guvernului faţă de deţinuţii legionari[137].

3.1.5. Înrolarea pe frontul de Est

Deoarece regimul Antonescu nu dădea nici un semn de reconciliere cu legionarii, aceştia au încercat să scape de detenţie prin cereri de înrolare pe front. Iniţial, dorinţa de a merge să lupte a fost foarte mare în rândul legionarilor, însă treptat entuziasmul lor a scăzut. După eşecul de la Stalingrad refuzau

---

[135] *Ibidem.*
[136] *Ibidem*, dosar nr. 204/1942, f. 19.
[137] *Ibidem*, dosar nr. 199/1942, f. 16.

să mai plece în „Est", găsind tot felul de motivații medicale pentru a nu onora angajamentele inițiale de înrolare[138].

La începutul conflictului, Ion Antonescu a dorit să țină „numai pentru el" avantajul ofensivei pe frontul de Est, refuzând să accepte înrolarea legionarilor. Primul semnal din partea extremei drepte că vrea să-și trimită adepții să lupte „contra comunismului" a fost dat de Ion Zelea Codreanu, chiar în ziua de 22 iunie 1941, data „Ordinului de zi" al lui Antonescu privind începerea ostilităților. Tatăl „Căpitanului" cerea pentru legionari „favoarea de a lupta în linia întâi", printr-o scrisoare către Mihai Antonescu[139]. Gestul lui Ion Zelea Codreanu a fost secondat de o altă scrisoare prin care legionarii cereau trimiterea pe front, semnată de prof. Ion Găvănescul. Aceasta a fost trimisă la 1 iulie 1941, având semnătura a 40 de legionari care susțineau că Mișcarea era „gata de luptă și jertfă"[140]. Cererea lui Găvănescul are importanță mai mare decât cea a lui Ion Zelea Codreanu, deoarece reprezenta un număr mai mare de legionari. Tatăl lui Corneliu Codreanu era imaginea unei facțiuni care se opunea virulent lui Horia Sima, în timp ce Găvănescul era mai apropiat de „Comandant" și de legionarii care-i erau fideli (la plecarea din țară în martie 1941, Sima trimisese o scrisoare către Antonescu prin prof. Ion Găvănescul). La începutul lunii august, legionarii închiși la Aiud au cerut și ei lui Ion Antonescu, prin intermediul unei scrisori trimise prin Radu Budișteanu, să fie scoși din temnițe și trimiși pe front[141]. Dar Ion Antonescu a refuzat să accepte scoaterea din închisori a adversarilor săi. În lunile următoare, legionarii din închisori au reînnoit cu numeroase ocazii cererile de trimitere pe front[142],

---

[138] *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 249-253.

[139] Beldiman, Dana, *Armata și Mișcarea Legionară (1927--1947)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2002, p. 132.

[140] Beldiman, Dana, *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 213-214.

[141] DANIC, loc. cit., dosar nr. 20/1941, f. 359.

[142] *Ibidem*, dosar nr. 119/1942, f. 99.

fără să le fie acceptate. Dar îndepărtarea frontului la est de Bug l-a determinat pe Ion Antonescu să renunțe la atitudinea inițială, mai ales că avea nevoie de oameni hotărâți să lupte „contra comunismului", chiar dacă nu mai erau în discuție obiective naționale, ci respectarea alianței cu Germania. Prin ordinul Marelui Stat Major nr. 82.500 din 26 aprilie 1942 se dispunea: „condamnații de drept comun și cei politici aflați în prezent în diferitele închisori din țară urmează a fi organizați în Batalioane de infanterie și trimiși pe front pentru a se reabilita". La 8 mai 1942, în localitatea Sărata (județul Chilia) din sudul Basarabiei a fost organizat „Centrul de Instrucție nr. 5 Sărata", pentru deținuții ce urmau să se „reabiliteze" pe front[143]. „Reabilitabilii" au fost cazați în casele localnicilor, fiind tratați relativ bine în timpul instrucției[144]. Până în februarie 1943, prin acest centru au trecut aproximativ 1.300 de deținuți (legionari și de drept comun). Au fost organizate trei Batalioane Speciale (991, 992 și 994), care au fost atașate la Divizia 5 Infanterie. Primele două au luptat la Cotul Donului, iar cea de-a treia a fost dispusă între Kuban și Sirotzikis, după eșecul de la Stalingrad.

Legionarii au avut parte de multe șicane pe front din partea autorităților militare. Celor care aveau grade de ofițer în rezervă nu li s-a echivalat statutul, fiind mobilizați ca soldați. O altă măsură a fost mutarea la alte arme față de pregătirea lor în timpul stagiului militar obligatoriu. De asemenea, nu aveau voie să activeze în servicii sau birouri. Nici măcar cei bolnavi nu au avut acces la aceste funcții, fiind trimiși la serviciile de transporturi etc. Cei trimiși la vatră erau în continuare supravegheați, chiar dacă prin participarea la război se „reabilitaseră".

Conform unui raport al Marelui Stat Major din 25 martie 1943, reiese că ofițerii superiori au fost mulțumiți de prestația legionarilor. Raportul făcea referire la Batalionul Special nr. 991, impresia generală a celor care l-au întocmit fiind că legio-

[143] Beldiman, Dana, *Armata...*, p. 133-139.
[144] Sturdza, Ilie-Vlad, *op. cit.*, p. 77.

narii s-au comportat cel mai bine pe frontul pe care au luptat. Reprezentaseră elemente de durată şi statornice, faţă de prestaţia comuniştilor înrolaţi, care dezertaseră la sovietici şi ţineau conferinţe radiofonice prin care îi îndemnau pe soldaţii români să părăsească lupta. Legionarii înrolaţi în batalioanele speciale au luptat şi după 23 august 1944, unii ajungând pe frontul de Vest.

După „lăsarea la vatră", cei care se comportaseră bine în luptă erau „reabilitaţi", nemaifiind nevoie să se întoarcă în închisori pentru a-şi ispăşi pedepsele de „rebeli"[145].

3.2. „Colaboraţioniştii"

3.2.1. Gruparea din jurul familiei Codreanu

Imediat după încheierea evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941, printre legionarii care nu participaseră activ la guvernarea „naţional-legionară" apăruseră temeri privind soarta lor. În timp ce foştii miniştri şi funcţionari ai statului se ascundeau cu ajutorul germanilor sau prin diferite locuinţe necunoscute poliţiei, „moderaţii" făceau apeluri la o atitudine de supunere faţă de generalul Antonescu. Aceştia au denunţat cuiburile „teroriste", pe care le-au numit „spărgătoare de fronturi"[146]. Aceiaşi „moderaţi" au iniţiat la începutul lunii februarie 1941 „reorganizarea", principala acţiune preconizată fiind eliminarea din Mişcarea legionară a celor înscrişi după 6 septembrie 1940[147].

În prima jumătatea a anului 1941, cea mai importantă grupare a „moderaţilor" a fost constituită în jurul familiei Codreanu. Exponentul ei, Ion Zelea Codreanu (tatăl „Căpitanului"), a „ieşit la atac" contra lui Horia Sima imediat după „rebeliune". Relaţiile dintre Horia Sima şi Ion Zelea Codreanu se răciseră

[145] Beldiman, Dana, *Armata...*, p. 133-139.
[146] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 299.
[147] *Ibidem*, f. 296.

încă din toamna anului 1940, bătrânul Codreanu „pândind" momentul pentru a lua locul lăsat de fiul său, despre care spunea că i se cuvine genetic. Primul „atac" însemnat a fost lansat la 6 februarie 1941, când într-o întrunire a legionarilor neparticipanți la „rebeliune" a spus despre Horia Sima că a fost doar un simplu legionar cunoscut printre elementele teroriste, iar în exilul din Germania din 1939-1940 nu se remarcase cu nimic[148]. Însă Ion Zelea Codreanu nu era sincer când susținea aceasta, deoarece chiar el îl „învestise" pe Sima ca urmaș al lui Corneliu Codreanu, prin sprijinul fățiș acordat în vara anului 1940, în contextul „luptei pentru putere" la șefia organizației[149]. Peste câteva zile, Ion Zelea Codreanu le-a propus legionarilor „curați" să depună declarații de supunere către „Conducătorul Statului". Printre „aderenții" la inițiativa sa au fost preotul Ion Dumitrescu-Borșa, Ion Dumitrescu-Zăpadă, Decebal Zelea Codreanu etc. „Grupul țintă" al acestei inițiative erau legionarii care se înscriseseră în Mișcare înainte de 1937 și care nu-l recunoscuseră șef pe Horia Sima[150].

Demersurile lui Codreanu-tatăl au fost completate de către Decebal Zelea Codreanu, care la începutul lunii februarie 1941 a adresat lui Ion Antonescu o scrisoare de fidelitate, anunțându-l pe „Conducător" că familia Codreanu îi era alături, iar Horia Sima era o „rătăcire" în Mișcarea legionară. Însă Decebal Zelea Codreanu avea puțină influență în Mișcare. Studenții legionari, fideli lui Horia Sima, i-au trimis mesaje de amenințare, spunându-i că nu era demn să vorbească în numele Legiunii[151]. În mai 1941, din cadrul familiei Codreanu a venit un alt scandal, provocat de Cătălin Zelea Codreanu. Unii legionari îl acuzau pe acesta că tocmai își achiziționase un auto-

---

[148] *Ibidem*, f. 262.

[149] Țiu, Ilarion, *Mișcarea legionară după Corneliu Codreanu*, vol. I, *Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940): mecanismele schimbului de generație*, București, Editura Vremea, 2007, p. 187-190.

[150] *Ibidem*, f. 396.

[151] *Ibidem*, f. 326.

mobil cu banii daţi de Siguranţă, pentru a-l convinge pe tatăl său să se supună „liniei" guvernului[152].

Tentativele familie Codreanu de a obţine conducerea Mişcării legionare au eşuat. Ei nu aveau susţinerea necesară nici măcar în rândul legionarilor neparticipanţi la „rebeliune", despre care spuneau că-i reprezintă în relaţiile cu Antonescu. Iar cuiburile fidele lui Horia Sima trimiteau permanent mesaje de ameninţare din cauza campaniei de denigrare a „Comandantului". În acest context neclar, peste familia Codreanu s-a abătut o tragedie la 14 iulie 1941. Întorcându-se acasă noaptea la locuinţa din cartierul Tei, Horia Zelea Codreanu a fost împuşcat mortal de un agent de stradă. În acea perioadă, în Bucureşti funcţionau legile războiului, iar dacă nu te opreai la somaţia unui poliţist, acesta putea trage în plin. Împrejurările împuşcării lui Horia Zelea Codreanu nu au fost elucidate. Legionarii spuneau că a fost un asasinat politic, în timp ce autorităţile susţineau varianta accidentului. Agentul de stradă după ce a fost reţinut o perioadă a fost eliberat. La înmormântare s-a produs însă un incident între poliţie şi legionari. Aceştia din urmă, deşi nu aveau voie să intoneze cântece legionare, au încălcat dispoziţiile, ceea ce a provocat intervenţia autorităţilor. În îmbulzeala care a urmat s-au tras focuri de armă din ambele părţi, un agent de Siguranţă fiind rănit la picior. E posibil ca poliţiştii să fi făcut exces de zel, deoarece doreau să-i percheziţioneze pe participanţi, crezând că printre ei se aflau persoane condamnate în lipsă în urma „proceselor rebeliunii"[153].

Istoria „ramurii Codreanu" a „moderaţilor" s-a finalizat printr-o altă tragedie, la 21 noiembrie 1941, când a murit Ion Zelea Codreanu. După acest moment nici un membru al familiei nu s-a mai remarcat printr-o atitudine politică.

---

[152] *Ibidem*, dosar nr. 16/1941, f. 64.

[153] *Ibidem*, dosar nr. 247/1941, f. 44; Sima, Horia, *Prizonieri ai puterilor Axei*, Constanţa, Editura Metafora, 2005, p. 122-126; Dumitrescu-Borşa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, [Bucureşti], Editura Lucman, [2002], p. 377.

3.2.2. Gruparea Noveanu-Bidianu

Paralel cu acțiunile benevole ale unor legionari de a se apropia de Ion Antonescu, și guvernul a încercat să inițieze o regruparea a aripii „pacifiste" a Mișcării legionare. „Agenții" regrupării „regizate" de autorități au fost veșnicii „colaboraționiști" dr. Vasile Noveanu și Augustin Bidianu[154]. Cei doi fuseseră mobilizați și de Carol al II-lea pentru a prelua conducerea Mișcării în vara anului 1940, însă n-au avut succes în rândul cuiburilor teroriste organizate de Horia Sima. Tocmai de aceea fuseseră abandonați de fostul rege, care preferase colaborarea cu Sima. Mișcarea de regrupare a legionarilor sub „stindardul" Noveanu-Bidianu a eșuat, ca și în 1940, din cauza lipsei aderziunii cuiburilor. Însă Noveanu s-a ales cu ceva din toată această „afacere", obținând intrare în cercurile de la Cabinetul lui Antonescu. După eliberarea Bucovinei în vara anului 1941, Noveanu a preluat mai multe fabrici de tricotaje de acolo, îmbogățindu-se în perioada războiului[155]. Augustin Bidianu nu a fost la fel de „întreprinzător", întorcându-se la cabinetul său de avocatură din Sibiu, fără a mai avea activități politice importante în perioada războiului[156].

3.2.3. Gruparea Radu Mironovici

Un nucleu important al „moderaților" s-a format în jurul lui Radu Mironovici, care avea gradul legionar de „Comandant al Bunei Vestiri" (era întemeietor al Mișcării). Acesta a fost arestat după „rebeliune" și judecat în procesul „capilor" eveni-

[154] DANIC, loc. cit., dosar nr. 2/1941, f. 233.
[155] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 372.
[156] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 122.

mentelor din ianuarie 1941, primind o pedeapsă de zece ani temniță grea și doi ani închisoare corecțională, cu toate că nu participase la evenimente. În octombrie 1941 a fost eliberat din închisoarea Deva, stabilindu-i-se domiciliul obligatoriu la reședința din București. „Succesul" lui Mironovici a constat în faptul că datorită prestigiului în Mișcare avea contacte atât cu „moderații", cât și cu „nucleul dur" subordonat lui Horia Sima. A inițiat contacte cu Ion Antonescu pentru împăcarea cu Legiunea și o amnistie pentru cei închiși, însă fără mari succese, datorită faptului că nu l-a „denunțat" pe Horia Sima ca „rebel"[157]. Totuși, în perioada războiului, Radu Mironovici a fost un mediator important între conducerea statului și Mișcarea legionară.

3.2.4. Alte centre de influență

Un alt centru de putere al legionarilor „moderați" l-a reprezentat „cuplul politic" Ion Dumitrescu-Borșa – Gheorghe Ciorogaru. Ambii făcuseră carieră în „perioada Codreanu" și avuseseră conflicte cu Horia Sima. În primăvara anului 1941, Ion Dumitrescu-Borșa a intrat în contact cu guvernul, oferindu-și serviciile pentru „pacificarea rebelilor". A fost răsplătit de autorități primind un post de inspector în Ministerul Muncii. În guvern, avea contacte cu ministrul de Război, Constantin Pantazi. În prima jumătate a anului 1941 a sprijinit acțiunile de regrupare a legionarilor coordonate de Ion Zelea Codreanu, însă fără succes în ceea ce privește numărul de cuiburi aderente. Gheorghe Ciorogaru a avut o activitate politică modestă, preferând să se retragă în localitatea natală – Novaci, jud. Gorj. Din când în când, participa la întruniri ale legionarilor desfășurate sub „patronajul" guvernului[158].

---

[157] Petculescu, Constantin, *Mișcarea legionară. Mit și realitate*, București, Editura Noua Alternativă, 1997, p. 222-223.

[158] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 364-371.

Influență printre legionarii neparticipanți la „rebeliune" avea și Radu Budișteanu. Acesta și-a menținut tonul moderat și în relația cu Horia Sima, fără a se implica în polemici privind activitatea Mișcării legionare în timpul guvernării septembrie 1940 – ianuarie 1941. Budișteanu a fost cel mai activ legionar care s-a implicat în apărarea camarazilor lor la „procesele rebeliunii". După sentințe a menținut legăturile cu cei închiși, mediind relațiile dintre ei și guvern.

Cea mai importantă activitate a acestor grupări „moderate" s-a consumat la sfârșitul lunii iunie 1941, după declanșarea războiului în Est. Atunci, la Președinția Consiliului de Miniștri au avut loc consultări cu Mihai Antonescu privind colaborarea dintre Stat și Legiune. Însă ministrul nu a dat importanță discuțiilor, urmărind să vadă care era starea de spirit în rândul legionarilor. Dezamăgiți de „tactica tărăgănării" adoptată de Mihai Antonescu, legionarii au făcut apel al „Conducătorul Statului"[159]. Însă nici el nu le-a acordat prea multă atenție, informat probabil că nu au control asupra „cuiburilor teroriste" care-și menținеau fidelitatea față de Horia Sima. După aceste întruniri nu au mai avut loc consultări „în bloc" cu guvernul, fiecare grupare „moderată" intrând în contact cu Antonescu în funcție de interesele proprii sau de grup.

Marea problemă a autorităților erau în continuare „grupările teroriste", asupra cărora nu aveau nici un control, reușind să se reorganizeze în pofida arestărilor.

3.3. Centre de putere

3.3.1. „Comandamentul al III-lea de prigoană"

Această denumire apare în unele circulare emise de comandamentul clandestin al Mișcării legionare în perioada regimului Antonescu. În concepția legionarilor, ilegalitatea lor era

[159] *Ibidem*, p. 367-371.

în a treia fază, după alte două „prigoane", în perioada anilor 1930 şi în timpul dictaturii carliste[160]. Organizarea „prigoanei" din perioada studiată seamănă mai degrabă cu activitatea din ilegalitate din „perioada Carol" decât cu momentele ilegalităţii din timpul regimului constituţional democratic. Aceasta deoarece Corneliu Codreanu nu se preocupase să organizeze temeinic funcţionarea Legiunii în anii 1930, preferând să aştepte reintrarea în legalitate, de care era sigur în contextul regimului democratic. Nu aşa procedaseră urmaşii săi după desfiinţarea Mişcării de Carol al II-lea, aceştia creând în perioada 1938-1940 o grupare cu nuanţe teroriste şi revoluţionare, mai ales după preluarea şefei de către Horia Sima.

Data constituirii celui „de-al treilea comandament" este incertă. La sfârşitul lunii ianuarie şi începutul lui februarie 1941 Mişcarea legionară era în mare derută, din cauza măsurilor luate de Ion Antonescu după evenimentele din 21-23 ianuarie din acel an. Conform dispoziţiilor speciale, orice formă de activitate legionară putea duce la împuşcarea pe loc a „rebelilor". Totuşi la 11 februarie Nicolae Petraşcu, secretarul general al Mişcării legionare, a emis o circulară prin care afirma că „Legiunea nu a murit" şi făcea apel la camarazii săi să nu se încline în faţa măsurilor lui Antonescu şi să-i reziste. Anunţând plecarea conducerii în exil, Petraşcu le recomanda legionarilor să-l asculte în continuare pe Iuliu Maniu, în spiritul „testamentului" lui Corneliu Codreanu din 1938[161].

După refugierea conducerii în Germania, în perioada februarie-martie 1941, Mişcarea legionară a rămas în grija eşalonului doi. Faţă de „vechea" Mişcare legionară, acest nucleu de conducere era eşalonul doi al eşalonului doi. Totuşi avea control asupra organizaţiilor din teritoriu, lucru cu care nu se

[160] Ţiu, Ilarion, „Relaţiile regimului autoritar al lui Carol al II-lea cu opoziţia. Studiu de caz: arestarea conducerii Mişcării legionare", în *Revista Erasmus*, nr. 14/2003-2005, Bucureşti, [f. e.], 2005, p. 105-113.

[161] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 414.

puteau lăuda „bătrânii legionari", opozanți ai „liniei Sima". Noul lider a devenit preotul Vasile Boldeanu, puțin cunoscut printre vechii legionari din „perioada Codreanu". Însă, administrativ, știa foarte bine Mișcarea, fiind în perioada „statului național-legionar" adjunctul lui Nicolae Petrașcu (secretarul general al Mișcării legionare)[162]. Boldeanu a fost „uns" și de Horia Sima, cei doi având o întrevedere înainte plecării „Comandantului" spre Germania, în a doua decadă a lunii martie 1941. Reorganizare cuiburilor a mai durat ceva vreme, primele semne de activitate clandestină apărând în luna mai[163].

Principala misiune ce-i revenea „Comandamentului" era apărare legionarilor acuzați de „rebeliune" în timpul evenimentelor din ianuarie. Pentru aceasta trebuiau reluate legăturile în teritoriu și cu „sponsorii" legionari neimplicați fățiș politic. În consecință, erau necesare semnale că Mișcarea legionară n-a murit și că existau noi lideri în țară. Prima acțiune semnificativă a „Comandamentului" a fost emiterea unui „Buletin Legionar", în care se anunța atitudinea organizației și scopurile pe termen scurt. Datat 5 mai, acest „Buletin" a fost tipărit în primele zile ale lunii, într-o tipografie clandestină a legionarilor. În primul rând, „Comandamentul" făcea apel la liniște, întrucât, spunea documentul, „dușmanii neamului insinuează că Mișcarea legionară pregătește acte teroriste". Șefii de cuiburi erau îndrumați să-și supravegheze oamenii, iar membrilor Mișcării li se comunica faptul că între Armată și organizație nu exista nici un conflict. Privitor la dispoziții, legionarii erau anunțați că nu mai aveau voie să întrețină relații prin comunicări scrise între cuiburi sau cu „centrul", deoarece puteau fi interceptate de autorități. Contactul urma să se facă „de la om la om", așa cum se întâmplase și în „prigoana carlistă". La sfârșitul îndrumărilor, legionarii erau sfătuiți ca în fiecare cuib să facă „purificări", pentru identificarea „impostorilor" care se

[162] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 45.
[163] DANIC, loc. cit., dosar nr. 262/1940, f. 45.

infiltraseră în Mişcare. „Buletinul" nu a ajuns numai la cuiburi, fiind introdus în cutiile poştale de la domiciliile unor demnitari politici, militari şi magistraţi, în scopul înştiinţării „renaşterii" Legiunii[164].

Pentru „succesul" activităţii ilegale, în cadrul „Comandamentului" s-a înfiinţat în vara anului 1941 un serviciu special de curieri. Aceştia erau trimişi la organizaţiile regionale, pentru a înmâna dispoziţiile „Comandamentului" şi a se informa despre „starea de spirit" locală. De asemenea, colectau şi cotizaţiile membrilor, vitale pentru activitatea „Comandamentului", dar şi pentru ajutarea celor închişi şi a familiilor acestora[165]. „Comandamentul" nu s-a îngrijit doar de serviciul de curierat, încercând să constituie un serviciu de informaţii pe lângă autorităţi. Astfel că, legionarii şi simpatizanţii care avea „trecere" la serviciile secrete ale Poliţiei, la Siguranţă sau la Preşedinţia Consiliului de Miniştri au fost îndrumaţi să „acţioneze", pentru a afla intenţiile guvernului faţă de Mişcarea legionară[166].

Ca şi perioada de ilegalitate carlistă, „Comandamentul de prigoană" a dispus modificări în cuiburi, structurile de bază ale Mişcării legionare. Numărul membrilor a fost redus la 3-7 oameni, conform modelului „patentat" de Horia Sima în 1938-1939. În perioada războiului, datorită pericolului reprezentat de descoperirea cuibului, au existat momente când membrii acestuia nu aveau voie să se cunoască între ei, doar şeful ştiind structura completă, pentru a transmite dispoziţiile „Comandamentului de prigoană" şi a colecta cotizaţiile[167]. Această conspirativitate semăna perfect cu cea a comuniştilor, care, în celulele de partid, practicau aceeaşi discreţie.

Şefia lui Vasile Boldeanu la cârma „Comandamentului de prigoană" a fost de scurtă durată, fiind arestat în iunie 1941, în

---

[164] *Ibidem*, f. 315-317.
[165] *Ibidem*, dosar nr. 20/1941, p. 337.
[166] *Ibidem*, dosar nr. 45/1940, f. 119.
[167] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 47; *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 154.

timpul „proceselor rebeliunii"[168]. „Căderea" s-a datorat colaborării unui şef regional cu Siguranţa, care, încolţit de autorităţi, şi-a trădat şeful[169]. Boldeanu a fost închis iniţial la Văcăreşti, după care a fost mutat la Aiud. Este readus la Văcăreşti în toamna lui 1942, pentru proces, însă soţia şi camarazii îi pregătesc evadarea. „Actorul" principal al fugii lui Boldeanu din închisoare este soţia sa, care, având o relaţie amoroasă cu directorul penitenciarelor, col. Petrescu, îl roagă pe acesta să-i permită soţului un tratament stomatologic în afara sistemului penitenciar. Col. Petrescu este de acord ca Boldeanu să iasă de la Văcăreşti, însoţit de un gardian. La ultima şedinţă stomatologică este pus în aplicare un plan de evadare. Gardianul este rugat să accepte deplasarea lui Boldeanu la un prieten pentru a lua masa. Acesta acceptă, însă în mâncare îi sunt puse somnifere şi adoarme. Boldeanu, ajutat de Ion Popa, Constantin Teofănescu şi Ion Plopeanu (conducători ai Corpului Muncitoresc Legionar), evadează de sub escortă. Evenimentul se petrece la 17 octombrie 1942. Este posibil ca de evadare să nu fie străin nici col. Petrescu, implicat în combinaţii amoroase cu soţia „duşmanului legionar"[170]. În ajunul Crăciunului aceluiaşi an, Boldeanu trece graniţa clandestin, fugind în Croaţia[171]. De acolo a întreţinut relaţii cu legionarii refugiaţi în Banatul Sârbesc, aflat sub ocupaţie germană.

După arestarea lui Boldeanu din iunie 1941, situaţia conducerii „Comandamentului" s-a complicat. El lăsase dispoziţii ca locul să-i fie luat de Radu Greceanu, însă, din pricină că era cunoscut de autorităţi, nu-şi putea desfăşura activitatea în voie. În cele din urmă, Greceanu a fost mobilizat, murind pe frontul de Est, în 1942[172]. Golul de putere era aşa de mare, încât „Co-

---

[168] Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 341-342.

[169] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 45.

[170] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 390-391.

[171] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 341-342.

[172] *Ibidem.*

mandamentul" şi-a încetat activitatea între 11 august şi 6 octombrie. Motivaţia acestei „mişcări" a fost valul de arestări între legionarii liberi şi un presupus plan al lui Antonescu de exterminare a Mişcării legionare. Cuiburile erau îndemnate la pasivitate, însă strângerea cotizaţiilor continua, urmând să fie vărsate la 6 octombrie, când se preconiza reluarea activităţii[173]. La sfârşitul anului 1941 şi în primele luni ale anului următor nu a exista un nucleu de conducere al Mişcării legionare. Cuiburile au funcţionat autonom, întreprinzând acţiuni proprii de ajutare a celor închişi. Mişcarea a fost coordonată mai mult de organizaţia de femei, „Cetăţuile", prin intermediul Lilianei Protopopescu, soţia profesorului Dragoş Protopopescu. Principala explicaţie ar fi că femeile erau urmărite în măsură mai mică de autorităţi. Horia Sima a luat cunoştinţă din Germania de noua situaţie a „Comandamentului", acceptând ca Liliana Protopopescu să se ocupe temporar de soarta acestuia[174].

Totuşi ea nu avea autoritatea şi contactele necesare conducerii „Comandamentului". Reţeaua a început să fie reconstruită pe plan local de către Iosif Costea, apropiat al lui Horia Sima şi fost prefect de Hunedoara în perioada guvernării „naţional-legionare". Costea nu era în contact direct cu Sima, aşa că i-a transmis printr-un curier un bilet la Berlin. Curierul era tot o „cătăţuie", Titi Gâţă, şefa organizaţiei de femei a Mişcării legionare în perioada „prigoanei". Aceasta a ajuns la Berlin în mai 1942, intrând în contact cu Horia Sima prin Tiana Silion (legionară din capitala *Reich*-ului care nu avea domiciliu obligatoriu) şi Constantin Stoicănescu. Citind biletul, Horia Sima şi-a dat acordul ca Iosif Costea să preia conducerea „Comandamentului de prigoană"[175].

Costea a reuşit să refacă „Comandamentul", cooptându-i pe Petre Lăzărescu, dr. Ovidiu Comşa, prof. Gheorghe Manu

---

[173] DANIC, loc. cit., dosar nr. 20/1941, f. 467.
[174] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 126-127.
[175] *Ibidem*, p. 156-158.

şi Grigore Baciu. „Perioada Costea" a „Comandamentului" a fost de scurtă durată. În noiembrie 1942, aflând că este urmărit de Siguranţă, fuge peste graniţă, în Banatul Sârbesc. În locul său a rămas Grigore Baciu, însă activitatea conducerii nu a mai avut aceeaşi intensitate[176]. Una din cauze ar fi desfăşurarea războiului în Est, mulţi legionari fiind mobilizaţi. Pe de altă parte, s-a pierdut contactul cu liderii din Germania, legionarii de acolo fiind internaţi în lagăre în urma fugii lui Horia Sima în Italia (decembrie 1942)[177].

Internarea conducerii din Germania în lagăre a facilitat funcţionarea haotică a „Comandamentului". Fără dispoziţiile lui Horia Sima, autoritatea liderilor, mai mult sau mai puţin autoconsacraţi, era redusă. Ajuns în Banatul Sârbesc, Iosif Costea a încercat să construiască acolo un centru de putere. Găsise la faţa locului o organizaţie legionară constituită din refugiaţi din România, condusă administrativ de Pavel Onciu, legionar român originar din Banatul Sârbesc. Centrul de putere constituit de Costea l-a alarmat pe Vasile Boldeanu, care a venit din Croaţia pentru a participa la „jocurile puterii". În scurt timp, între cei doi au apărut conflicte, care i-au determinat să întreprindă acţiuni concurente. Vasile Boldeanu a întocmit un memoriu către autorităţile germane din Banatul Sârbesc, în care expunea ajutorul pe care l-ar putea acorda Mişcarea legionară din România *Reich*-ului în economia războiului. Documentul a fost semnat Vasile Boldeanu în calitate de secretar al Mişcării legionare, ceea ce i-a determinat pe germanii din Banatul Sârbesc să-l trimită la Berlin pentru verificare. Deoarece naziştii nu doreau să complice relaţiile cu Antonescu, au făcut presiuni asupra lui Boldeanu să înceteze activităţile politice pe teritoriu străin[178]. Astfel că, acesta s-a întors la Zagreb, unde a continuat să menţină relaţii cu legionarii din ţară.

---

[176] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 341-342.
[177] Vezi *infra*, p. 120-124.
[178] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 237-241.

Iosif Costea a ales altă cale de acțiune. În contextul eșecurilor repetate de pe frontul de Est, autoritățile de la București au început la jumătatea anului 1943 să inițieze relații cu legionarii în vederea pacificării definitive a acestora. În acest scop, Guvernul a trimis un emisar la Iosif Costea în Banatul Sârbesc. El a acceptat, întorcându-se la București pentru tratative. Colaborarea cu guvernul nu a dus la legalizarea Mișcării legionare, ci numai o oarecare liniște pentru el și pentru apropiații săi legionari. A reușit să obțină colaborarea legionarilor din „gruparea Mironovici", iar în februarie 1944 negocierile cu guvernul păreau că vor duce la o destindere reală[179]. Dar agravarea situației frontului a anulat tratativele, atât legionarii, cât și Antonescu concentrându-se mai mult asupra acțiunilor ce trebuiau întreprinse dacă România va fi ocupată de sovietici.

„Comandamentul" ilegal a continuat să existe formal, prin Grigore Baciu și Constantin Teofănescu. După întoarcerea la Zagreb, Vasile Boldeanu a reluat contactul cu ei, însă fără să reușească revigorarea activității[180].

Atât în rândul legionarilor liberi, cât și a celor închiși, speranțele privind regruparea Mișcării erau aproape nule. Văzând că puterea Germaniei pe front scădea pe zi ce trece, nu s-au mai gândit la întoarcerea la guvernare[181]. De altfel, chiar și autoritățile polițienești renunțaseră să-i mai monitorizeze pe legionari, locul lor fiind luat de comuniști, pe fondul apropierii Armatei Roșii de granițele României. „Ultimii mohicani" din „Comandament" au fost arestați în toamna anului 1943 – Constantin Teofănescu, la 15 septembrie, iar Grigore Baciu, la 9 noiembrie[182]. Chiar și Vasile Boldeanu a ajuns în detenție. Din cauza activităților sale legionare, germanii l-au „retras" din

[179] DANIC, loc. cit., dosar nr. 2/1943, f. 219.
[180] *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 71-72.
[181] *Ibidem*, dosar nr. 1/1943, f. 19.
[182] Zamfirescu, Dragoș, *op. cit.*, p. 341-342.

Croația, fiind internat în lagărul de la Buchenwald, alături de alte câteva sute de legionari aflați pe teritoriul *Reich*-ului după „rebeliunea legionară"[183].

Privitor la orientarea majorității legionarilor, aceştia au rămas fideli „liniei" Horia Sima[184]. Aşa se explică de ce în momentele când „Comandamentul de prigoană" avea pauze în activitate sau nu mai avea nici o putere, cuiburile aşteptau dispoziții din Germania şi continuau strângerea de fonduri. După 23 august 1944, fidelii „linie simiste" s-au remobilizat, sprijinind acțiunea de rezistență față de armata sovietică şi Partidul Comunist.

3.3.2. Corpul Muncitoresc Legionar

„Comandamentul de prigoană" a fost în perioada ianuarie 1941-august 1944 „centrul de comandă" al Mişcării legionare. Însă pe teren activitatea politică şi de întrajutorare a celor închişi era realizată de „corpurile legionare". Componența acestora nu s-a schimbat în timpul „celei de-a treia prigoane": Corpul Muncitoresc Legionar (CML), Corpul Studențesc Legionar (CSL), Frățiile de Cruce (FdC) şi Corpul Răzleți.

Cel mai important „corp" al Mişcării ilegale a continuat să rămână CML-ul, atât prin numărul cuiburilor, cât şi prin aportul financiar. Din punct de vedere politic, autoritățile aveau mai puțin control asupra muncitorilor. Elevii şi studenții erau încadrați într-un sistem controlat de stat, iar prezența autorității era mai vizibilă, reuşind să supravegheze activitatea ilegală. Muncitorii activau în marea majoritate ca angajați în sectorul privat. Iar în marile companii ca CFR (Căile Ferate Române) sau STB (Societatea de Tramvaie Bucureşti), controlul autorităților asupra activității lucrătorilor nu era complet. Acesta

[183] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 241.
[184] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1943, f. 96-97.

datorită dimensiunilor companiilor, ale căror muncitori numeroşi erau greu de monitorizat prin aparatul poliţienesc al statului. Mai mult, muncitorii din transporturi aveau libertate de mişcare neîngrădită. Astfel se explică de ce la CFR şi STB reuşiseră şi comuniştii în anii 1930 să organizeze celule de partid. Spre exemplu, funcţionarii de stat, care aveau puţină libertate de acţiune pe teren şi erau legaţi de munca de birou, puteau fi mult mai uşor depistaţi dacă întreţineau activităţi politice.

În timpul „rebeliunii", CML a avut o contribuţie determinantă la conflictul dintre Legiune şi Antonescu. Şeful acestui „corp", Dumitru Grozea, se afla în „capul" listei urmăriţilor pentru „rebeliune", alături de Horia Sima şi Viorel Trifa (şeful CSL). În primele zile după încheierea conflictului, guvernul a dispus măsuri dure de control asupra muncitorilor legionari. Valul de arestări i-a determinat pe liderii organizaţiei să le recomande camarazilor muncitori să renunţe la purtarea oricărui însemn (insigne etc.) care trăda apartenenţa la Mişcare[185]. Guvernul a luat şi măsuri economice pentru a-i pedepsi pe muncitori că participaseră la evenimente. Cantinele muncitoreşti de la Atelierele CFR Griviţa şi-au încetat la 30 ianuarie activitatea, fără ca lucrătorii să cunoască cât timp se va menţine această măsură. Masa luată la locul de muncă însemna foarte mult pentru nivelul de trai al lucrătorilor, fiind economisite nişte cheltuieli personale[186]. O astfel de măsură nu se mai luase din 1933, când, după greva de la Griviţa din 16 februarie, se închiseseră atelierele pentru aproape o lună de zile[187]. Membrii CML de la Atelierele CFR Griviţa au continuat să fie urmăriţi de autorităţi şi în lunile următoare, ceea ce le-a determinat protestul, susţinând că nu erau vinovaţi de escaladarea violenţelor în timpul evenimentelor din ianuarie. Presiunea autorităţilor poli-

[185] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 10.

[186] *Ibidem*, f. 81.

[187] Ţiu, Ilarion, „Comuniştii, declaraţi singurii vinovaţi", în *Jurnalul Naţional*, 15 martie 2005, p. 27.

ţieneşti a fost dublată de cea a conducerii Atelierelor, care au luat măsuri economice contra legionarilor[188].

Prin luna mai, muncitorii legionari au trecut peste „hopul" consecinţelor „rebeliunii" şi au început acţiunea de reorganizare[189]. Autorităţile au intrat în alertă din cauza acestei mişcări, ştiind că muncitorii legionari erau disciplinaţi în respectarea dispoziţiilor şi de asemenea furnizau membri „resortului terorist" al organizaţiei. Temerile autorităţilor s-au adeverit, CML-ul fiind „braţul activ" al noului „Comandament de prigoană", prin tipărirea şi răspândirea de manifeste, dar şi financiar.

Conducerea CML după reorganizare a fost preluată de Tibi Teodorescu, legionar apropiat „grupului Sima", cunoscut de autorităţi ca membru al „resortului terorist". După câteva săptămâni a fugit din ţară, din cauză că era cunoscut de autorităţi şi risca să fie arestat. Mobilizase şase subgarnizoane muncitoreşti, care aveau în total aproximativ 1.500 de membri activi. Locul lui Tibi Teodorescu a fost luat de Ioan Popa. Noul conducător al muncitorilor legionari a intrat repede sub supravegherea poliţiei, ceea ce l-a determinat să fugă în Banatul Sârbesc, lăsându-i şefia lui Sergiu Marcoci[190]. Ca şi „Comandamentul de prigoană", CML-ul a intrat într-o criză a conducerii la sfârşitul anului 1941 şi începutul anului 1942. Deoarece începuse războiul, unii membri ai organizaţiei au fost mobilizaţi pe front, iar restul intrau sub incidenţa legilor de război în cazul că erau dovediţi că activau politic. Această stare de fapt a dus la înjumătăţirea numărului membrilor activi[191]. Totuşi aceştia şi-au păstrat ataşamentul faţă de dispoziţiile primite, dar şi faţă de „linia" Horia Sima, ostilă generalului Ion Antonescu (devenit mareşal în august 1941). În mai

[188] DANIC, loc. cit., dosar nr. 1/1941, f. 265.
[189] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 45.
[190] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 336.
[191] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 203.

1942, Siguranța a interceptat un document al conducerii CML, care a dus la descoperirea rețelei de conducere. Din cei 97 lideri ai „corpului" arestați, 47 au fost condamnați, restul fiind trimiși pe front[192]. Conducerea muncitorilor a fost preluată în lunile următoare de către Constantin Teofănescu. Activitatea acestuia se împărțea între CML și „Comandamentul de prigoană", Teofănescu fiind lăsat om de legătură cu țara de către Vasile Boldeanu, după fuga preotului în Croația (decembrie 1942). Teofănescu a „rezistat" în fruntea muncitorimii legionare până la 15 septembrie 1943, când a fost arestat. După acest moment nu mai există informații privind un nou lider al CML, probabil datorită stării generale de derută a Mișcării legionare cauzată de situația frontului.

În ceea ce privește masa CML, imediat după „rebeliune" a existat un moment de cumpănă privind componența organizației. Autoritățile susțineau că acest „corp legionar" era principalul responsabil de violențe, prin infiltrări din Partidului Comunist. „Translația" dinspre PCdR spre legionari este reală, însă nu era vorba despre o infiltrare politică, ci despre schimbarea apartenenței de la o organizație la alta. Încă de la înființarea CML, în 1936, apare fenomenul „mutării" comuniștilor la legionari, nu din principii strategice de infiltrare, ci pur și simplu de schimbare a convingerii. Muncitorii erau mult mai flexibili la acest tip de „translație", spre deosebire de intelectuali, care alegeau rațional gruparea politică în care se încadrau, în urma unor meditații doctrinare. Desigur, au existat și infiltrări politice ale comuniștilor în Mișcarea legionară după 6 septembrie 1940, însă în cercetarea noastră nu am identificat informații despre caracterul de masă al acestei strategii. Cert este că după evenimentele din ianuarie 1941, comuniștii infiltrați „strategic" în CML s-au întors la celulele din PCdR, însă cazurile atestate documentar sunt sporadice[193].

---

[192] Zamfirescu, Dragoș, *op. cit.*, p. 341.

[193] DANIC, loc. cit., dosar nr. 13/1941, f. 7; dosar nr. 30/1941, f. 38.

În Bucureşti, „competiţia" CFR-STB privind cuiburile legionare a fost din nou „câştigată" de STB, ca şi în perioada „prigoanei carliste". Până la 23 august 1944, aici şedinţele s-au ţinut regulat, şefii de cuiburi trimiţând rapoarte către conducerea CML şi furnizând cotizaţii[194]. În ceea ce priceşte CFR-ul, spre sfârşitul războiului în Est, simpatia pentru comunişti crescuse considerabil. Aici, extremiştii de stânga aveau nuclee mai puternice, iar personalul CFR tranzitase zona est-nistreană a României, aducând colegilor de muncă „adierea" sovietică care se întrezărea începând cu 1943. Alte cuiburi legionare mai însemnate din Bucureşti erau la Uzinele Malaxa, Fabrica de ţigarete, în „tagma" ospătarilor şi lucrătorilor comerciali, la Gaz şi Electricitate, pe şantiere şi în industria de război[195].

Acţiunile membrilor CML pe teren au început încă din primăvară anului 1941, când s-a realizat reorganizarea „corpului". După câteva luni de hărţuire de către autorităţi, unii muncitori legionari au iniţiat campanii de răzbunare asupra celor care-i „trădaseră". Violenţa acestui „corp" a rămas la intensitatea „tradiţională", muncitorii legionari neezitând să-şi impună adversarii. La fel de violente au fost însă şi reacţiile autorităţilor, care n-au contenit să-i condamne la moarte şi să-i execute pe legionarii care încălcau dispoziţiile în vigoare privind portul de arme şi „activităţile teroriste"[196].

Membrii CML-ului au fost cadre de nădejde în „operaţiunea manifestelor". În primul rând au contat tipografii legionari, care au reprodus pe ascuns manifestele Mişcării legionare, operaţiune care s-a menţinut pe toată perioada „prigoanei antonesciene". Tot muncitorii asigurau în bună măsură şi distribuţia manifestelor şi circularelor legionare, pe care le lipeau pe ziduri în zorii zilei, când se duceau la muncă. Pentru a-şi arăta „blamul" faţă de autorităţi, de multe ori lipeau ostentativ ma-

---

[194] *Ibidem*, dosar nr. 16/1941, f. 232.
[195] *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 201-203.
[196] *Ibidem*, dosar nr. 15/1941, f. 41, 165.

terialele legionare peste comunicatele guvernului[197]. Alteori, tipografii legionarii întreţineau acţiuni de sabotare a cultului mareşalului Antonescu. La 4 iunie 1942, în ziarul „Cuvântul Mareşalului", poza lui Antonescu a apărut pe fond verde. Ofensa era cu atât mai mare cu cât publicaţia era editată de Ministerul Propagandei. Tipografii au declarat iniţial că s-au greşit culorile, însă la ancheta care a urmat s-a dovedit că mulţi editori ai publicaţiei erau legionari cunoscuţi[198]. S-a descoperit că au mai fost cazuri în care culoarea verde a fost „greşit" utilizată în tipografii.

Contribuţia financiară a CML în timpul „prigoanei antonesciene" nu s-a manifestat numai în cotizaţii. Periodic, conducerea „corpului" a dispus iniţierea unor „bătălii legionare" privind colectarea unor produse care se găseau cu greu pe piaţă, pentru a fi revândute în vederea obţinerii de bani pentru nevoile Mişcării şi ajutarea celor din închisori[199]. Aceste „bătălii" aveau diverse obiective – „ale hârtiei", ale „peştelui" –, în funcţie de produsul care aducea profit mai mare la data declanşării acţiunii[200].

3.3.3. Corpul Studenţesc Legionar şi Frăţiile de Cruce

Aceste două „corpuri legionare" nu au „lucrat" unitar, însă ambele activau în segmentul educaţiei şi în consecinţă reprezintă tineretul legionar. Instituţional, ca vechime, FdC-urile apar întâi, în 1933, fiind organizate de Corneliu Codreanu. Organizaţia elevilor a fost deosebit de activă în misiuni de curierat, membrii săi putând mai uşor să înşele vigilenţa autorităţilor. Studenţii au fost un segment de bază al Mişcării legionare încă

[197] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 251-252; *Ibidem*, dosar nr. 15/1941, f. 1.
[198] *Ibidem*, dosar nr. 203/1941, f. 1-8.
[199] *Ibidem*, dosar nr. 199/1942, f. 148.
[200] *Ibidem*, dosar nr. 17/1942, f. 189; *Ibidem*, dosar nr. 119/1942, f. 90.

de la înființare, în 1927. Însă ei au activat mai liber în organizație, fără să respecte strict regulile și ierarhiile fondate de Corneliu Codreanu. Cu toate acestea, au fost foarte fideli cauzei extremei drepte, fiind la fel de conștiincioși ca muncitorii și elevii. Corpul Studențesc Legionar a fost întemeiat instituțional abia după 6 septembrie 1941, însă dintotdeauna în Mișcare s-a vorbit despre acesta ca despre o entitate bine structurată.

După evenimentele din ianuarie 1941, CSL-ului a intrat într-un impas organizatoric. Ca și CML-ul, „corpul" studenților era acuzat de autorități că a furnizat membri pentru „rebeliune". De pe urma acestei situații au avut de suferit și studenții nelegionari, care erau urmăriți îndeaproape de autoritățile polițienești în primele luni după „rebeliune". Unii au renunțat a mai face politică legionară, sub presiunea colegilor care-i sfătuiau „să se împace" cu Ion Antonescu[201]. Presiunile nu veneau doar din partea colegilor de facultate. La sfârșitul lunii ianuarie, studenții cunoscuți că făceau politică legionară au fost amenințați că vor fi evacuați din cămine, riscând să ajungă în stradă în plină iarnă[202].

După aceste prime momente de derută, liderii legionari au reacționat, sfătuindu-i pe studenți să nu facă concesii în urma presiunilor. Viorel Trifa, șeful CSL din perioada „statului național-legionar", le-a transmis camarazilor să protesteze față de schimbarea rectorilor. Noii conducători ai universităților erau văzuți ca principalii inițiatori ai presiunilor asupra studenților legionari[203]. Membrii CSL s-au mobilizat, anunțând că vor pregăti proteste de amploare contra intimidărilor și modificării structurii de conducerii a universităților. Ion Antonescu a intervenit în acest conflict, pentru a evita izbucnirea unor noi violențe. Emisarii săi au început tratative cu nemulțumiții în primele zile ale lunii februarie. Chiar dacă legionarii nu au

[201] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 8.
[202] *Ibidem*, f. 119.
[203] *Ibidem*, dosar nr. 2/1941, f. 108.

renunțat la apartenența lor la organizație, au abandonat tonul de revoltă[204].

Structura Corpului Studențesc Legionar nu a rezistat în tot timpul clandestinității. Primul lider apare în a doua decadă a lunii februarie, în persoana lui Bartolomeu Livezeanu[205]. Acesta nu a reușit să se mențină, fiind urmărit de autorități, iar ulterior organizațiile studențești au activat independent, pe facultăți. „Destrămarea" nu s-a realizat din cauza lipsei de autoritate a lui Bartolomeu Livezeanu, ci datorită faptul că studenții funcționaseră dintotdeauna în Mișcarea legionară sub directa coordonare a „Comandamentului". Livezeanu era un lider cunoscut, fiind printre apropiații lui Corneliu Codreanu în campania electorală din 1938. El avea astfel „dezavantajul" că era știut de autorități. Pe de altă parte, studenții formau în Mișcarea legionară un „corp" flexibil, membrii săi având acest statut pentru perioade de maxim patru-șase ani.

Flexibilitatea statutului de student presupunea neimplicarea în activitățile ilegale. Dimpotrivă, unele cercuri de studenți legionari erau foarte violente, mai ales în relația cu colegii care încercau să întemeieze organizații studențești nelegionare. Această orientare studențească a fost încurajată de Ion Antonescu, în speranța că „va termina cu legionarii" în facultăți. Dar demersurile au avut același rezultat nesemnificativ ca și acțiunile lui Carol al II-lea din anii 1930.

În perioada februarie-iunie 1941, mai mulți studenți din București au încercat să-și organizeze colegii în asociații care sprijineau regimul, fără rezultate semnificative în ceea ce privește numărul de membri și implicarea organizatorică[206]. Astfel, legionarii au rămas „stăpânii politici" ai universităților. În ordine descrescătoare, în București, cele mai importante centre studențești legionare din „perioada antonesciană" au fost: școala

[204] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 325, 395.
[205] *Ibidem*, dosar nr. 2/1941, f. 164.
[206] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 122, dosar nr. 17/1941, f. 25.

Politehnică, Facultatea de Medicină Umană, Academia Comercială, Facultatea de Drept, Agronomia, Facultatea de Teologie, Facultatea de Litere[207]. Centre legionare studenţeşti mai existau şi la Facultatea de Drept din Iaşi. Din fosta Universitate „Ferdinand I" din Cluj doar centrul de la Sibiu a păstrat cuiburi legionare, studenţii politehnişti mutaţi la Timişoara nedorind să se mai implice politic. Întrunirile de organizare şi informare nu se făceau numai în universităţi. Un loc important de activitate legionară erau căminele studenţeşti, tocmai de aceea autorităţile îi şantajau pe studenţii legionari cu închiderea acestora. Acolo unde căminele erau mixte, studenţii legionari preferau să se întâlnească în camerele fetelor, folosind pretextul „combinaţiilor sentimentale" pentru activitate ilegală[208].

Referitor la influenţa „centrelor de putere", studenţii au rămas în mare parte fideli „liniei" Horia Sima[209]. Ei au menţinut permanent contactul cu „Comandamentul de prigoană", neimplicându-se în acţiunile politice ale „moderaţilor". Aceştia din urmă au avut tentative de a-i coopta pe studenţi, sub „stindardul codrenismului" promovat de Ion Zelea-Codreanu. Tatăl „Căpitanului" l-a trimis în acest scop pe Vasile Noveanu şi la Sibiu, însă s-a lovit de orientarea prosimistă a studenţilor[210].

Studenţii nu au participat exclusiv la acţiunile ilegale din centrele universitare. Ei au primit de la „Comandament" sarcina de a se întoarce la locurile de origine pentru a reface legăturile cu teritoriul[211]. Autorităţile au încercat să anuleze această strategie a „Comandamentului", decanatele înmânându-le studenţilor legionari la plecarea în vacanţe fişe ce trebuiau completate de primăriile de domiciliu. Astfel, guvernul dorea să-i ştie pe studenţi „legaţi de glie", fără a putea străbate provincia pentru refacerea cuiburilor.

---

[207] *Ibidem*, dosar nr. 104/1943, f. 157.
[208] *Ibidem*, dosar nr. 17/1942, f. 135.
[209] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 1-2, dosar nr. 104/1943, f. 157.
[210] *Ibidem*, dosar nr. 17/1941, f. 48.
[211] *Ibidem*, dosar nr. 20/1941, f. 120, dosar nr. 20/1942, f. 33.

Spre deosebire de CSL, Frăţiile de Cruce au rămas „corpuri" autonome în Mişcarea legionară, având coordonare unică. Există puţine informaţii despre conducătorii acestui „corp" din „perioada antonesciană".

În timpul „statului naţional-legionar", şef al FdC-urilor fusese Ilie Smultea, un apropiat al lui Horia Sima. Smultea a fugit şi el în Germania împreună cu ceilalţi conducători, fără să desemneze un urmaş în fruntea FdC-urilor. Reorganizarea acestui „corp" s-a realizat mai târziu, în toamna anului 1941, după începerea anului şcolar.

La nivel naţional, conducerea era asigurată de Aurel Cârdu, care, în luna octombrie a acelui an, reuşise să stabilească contacte în 13 centre zonale din toate regiunile ţării, inclusiv Basarabia şi Bucovina (tocmai eliberate de armata română)[212]. Organizarea se făcea pe grupe, în funcţie de tipurile de unităţi de învăţământ: şcoli secundare şi teoretice, şcoli industriale, şcoli de băieţi, unităţi de ucenici din fabrici şi întreprinderi etc[213]. Probabil, Aurel Cârdu „n-a rezistat" în fruntea FdC-urilor până în august 1944, însă informaţiile despre conducerea „corpului" sunt vagi.

Uneori, autorităţile au fost dure cu elevii descoperiţi că întreprind activităţi legionare. În martie 1942, la Curtea Marţială a Capitalei a avut loc un proces intentat unor eleve legionare de la liceul „Iulia Haşdeu". Deşi acuzaţiile erau „subţiri" – ţinerea unor şedinţe de cuib, strângerea de ajutore materiale pentru deţinuţii legionari, deţinerea de materiale de propagandă –, magistraţii au vrut să dea un exemplu pentru ceilalţi elevi prin sentinţa hotărâtă. Grupul de cinci fete a primit pedepse între 10 şi 25 de ani muncă silnică, chiar dacă majoritatea erau minore[214].

Pe lângă activităţile ilegale individuale, „corpurile legio-

---

[212] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 399.
[213] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 164.
[214] *Ibidem*, dosar nr. 199/1942, f. 87.

nare" din educație au organizat două manifestări de răsunet în epocă, ambele în prima jumătate a anului 1941.

Prima dintre acestea a fost „opera" studenților, cu ocazia festivității de 10 mai 1941 (ziua Regelui). Guvernul spera că manifestația va marca sfârșitul „erei legionare" a studențimii, prin afirmarea spiritului organizatoric a nelegionarilor. „Comandamentul de prigoană" a colportat zvonul că studenții legionari nu vor participa la festivitate, pentru a protesta astfel față de situația Mișcării[215]. Se pare că autoritățile au luat de bun zvonul, deoarece nu s-au întreprins măsuri de pază serioase. Festivitatea a avut loc la Facultatea de Drept. În timpul discursului decanului facultății, Oteteleşanu, un grup de la balcon a intonat cântece legionare. Inițial asistența a rămas fără replică, abia după câteva minute secretarul general al facultății mobilizându-se împreună cu câțiva oameni de serviciu pentru a-i prinde pe turbulenți. În învălmășeala creată, studenții legionari au fugit. În orele următoare poliția a declanşat o anchetă în rândul studenților participanți la festivitate. Însă aceştia nu au vrut să-şi „toarne" colegii, provocând iritarea autorităților polițienești[216]. În cele din urmă au fost „scoşi" 15 vinovați (dintre care doi au fost judecați în lipsă), procesul având loc la sfârșitul lunii mai, la Tribunalul Militar Bucureşti. Fapta lor a fost încadrată în prevederile „Decretului-lege pentru reprimarea faptelor ce pun în primejdie existența instituților statului", primind pedepse de până la doi ani de închisoare corecțională[217].

Incidentul de la Facultatea de Drept din 10 mai 1941 a fost învățătură de minte pentru autorități în ceea ce priveşte securitatea la astfel de manifestări. Peste un an, când în acelaşi loc a avut loc o solemnitate la care participau membrii ai guvernului, măsurile de securitate au vizat orice detaliu. Invitațiile au

[215] *Ibidem*, dosar nr. 15/1941, f. 274-275.
[216] *Ibidem*, f. 320-392.
[217] *Ibidem*, dosar nr. 16/1941, f. 162.

fost editate de Ministerul Propagandei pe cartoane albe, albastre şi roşii, fiind personalizate şi netransmisibile. Poliţia şi Jandarmeria trebuiau să verifice sala înainte de începerea evenimentului, dar şi coridoarele, instalaţiile şi subsolul. În timpul festivităţii sala era împânzită cu 50 de agenţi de poliţie. Toate acestea pentru „a face absolut imposibilă participarea persoanelor neinvitate"[218]. Măsurile au fost eficiente, iar manifestaţia nu a fost marcată de neplăceri.

Al doilea protest public al legionarilor faţă de regim, din anul 1941, s-a petrecut la 1 iunie, cu ocazia meciului de fotbal dintre România şi Germania. Atunci „Comandamentul" a dat dispoziţii ca toţi legionarii activi din Capitală să participe la evenimentul sportiv. Câţiva dintre ei au primit bani pentru achiziţionarea de bilete, pe care le-au împărţit apoi cuiburilor de studenţi şi elevi. Acestora li s-au alăturat şi muncitori din CML, care şi-au procurat bilete pe cont propriu. Operaţiunea legionarilor a fost descoperită în dimineaţa meciului, unul dintre cei desemnaţi să cumpere bilete fiind arestat întâmplător de poliţie, căutat fiind „pentru rebeliune". Când asupra lui s-au găsit 95 de bilete la meci, autorităţile s-au alertat. Totuşi descoperirea nu au putut împiedica accesul celorlalţi legionari. Inevitabilul s-a produs, iar după intonarea imnurilor român şi german, grupul de elevi, studenţi şi muncitori legionari de la peluze a început să cânte „Urlă duşmanii-n cărare", apoi „Sfântă tinereţe legionară". Ceilalţi spectatori nu au fost încântaţi de gestul „necugetat" al extremiştilor de dreapta şi au început să-i bruscheze, temându-se să nu fie luaţi „la grămadă" de poliţie împreună cu „turbulenţii". Cu participarea spectatorilor, poliţia a arestat 129 de bărbaţi şi 32 de femei din grupul legionarilor.

Aceştia au fost deferiţi Tribunalului Militar Bucureşti chiar a doua zi, fiind acuzaţi de acţiune premeditată de „rebeliune" în baza aceluiaşi „Decret-lege pentru reprimarea faptelor ce pun în primejdie existenţa instituţiilor statului", ca şi manifes-

[218] *Ibidem*, dosar nr. 224/1941, f. 45-47.

tanții de la Facultatea de Drept. Procesul a durat până la 7 iunie, unul din inculpați reușind să evadeze în timpul ședințelor. Tribunalul Militar a emis 44 de condamnări variind între 8 și 15 ani de muncă silnică. Instanța a fost mai blândă cu elevii din FdC, care au primit pedepse variind între unul și trei ani de închisoare corecțională[219]. O parte a celor judecați au fost achitați. Printre condamnați s-a aflat și fiica lui Nichifor Crainic, pe nume Fortuna Crainic, care a primit o pedeapsă de doi ani închisoare corecțională[220].

3.3.4. Centre de putere ale „moderaților"

Gruparea „moderaților" a fost constituită din legionari cu „carieră" în Mișcare, majoritatea intelectuali, neimplicați activ în guvernarea „național-legionară" (în consecință, fără implicare în „procesele rebeliunii").

În prima jumătate a anului 1941, principala grupare a „moderaților" a fost aceea condusă de Ion Zelea Codreanu. Acesta fusese în timpul guvernării „național-legionare" adversar fățiș al lui Horia Sima, cu toată că el îl promovase pe „Comandant" în fruntea organizației. Cearta lor s-a datorat faptului să Sima nu i-a acordat puteri sporite în Mișcarea legionară lui Ion Zelea Codreanu, după cum acesta solicita în numele principiului ereditar. Principalii „aliați" ai lui Ion Zelea Codreanu au fost fiii săi, care de altfel nu avuseseră o relație amicală cu Horia Sima și noua conducere a Mișcării legionare de după septembrie 1940. „Teza" acestui grup era că Horia Sima se făcea vinovat de toate excesele Mișcării legionare, iar prin îndepărtarea lui de la conducere se revine la „linia codrenistă", naționalistă și pașnică. De asemenea, oamenii din jurul bătrânului Codreanu aveau o atitudine rezervată și față de relația cu

[219] *Ibidem*, dosar nr. 16/1941, f. 48-382.
[220] *Ibidem*, dosar nr. 17/1941, f. 169.

germanii, adoptând linia „națională" a Mișcării legionare[221].

Un aliat „cu nume" al familiei Codreanu a fost Ion Dumitrescu-Borșa, secretar general al Mișcării legionare în „perioada Codreanu". El intrase în conflict cu Horia Sima încă din perioada „primului exil" în Germania (1939-1940)[222]. Alte personalități legionare care s-au atașat grupului au fost Vasile Noveanu și Augustin Bidianu, un cuplu antisimist „de tradiție"; aceștia nu aveau mulți simpatizanți în Mișcare, fiind de obicei folosiți de autorități pentru tentative de „pacificare" a „nucleului dur" al organizației.

Acest centru de putere s-a destrămat prin două decese în familia Codreanu: împușcarea lui Horia Zelea Codreanu de către un agent de poliție în iulie 1941[223] și moartea naturală a lui Ion Zelea Codreanu în noiembrie același an[224]. Ion Dumitrescu-Borșa a renunțat la militantismului politic după ce primise un post de inspector la Ministerul Muncii. A fost mobilizat la cerere pe front, unde a stat din aprilie 1942 până în martie 1943. După demobilizare, a decis să nu mai facă politică, având parte de tot felul de șicane de atenționare ale poliției[225]. Vasile Noveanu s-a bucurat și el de „atenția" guvernului, însărcinat fiind cu administrarea unor fabrici de textile în Bucovina eliberată, ceea ce i-a adus îmbogățirea în timpul războiului. S-a mai implicat în politică numai când guvernul dorea să dea „semnale" privind intențiile de negociere cu legionarii. Augustin Bidianu a renunțat și el la politică după începerea războiului, fără a primi vreo demnitate publică, preferând să se întoarcă la cabinetul propriu de avocatură de la Sibiu.

Un al personaj „coagulant" al cercurilor „moderaților" a fost Radu Mironovici. El se bucura de un mare prestigiu în organizație, fiind întemeietor al Mișcării legionare (având gra-

---

[221] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 194, dosar nr. 13/1941, f. 101.
[222] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 364-366.
[223] Vezi *supra*, p. 68.
[224] Vezi *supra*, p. 70.
[225] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 374-388.

dul de „Comandant al Bunei Vestiri"). Deşi primise o pedeapsă de zece ani temniță grea şi doi ani închisoare corecțională în „procesul rebeliunii", a fost eliberat în octombrie 1941, fixându-i-se domiciliul obligatoriu la reşedința sa. Mesajul „grupului Mironovici" a fost de liniște, importanța lui constând în faptul că se bucura de influență şi printre „ilegaliști". „Comandamentul de prigoană" solicita adesea părerea lui Radu Mironovici privind acțiunile pe care le pregătea. De asemenea autoritățile apelau la autoritatea lui, pentru a nu escalada conflictul dintre mişcarea ilegală şi guvern.

Al treilea personaj „coagulant" în rândul „moderaților" a fost profesorul Ion Găvenescul. Spre deosebire de Radu Mironovici, care luase o atitudine neutră, Găvănescul depunea eforturi pentru „împăcarea" Legiunii cu guvernul. Nu de puține ori, prin intermediul său, Horia Sima intra în contact cu Ion Antonescu în anii războiului, însă „Conducătorul Statului" a refuzat orice dialog. De asemenea, Găvenescul a fost şi un mesager al „Comandamentului de prigoană" cu guvernul. Fiind profesor universitar, era respectat de membrii Consiliului de Miniştri, posibilitatea unei arestări datorită relațiilor cu „rebelii" fiind redusă[226].

Unii intelectuali care colaboraseră sau făcuseră parte din Mişcarea legionară şi-au abandonat vechile convingeri. Spre exemplu, Traian Brăileanu a refuzat să mai facă politică după ce fusese arestat şi judecat în cazul „procesului rebeliunii". El s-a numărat printre puținii legionari achitați în acel proces, ulterior susținând că se dedică exclusiv muncii la catedră[227]. Aceeaşi atitudine a avut-o şi Petre P. Panaitescu, care primise în „procesul rebeliunii" şase luni de închisoare corecțională. A fost scăpat de executarea integrală a pedepsei de către Constantin C. Giurescu, care a intervenit la Preşedinția Consiliului de Miniştri în acest sens.

---

[226] DANIC, loc. cit., dosar nr. 13/1941, f. 101, 157;
[227] *Ibidem*, dosar nr. 20/1941, f. 165.

După eliberare, Panaitescu s-a întors la catedră, fără a se mai implica în politică de partea legionarilor.

3.4. Relațiile cu Ion Antonescu

3.4.1. Tentative de asasinat

„Furia" legionarilor extremiști nu s-a încheiat la 23 ianuarie 1941, când Horia Sima a dat un comunicat în care ordona încetarea ostilităților. Cuiburile teroriste, existente în Mișcare încă din 1938, și-au pus în practică imediat pregătirea „revoluționară", coordonând acțiuni contra stabilității regimului Ion Antonescu. Ca și în toamna anului 1938, resortul terorist a pus la cale incendii în țară și în București, atentate cu bombă la principalele instituții ale statului și sabotaje industriale. Ei aveau pregătite depozite de explozibil sau erau în relații cu muncitori din industria pirotehnică care să le procure materialele[228].

Planul anarhizării prevedea și atentate asupra demnitarilor statului și autorităților polițienești[229]. Polițiștii au intrat în vizorul extremiștilor legionari din cauza tratamentului dur aplicat acestora în zilele de 21 și 22 ianuarie 1941. Dintre membrii guvernului, pe lângă Ion Antonescu, cel mai vizat personaj era Alexandru Rioșeanu, Ministru de Interne în timpul „rebeliunii".

Însă cele mai însemnate eforturi de atentat organizate de cuiburile teroriste l-au vizat pe „Conducătorul Statului". „Echipele morții" destinate asasinării lui Antonescu au fost organizate încă de la 27 ianuarie 1941, atât în București, cât și în provincie. Primele două au apărut în Capitală, purtând numele „Trădătorul" și „Moartea canaliilor"[230]. Cam din aceeași perioadă avem informații și despre organizarea unor „echipe ale morții" la Constanța. Acolo erau formate din legionari ma-

[228] *Ibidem*, dosar nr. 45/1940, f. 69.
[229] *Ibidem*, dosar nr. 1/1941, f. 149-150.
[230] *Ibidem*, f. 380.

cedoneni, care trebuiau să se deplaseze la Bucureşti pentru executarea „misiunii"[231].

Cunoscând violenţa legionarilor extremişti, autorităţile poliţieneşti au asigurat în modul cel mai serios securitatea lui Ion Antonescu şi a principalilor demnitari în prima jumătate a anului 1941. Participarea „Conducătorului Statului" la manifestări publice era atent pregătită, străzile itinerariului fiind împânzite de poliţişti şi agenţi de Siguranţă. Aceştia aveau puteri sporite, putând reţine orice persoană care nu-şi putea justifica prezenţa în zonă[232].

Starea de tensiune s-a mai domolit în vara anului 1941. Motivele au fost arestările masive făcute până la această dată, care au destrămat multe cuiburi teroriste ale Mişcării legionare. Pe de altă parte, rezistenţa „talibană" faţă de Ion Antonescu a scăzut din intensitate după refugierea conducerii Mişcării în Germania şi sentinţele dure emise în procesele din mai-iunie 1941. La fel de importantă a fost şi poziţia Germaniei, care i-a acordat lui Ion Antonescu sprijin deplin, recomandându-le legionarilor să stea deoparte în perioada războiului.

3.4.2. Războiul din Est

Nu numai cauzele expuse mai sus au modificat relaţia „rebelilor" cu autoritatea de stat. Intrarea României în război şi introducerea legilor speciale a modificat atât statutul militar al legionarilor, cât şi natura pedepselor. Conform noilor legi, orice act împotriva securităţii statului era sub incidenţa legii marţiale. Chiar dacă nu au plecat toţi pe front, au fost chemaţi la regimentele lor, fără a mai putea întreţine activităţi politice. Conform rapoartelor Marelui Stat Major, legionarii s-au comportat bine pe front, având pregătire ideologică anticomunistă

[231] *Ibidem*, dosar nr. 45/1940, f. 27.
[232] *Ibidem*, f. 88-91.

însuşită în Mişcare. Starea lor de spirit a fost bună şi datorită orientării politico-ideologice favorabile Germaniei naziste. Spre deosebire de majoritatea soldaţilor, care se întrebau ce caută prin stepele ruseşti, legionarii înţelegeau real apelurile lui Antonescu pentru „zdrobirea hidrei comuniste".

Însă după Stalingrad, legionarii în general (soldaţi şi civili) au început să se teamă de soarta lor în cazul ocupaţiei sovietice. Chiar dacă „Comandamentul de prigoană" sau centrele de putere „moderate" nu realizaseră împăcarea" cu Ion Antonescu, ei conştientizau că, de bine de rău, trebuiau să recunoască autoritatea mareşalului pe fondul înaintării Armatei Roşii. Din a doua jumătate a anului 1943, legionarii au început să-şi piardă masiv încrederea în germani. Nemulţumirea era dublă: eşecul *Wehrmacht*-ului pe frontul de Est şi „părăsirea" Mişcării legionare de către *Reich* în ianuarie 1941[233].

În preajma loviturii de Palat de la 23 august 1944, legionarii erau în mare derută. Deşi frontul era pe Prut, nici germanii şi nici Antonescu nu vorbeau despre o eventuală cooptare a lor la guvernare. Rămâneau în starea de ilegalitate, deşi urmărirea poliţienească era în acel moment simbolică. Pe de altă parte, erau conştienţi că în cazul ocupaţiei sovietice vor ajunge în lagăre, sub regim mult mai dur decât al lui Antonescu. „Mişcarea" regelui Mihai de la 23 august 1944 i-a plasat pe legionari „în aer", trebuind să pregătească o nouă strategie de acţiune, în condiţiile etichetei lor de „fascişti", într-o ţară controlată de Armata Roşie a lui Stalin.

În perioada regimului autoritar a lui Ion Antonescu, Mişcarea legionară nu a reuşit ieşirea din criza în care se afla după evenimentele din ianuarie 1941. În prima jumătate a acelui an, prezenţa în viaţa cotidiană a legionarilor a fost vie, însă „a intrat la apă" după procesele din mai-iunie 1941 şi mai ales după intrarea României în al Doilea Război Mondial, la 22 iunie.

[233] *Ibidem*, dosar nr. 2/1943, f. 87.

Principala explicație ar fi arestarea celor mai activi membri și ținerea lor în detenție pe toată perioada războiului. Ceilalți legionari activi care nu au fost arestați sunt mobilizați sau renunță la acțiuni „pe teren" din cauza legilor de război dure.

Din punct de vedere organizatoric, spre deosebire de perioada 1938-1940, în anii războiului în Est Mișcarea legionară a intrat în declin. În timpul „prigoanei carliste" organizația ilegală fondată și coordonată de Horia Sima ajunsese să reprezinte un pericol pentru dictatura lui Carol al II-lea, motiv pentru care noul „Comandant" a ajuns să fie cooptat în guvern în vara anului 1940, ca exponent al unei mișcări politice însemnate. Însă la „cumpăna" regimului antonescian, în august 1944, Mișcarea legionară nu mai însemna nimic pentru autorități, nici ca forță politică, nici, mai ales, ca potențial pericol de răsturnare a ordinii de stat.

Ceea ce a revigorat Mișcarea legionară nu a fost arestarea „călăului Antonescu" de către rege, ci ascensiunea Partidului Comunist, aflat sub „oblăduirea" Uniunii Sovietice și a Armatei Roșii. Având în vedere tratamentul aplicat de către naziști legionarilor din Germania, este puțin probabil ca Mișcarea să fi devenit forță politică totalitară a României dacă *Reich*-ul ar fi câștigat războiul. Sub steagul „luptei contra comunismului", legionarii au reîntemeiat cuiburile și au intrat în legătură cu vechii conducători. În plus, pericolul comunist a „furnizat" noi membri Mișcării legionare, mai ales în rândul tineretului universitar și liceal. Însă după 23 august 1944, organizația a pierdut un segment important al grupării – muncitorii. Atât prin presiuni economice, cât și prin convertire, comuniștii au obținut treptat sprijinul muncitorimii, mai ales după dobândirea controlului asupra sindicatelor, în toamna anului 1944[234].

[234] Țiu, Ilarion, „Tactica «apărării drepturilor»", în *Jurnalul Național*, 06 decembrie 2005, p. 27.

Capitolul 4
„Exilații"

După „rebeliune", Mișcarea legionară și-a format o „aripă externă", prin refugierea conducătorilor organizației și a unor membri implicați în evenimentele din ianuarie 1941. Din punct de vedere numeric, această grupare nu era însemnată, având circa 400 de „cadre", însă conta din punct de vedere al numărului mare de „grade legionare" ce se aflau peste graniță. Majoritatea s-au stabilit în Germania, având domiciliul obligatoriu sau activând fără restricții.

Prezența grupului legionar în Germania a fost motiv de dispute între Ion Antonescu și liderii naziști. Aceștia din urmă îi găzduiau pe „rebeli" din considerente ideologice, dar și ca „masă de manevră" pentru a-l șantaja pe „Conducătorul Statului". Pentru liniștea lui Antonescu, Hitler i-a promis că legionarii refugiați în *Reich* vor fi ținuți în domicilii obligatorii. Până în prezent, istoricii nu au stabilit clar cu ce bani au fost găzduiți legionarii în Germania. Viorel Trifa, conducător legionar care și-a scris memoriile politice în anii 1960, susține că, într-o discuție cu un oficial german din Ministerul de Externe, a fost lăsat să înțeleagă că Antonescu era cel care plătea costurile „izolării" adversarilor săi în *Reich*. Însă doar liderii „vegetau" în Germania, restul legionarilor simpli fiind integrați în industria de război nazistă, ca muncitori.

4.1. Plasarea în Germania
4.1.1. Conducerea Mișcării legionare

Conducătorii legionari nu au știut nimic despre ce doreau germanii de la ei după ce i-au scos din România. O parte mai

fuseseră „exilați" în *Reich*, în perioada 1938-1940, însă în alte împrejurări. Atunci, ajunseseră pe cont propriu la Berlin, fără nici un fel de sprijin al diplomaților germani din România și fără ca autoritățile naziste să se îngrijească de cazarea și plasarea lor în locuri de muncă. Atunci căutau un refugiu în fața campaniei lui Armand Călinescu de lichidare a extremei drepte, oferindu-și serviciile politice lui Hitler. În 1941 situația era radical diferită. Legionarii fuseră scoși cu destul de multă bătaie de cap din România, unde erau căutați pentru delicte grave referitoare la subminarea statului, soarta lor fiind exclusiv în mâinile germanilor. Nu au avut voie să-și aleagă locul unde vor sta sau cum vor supraviețui economic. Mai mult, în primele luni după venirea în Germania nu prea știau care era statutul lor și ce intenții avea guvernul de la Berlin față de Mișcarea legionară.

În perioada februarie-martie 1941, „capii" legionari au fost cazați de autoritățile germane la Berlin, într-o casă de oaspeți a SD-ului de pe strada Ahornalee[235]. Aici au ajuns Vasile Iasinschi, Constantin Papanace, Ilie Gârneață, Constantin Stoicănescu, Crișu Axente, Virgil Mihăilescu și Traian Borobaru. La 28 martie a sosit și Horia Sima, după un drum prin Sofia și Viena.

Prima vizită a unui oficial german după cazarea conducerii legionare la Berlin a fost a lui Otto Albrecht von Bolschwing (fostul șef al Serviciului de Securitate German din România, SD), pe 19 martie 1941. Acesta fusese îndepărtat din post după implicarea sa în adăpostirea legionarilor căutați de Ion Antonescu. S-a interesat de starea de spirit a legionarilor, după care i-a anunțat că nu vor avea voie să activeze politic pe teritoriul *Reich*-ului, iar dacă vor încălca dispozițiile vor fi extrădați în România. Von Bolschwing le-a înmânat spre semnare legionarilor de la Ahornalee o declarație, prin care se angajau că nu vor încălca dispozițiile primite: „Subsemnatul, mă oblig pe

[235] Vezi *supra*, p. 43.

cuvânt de onoare că în timpul şederii mele în Germania să mă reţin de la orice fel de activitate politică şi îndeosebi să nu întreprind nimic ce ar putea, într-un fel sau altul, influenţa evoluţia politică din România". După semnarea acestui angajament, conducătorilor legionarilor li s-a legalizat statutul în Germania, primind un document de identitate („Fremdenpass") care le conferea statutul de apatrizi[236].

În această perioadă, legionarii au beneficiat de libertate de mişcare, în limitele respectării angajamentelor luate faţă de *Reich*. Oficial, ei erau supravegheaţi, paza fiind realizată de îngrijitorul vilei în care erau găzduiţi. Însă se puteau plimba în voie prin Berlin, fără escortă, întâlnindu-şi camarazii care se aflau în capitala germană legal, cu acte româneşti. Astfel au reuşit să menţină contactul cu ţara, prin curieri[237].

Relaţia cu von Bolschwing a fost pasageră, intervenţia lui datorându-se faptului că-i cunoştea pe „capii" legionari din România. După semnarea angajamentelor de neimplicare politică, alţi doi funcţionari germani au fost delegaţi pentru a se îngriji de legionarii găzduiţi de *Reich*. Din partea Ministerului de Externe condus de Joachim von Ribbentrop a fost desemnat Franz Rademacher, iar din partea Ministerului de Interne condus de Heinrich Himmler a fost numit Legath. Ei nu s-au implicat în organizarea internă a legionarilor, pentru a nu da impresia că Germania sprijină pe unul sau altul dintre liderii Mişcării.

În primele luni după ce a ajuns la Berlin, Horia Sima a intrat în izolare politică. Cancelaria lui Hitler îl considera principalul vinovat pentru evenimentele din ianuarie 1941. Sima mai era acuzat şi de lipsă de respect faţă de *Führer*, prin refuzul său de a participa alături de Antonescu la întrunirea de la Obersalzberg din 14 ianuarie 1941. Astfel, reprezentanţi ai Mişcării

[236] Trifa, Viorel D., *Memorii*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2003, p. 72.
[237] Sima, Horia, *Prizonieri ai puterilor Axei*, Constanţa, Editura Metafora, 2005, p. 25-27.

legionare din exil în relațiile cu autoritățile germane au fost desemnați Vasile Iasinschi și Constantin Papanace. Vasile Iasinschi era apropiat al lui Horia Sima, însă mai puțin radical decât „Comandantul". Avea marele avantaj că vorbea limba germană, abilitate de mare folos în relația cu cei doi funcționari germani, Rademacher și Legath. Constantin Papanace se bucura și el de mare prestigiu în Mișcarea legionară, asemenea lui Sima și Iasinschi. Însă era adversar al lui Sima încă din timpul exilului 1938-1940, prezentându-se ca o alternativă pentru „Comandant" la conducerea Mișcării. „Handicapul" lui Papanace consta în numărul mic de cuiburi active fidele, beneficiind în general de sprijinul macedonenilor.

La începutul lunii aprilie 1941, Iasinschi și Papanace au fost abordați de autoritățile germane în privința găzduirii legionarilor în *Reich*. Au fost anunțați că din motive politice nu puteau rămâne în Berlin. Ion Antonescu aflase de prezența lor în capitala germană, solicitând lui Hitler să ia măsuri mai ferme pentru neutralizarea „rebelilor". Germanii i-au întrebat pe cei doi dacă țin neapărat la găzduirea unitară a tuturor legionarilor refugiați în *Reich*. După consultări cu Horia Sima, Iasinschi și Papanace au anunțat că nu au nimic împotrivă dacă vor fi despărțiți, conștienți că oricum nu vor putea întreține acțiuni politice. Rademacher și Legath i-au anunțat pe legionarii de la Ahornalee că vor fi duși la Berkenbrück, la vila în care erau cazați ceilalți legionari sosiți în Germania după „rebeliune"[238]. Însă acolo găzduirea nu se putea face în condiții optime decât pentru șapte persoane, urmând ca legionarii să-și facă singuri selecția. Negocierea care a urmat nu a fost deloc ușoară, iar lista minimă a fost extinsă la 14 persoane. Iasinschi și Papanace s-au consultat și cu Sima, cuvântul său în interiorul Legiunii rămânând în continuare cel mai important. Toți au fost de acord ca la Berkenbrück să rămână Ilie Gârneață și Corneliu Georgescu, datorită gradelor care le aveau, fiind în-

[238] Vezi *supra*, p. 43.

temeietori ai organizației. Sima i-a mai cerut pe Constantin Stoicănescu, Traian Borobaru și Ștefan Cerna, motivând că împreună cu ei lucra la unele proiecte. Rademacher și Legath, conform dispozițiilor de la Berlin, au solicitat prezența în grup și a lui Viorel Trifa și Dumitru Grozea. Cei doi erau alături de Sima în „capul listei" lui Ion Antonescu, deoarece conduseseră studenții, respectiv muncitorii în timpul „statului național-legionar", fiind învinuiți de organizarea „rebeliunii". Germanii îi doreau în consecință aproape de Berlin. Ilie Gârneață a solicitat prezența în grup a lui Virgil Mihăilescu, motivând că lucrase cu el la „Ajutorul legionar" și aveau în lucru niște studii sociale. Constantin Papanace a cerut menținerea în nucleul de conducere a lui Gheorghe Dragomir-Jilava, motivând vechimea lui în organizație și faptul că era bolnav și nu putea lucra în industrie. Văzând că lista se prelungește, Horia Sima a solicitat prezența lui Ilie Smultea la Berkenbrück, apropiat al său și conducător al „Frăților de Cruce" în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941. Ultimul rămas în grup era Nicolae Smărăndescu, fost secretar al lui Corneliu Codreanu, legionar vechi în Mișcare.

Mutarea conducerii la Berkenbrück s-a făcut la 19 aprilie 1941, când cei din vila de pe strada Ahornalee din Berlin au fost aduși cu un autobuz și câteva mașini în localitate. Au mai fost „adunați" și alți legionari care se aflau pe cont propriu în Berlin, urmând să fie integrați „masei" legionarilor. În prezența oficialilor germani, noul grup de la Berkenbrück a fost constituit sub conducerea administrativă a lui Vasile Iasinschi, iar foștii locatari ai acelei vile s-au constituit într-un alt grup, sub conducerea lui Nicolae Petrașcu. În aceeași zi de 19 aprilie, aceștia din urmă au fost duși cu autobuzele către Rostock. Acolo urmau să fie angajați în fabricile din localitate, pentru a-și câștiga singuri existența și a participa la efortul de război[239].

Localitatea Berkenbrück se afla la 55 de kilometri est de

[239] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 74-75.

Berlin, lângă oraşul Fürstenwalde. Aşezată pe malul râului Spree, era o cunoscută staţiune balneară, motiv pentru care SD-ul transformase Berkenbrück-ul în loc de odihnă pentru personalul său. Vila legionarilor se numea „Paul Nortmannheim", fiind situată pe malul unui lac. Aceasta era administrată de un subofiţer SD pe nume Hartig, care locuia acolo împreună cu soţia. Legionarii au avut la dispoziţie şapte camere, o sală de mese şi o bucătărie. Mâncarea era preparată de doamna Hartig, ajutată de două femei din localitate, care asigurau şi menajul „oaspeţilor". Cei 14 legionari beneficiau săptămânal de un număr de cartele de alimente. Acestea nu ajungeau direct la ei, fiind înmânate soţiei lui Hartig, care făcea aprovizionarea. Memorialiştii legionari care au locuit în vila de la Berkenbrück relatează că nu au suferit de foame, în ciuda faptului că meniul nu era diversificat[240].

După stabilirea la Berkenbrück, „capii" legionari au fost anunţaţi că nu aveau voie să părăsească localitatea. Singurele ieşiri permise erau în jurul vilei sau plimbări cu barca pe lacul din apropiere. Dar încă de la început ei au ignorat dispoziţiile, subofiţerul Hartig închizând ochii în faţa acestei realităţi. Grupul de la Berkenbrück se afla în responsabilitatea maiorului Wolf, şeful *Gestapo*-ului din regiunea Frankfurt/Oder. El s-a comportat politicos şi tolerant faţă de legionari, în contextul în care ştia că nu respectau dispoziţiile şi se deplasau noaptea la Berlin, unde întreţineau activităţi politice[241].

Condiţiile s-au mai înăsprit după începerea războiului în Est. Chiar la 22 iunie 1941, legionarii au trimis la Berlin o cerere de înrolare în trupele germane sau chiar finlandeze (pentru a nu crea suspiciuni lui Antonescu privind o întoarcere „şireată" în ţară). Cabinetul lui Hitler a respins cerea, iar regimul de la Berkenbrück s-a înăsprit. În fiecare seară legionarii erau număraţi de către Hartig la cină, fiind rugaţi sistematic de către

[240] *Ibidem*, p. 74; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 30-31.
[241] Horia, *op. cit.*, p. 30-31.

acesta să nu se deplaseze pe distanțe lungi. La 31 iulie, maiorul Wolf s-a deplasat la Berkenbrück, aducând un nou regulament pentru legionari, care trebuia semnat de fiecare. Se spunea că orice părăsire a domiciliului fixat fără aprobare era considerată tentativă de fugă. De asemenea era interzisă orice comunicare fără permisiune specială cu legionarii care aveau domiciliul fixat în alte locuri (majoritatea la Rostock). Era interzisă de asemenea și corespondența cu camarazii din țară sau cu oficialii germani, fără mijlocirea personalului polițienesc special destinat relațiilor cu legionarii aflați în Germania.

Pe măsură ce frontul de Est înainta, germanii au introdus noi măsuri de siguranță pentru legionarii din *Reich*, la cerea lui Antonescu. La 7 ianuarie 1942, grupul de la Berkenbrück a fost vizitat de un personaj important din administrația nazistă, Kurt Geissler, locțiitor al *Gauleiter*-ului din Boemia. Acesta le-a citit legionarilor în sala de mese un nou angajament, după care au semnat că nu au întreprins și nu vor întreprinde activități politice și nu vor intra în legătură cu oameni din țară. La 14 martie, subofițerul Hartig i-a anunțat că trebuia introdus registrul de prezență, atât la ieșirea din casă, cât și la intrare. După un timp, acest registru a căzut în desuetudine, Hartig raportând superiorilor că nu se putea ține o evidență serioasă astfel, ieșirile și intrările fiind prea dese.

Deoarece legăturile cu legionarii de la Rostock nu au încetat, în octombrie 1942, maiorul Wolf a dispus noi reguli pentru legionarii de la Berkenbrück. Nu mai aveau voie să iasă din casă decât cu învoire de la Hartig și prin semnarea registrului de prezență. Ieșirile nu mai erau permise nici pentru cumpărături în orașul vecin Fürstenwalde, legionarii trebuind să meargă pe viitor însoțiți de Hartig. Germanii au devenit mai aspri de această dată deoarece la Rostock grupul legionar se divizase[242], temându-se ca disensiunile să nu fie alimentate de la Berkenbrück. În noul context, regulile au fost respectate în

[242] Vezi *infra*, p. 125-127.

mare parte, ieşirile nocturne făcându-se doar în caz de nevoi urgente. Pe fondul înăspririi tratamentului legionarilor şi în condiţiile în care nu se întrevedea nici un viitor politic pentru conducerea refugiată în Germania, la 15 decembrie 1942, Horia Sima a fugit de la domiciliul fixat la Berkenbrück în Italia, pentru a solicita sprijinul lui Mussolini. După fuga lui Sima, „grupul Berkenbrück" a fost ridicat de acolo[243], fiind deplasat spre o direcţie necunoscută legionarilor[244].

4.1.2. Legionarii implicaţi în „rebeliune"

Grupul este „fondat" de cei 48 legionari conduşi de Nicolae Petraşcu şi Corneliu Georgescu plecaţi din Bucureşti la 6 martie 1941. După trecerea prin Ungaria (via Vatra-Dornei) şi fosta Austrie, sunt trimişi la Berkenbrück. Au ajuns acolo la 13 martie şi cazaţi în vila „Paul Nortmannheim", în care vor fi aduşi ulterior „capii" organizaţiei. Cât timp au stat în acel loc nu au fost încadraţi în vreo activitate industrială. Au trăit destul de înghesuiţi, deoarece vila nu avea decât şapte camere disponibile, o parte dintre ei dormind în anexele imobilului. S-au organizat după principiile legionare, stabilindu-se prin rotaţie cine făcea de gardă şi de serviciu. Săptămânal, vinerea între 12.00 şi 13.00, ţineau şedinţe de grup în care conferenţiau legionari mai bine pregătiţi politic. Au avut timp şi de activităţi recreative, fie plimbându-se cu barca pe lacul din apropiere, fie jucând fotbal. O parte dintre ei au început să înveţe limba germană. În această perioadă au fost în contact şi cu realităţile din ţară, având asupra lor un aparat radio care prindea postul de la Bod.

Ca şi şefii de la Berlin, legionarii de la Berkenbrück au semnat angajamente privind neimplicarea lor politică cât timp

---

[243] Vezi *infra*, p. 124.

[244] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 77-88.

vor sta în Germania. Declarațiile au fost aduse la 21 martie de către Iasinschi, Papanace și Cerna, veniți special de la Berlin cu această misiune.

Legionarii fără funcții și grade fugiți în Germania au stat la Berkenbrück până la 19 aprilie 1941, când acolo au fost aduși șefii lor. Grupul se mărise la 60 de oameni, fiind integrați 14 legionari sosiți din Bulgaria, unde se refugiaseră după ce trecuseră ilegal Dunărea. Ei au fost duși să lucreze în orașul-port Rostock, însă cazarea era în afara orașului, într-un sat numit Kritzwow. Ajunși acolo au fost anunțați că vor munci la fabricile de avioane „Heinkel" și „Ardo" și la șantierul naval „Neptun". Au fost integrați la munci diferite, de la funcționari, la mecanici și personal de serviciu. Mulți nu aveau calificarea necesară (erau studenți sau intelectuali), fiind instruiți la locul de muncă. Primeau în medie 25-30 de mărci pe săptămână, din care vărsau 15 mărci la fondul comun al grupului, pentru plata chiriei, cumpărarea cartelelor alimentare și ajutorarea celor inapți de lucru.

Ca și în cazul conducătorilor, autoritățile nu s-au implicat în organizarea legionarilor de la Rostock. Încă de la plecare din Berkenbrück, lider al grupului a fost desemnat Nicolae Petrașcu. Pentru intermedierea relațiilor legionarilor cu autoritățile germane, din partea *Gestapo*-ului a fost delegat plutonierul Wilms. Restricțiile erau la fel de stricte ca în cazul conducătorilor de la Berkenbrück. Nu aveau voie să intre în legătură cu țara decât prin intermediul poliției germane. Au eludat aceste dispoziții, trimițând mesaje acasă prin legionara Tiana Silion din Berlin, care se afla legal în Germania, lucrând la Radio „Donau". Tot prin ea primeau mesaje și pachete din țară. În mai 1941, SS-ul i-a interzis Tianei Silion să mai intre în contact cu legionarii de la Rostock, însă a încălcat dispozițiile, continuând vizitele.

Grupul inițial de 60 legionari a fost cazat în localul unui fost restaurant din localitatea Kritzwow. Dormeau în sala de mese a localului, având instalate paturi suprapuse cu saltele de

paie. Exista un oarecare confort, restaurantul fiind dotat cu încălzire centrală şi sală de duşuri. Însă fabricile la care lucrau erau la distanţă mare faţă de locul de cazare. Trebuiau să se trezească la 4 dimineaţa, mergeau pe jos câţiva kilometri, după care luau tramvaiul.

În cele din urmă au fost mutaţi la marginea oraşului Rostock, pe 10 mai. Acolo aveau acces direct la tramvai, fiind scutiţi de un drum obositor. Iniţial au stat tot într-un fost restaurant, luând cu ei paturile şi saltelele de la Kritzwow. Dar încăperea nu mai era încălzită, legionarii suferind serios de frig din cauza curenţilor de aer care tranzitau Rostockul. La noua locaţie au trebuit să-şi facă singuri de mâncare, administrator-bucătar al grupului fiind desemnat Romulus Opriş. Nu mai aveau nici duşuri, trebuind să se spele la baia orăşenească[245].

Deoarece acum se aflau într-un oraş, s-au înăsprit condiţiile de securitate. La Rostock au semnat noi angajamente că nu vor intra în legătură cu legionari din alte localităţi şi se vor abţine de la acţiuni politice. Plutonierul Wilms, care-i avusese în grijă la Kritzwow, a fost înlocuit cu un alt subofiţer al *Gestapo*-ului, Gaspar. Acesta venea aproape zilnic la restaurantul unde erau cazaţi legionarii, pentru a se interesa de soarta lor şi pentru a vedea dacă se respectau angajamentele. Pentru că erau mulţi şi nu exista o supraveghere permanentă (se duceau la lucru şi se plimbau prin oraş neînsoţiţi), au încălcat dispoziţiile, ţinând legătura cu grupul de la Berkenbrück. Pentru a nu putea părăsi oraşul în voie, pe 12 mai 1941 li s-a ridicat „Fremdenpass"-ul primit după semnarea declaraţiilor de „linişte" la 21 martie.

Curând şi restaurantul din Rostock unde fuseseră cazaţi în mai 1941 a devenit neîncăpător. Începând cu primăvara anului 1941 au venit permanent legionari din ţară sau din alte teritorii

---

[245] Ghimbăşanu, Niţă, *Jurnal numai pentru mine*, 2006, <www.miscarea.com/ghimbasanu.htm> (februarie 2006); Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale (DANIC), Fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 104/1943, f. 311-315.

ocupate de germani unde se găseau refugiați legionarii. La 7 iulie grupul a fost „întărit" de 90 de legionari din țară, aduși la Rostock odată cu Mile Lefter. „Comandantul legionar" fugise tot prin Bulgaria, loc de tranzit de unde au mai sosit în noiembrie, același an, alți câțiva zeci de camarazi. Până în decembrie 1942, la Rostock s-au strâns între 240 și 400 le legionari[246]. În 1942, autoritățile au luat decizia să construiască pentru ei barăci de lemn, în apropierea fabricii de avioane „Heinkel". Acestea erau neîncălzite, doar baraca comună având sobe cu cărbuni[247]. Din această pricină, mulți legionari s-au îmbolnăvit de plămâni. Deoarece în timpul bombardării Rostockului de către Aliați (23-29 aprilie 1942) legionarii au contribuit la curățirea orașului și ajutarea răniților, autoritățile polițienești au propus Berlinului să-i „recompenseze" prin mutarea într-un oraș sudic, mai puțin umed, sau la Viena. Dar Cancelaria *Reich*-ului a refuzat, legionarii rămânând să lucreze în industria de război din orașul Rostock[248].

Ca și legionarii de la Berkenbrück, cei de la Rostock au rămas în oraș până în decembrie 1942, când Horia Sima a fugit în Italia. În cazul lor avuseseră loc mai multe incidente „fracționiste", care s-au soldat cu violențe interne stopate doar de intervenția poliției germane[249].

Nu toți legionarii de la Rostock au fost mutați după fuga lui Sima. O parte dintre cei care nu se prea implicaseră în activități politice au fost lăsați în oraș, la cererea conducerii fabricilor unde lucrau.

---

[246] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 311-315; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 59-62; Palaghiță, Ștefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Buenos Aires, Editura autorului, 1951, p. 151-154.

[247] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 89-91.

[248] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 311-315.

[249] Vezi *infra*, p. 126-127.

4.1.3. Alte domicilii de „exil"

Legionarii „luați în grijă" de naziști după evenimentele din ianuarie 1941 și plasați în Germania aveau un statut special, întrucât se aflau pe „listele negre" ale regimului de la București, fiind implicați în procese sau condamnați pentru subminarea puterii de stat. Însă în Germania erau și legionari care stăteau acolo legal, având pașapoarte românești. Ei fie erau studenți la universitățile din *Reich*, fie se stabiliseră de ani de zile în Germania, păstrând legătura cu organizația din România.

La Berlin, conducătorii Mișcării legionare refugiați în Germania au avut patru „capete de pod" în persoanele unor astfel de legionari. Trei dintre ei se stabiliseră în Capitala *Reich*-ului încă din „exilul" 1938-1940: ing. Nicolae Smărăndescu (crainic la Radio „Donau"), Tiana Silion (crainică la Radio „Donau") și Mircea Dimitriu (student la Politehnica „Charlottenburg"). Al patrulea, Petre Ponta, se stabilise în anii 1930 în Germania, unde lucra ca desenator, fiind căsătorit cu o nemțoaică. Cei patru au fost utilizați de Horia Sima mai ales pentru a întreține legături cu legionarii din țară. Domiciliile lor deveniseră un fel de sedii ale Mișcării legionare în Germania. Fie primeau curieri din România acolo, fie fugarii se adresau celor patru pentru a fi plasați la Rostock ca să se poată întreține. „Legionarii liberi" erau folosiți de Sima și în relația cu autoritățile decizionale ale *Reich*-ului, în tentativele sale de a relua activitatea politică în țară[250].

„Legionari liberi" mai existau și în alte orașe din Germania: Frankfurt/Oder, Frankfurt/Rhin, Hamburg, München. În număr de peste 100, ei nu duceau o activitate politică continuă, fiind folosiți doar în acțiuni sporadice de curierat[251].

Pe lângă Germania, un alt centru important de refugiu

---

[250] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 55-59.

[251] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 311-315.

pentru legionari era Banatul Sârbesc. În aprilie 1941, Serbia a fost atacată de *Wehrmacht* şi împărţită în zone administrative de către Germania şi aliaţii săi (cu excepţia României). Profitând de deruta creată de ocupaţia germană, legionarii urmăriţi de autorităţi au fugit în Banatul Sârbesc, în aprilie 1941, când grănicerii sârbi şi-au părăsit posturile. Legionarii s-au bucurat de sprijinul localnicilor români, curând organizându-se şi cuiburi ale Mişcării în zonă. Acestea au fost constituite de Pavel Onciu, legionar român din Banatul Sârbesc care studiase în Bucureşti şi se întorsese acasă, în comuna Uzdin. Zona nu a fost folosită numai pentru tranzitul legionarilor fugari, unii decizând să rămână acolo[252]. Deoarece erau prea aproape de graniţă, au intrat în „atenţia" lui Ion Antonescu, care le-a cerut germanilor să-i extrădeze. Aceştia au refuzat să-i predea pe legionari românilor, adunându-i mai întâi la Belgrad, după care i-au trimis în Germania. În perioada 1941-1942, circa 150 de legionari au ajuns în Germania trecând prin Banatul Sârbesc[253].

Un alt punct de tranzit spre Germania a fost Bulgaria. Legionarii au organizat două puncte de trecere pentru camarazii urmăriţi: Turnu Măgurele-Nicopole şi Giurgiu-Rusciuk. Trecerea s-a făcut cu ajutorul trupelor germane, care le-au pus la dispoziţie legionarilor podurile militare. În Bulgaria, extremiştii români au fost preluaţi de macedonenii refugiaţi acolo, primind sprijin şi de la naţionaliştii bulgari. Iniţial s-au organizat „puncte de primire" în Sofia, însă Antonescu a intervenit pe lângă guvernul bulgar să-i extrădeze pe „rebeli". Ca şi germanii din Banatul Sârbesc, bulgarii au „îngropat" afacerea, trimiţându-i pe legionari în satele din jurul Sofiei. Prin „ruta bulgară" au ajuns în Germania aproximativ 100 de legionari urmăriţi de autorităţile române pentru „rebeliune"[254].

---

[252] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 46.

[253] DANIC, loc. cit., dosar nr. 17/1942, f. 265-266; *Ibidem*, dosar nr. 204/1942, f. 16.

[254] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 47-48.

După evenimentele din ianuarie 1941, conducerea legionară şi-a pus mari speranţe în ajutorul Italiei pentru refugiul celor urmăriţi de autorităţi. Însă regimul lui Mussolini nu s-a arătat dispus să-i ajute pe extremiştii de dreapta români. Ion-Victor Vojen, „omul forte" al legionarilor plasat la Roma, a „pactizat" cu Antonescu după „rebeliune" şi s-a întors în ţară[255]. Au rămas câţiva intelectuali simpatizanţi ai Mişcării şi studenţi, toţi în Roma. După ianuarie 1941, conducătorul legionarilor din Italia a devenit prof. Găzdaru, plasat de regimul „naţional-legionar" la Institutul Român din Roma. El a fost îndepărtat de autorităţile române după „rebeliune", însă a reuşit să-şi găsească un post de asistent universitar în Capitala Italiei, la profesorul Bretoni, care ţinea un curs de limba română. Găzdaru era doar imaginea Mişcării legionare din Italia, conducător de drept fiind N. Caranica, macedonean. Legionarii au activat în societăţi culturale, cea mai importantă fiind „Dacia", înfiinţată de studenţii Protopopescu şi Iosif Drăgan[256].

Dacă Italia a fost o decepţie pentru organizaţia legionară din exil în perioada războiului, Spania a fost o surpriză neaşteptată. Acest stat trecuse în perioada 1936-1939 printr-un devastator război civil, câştigat de forţele militare de dreapta conduse de generalul Francisco Franco. Spania nu s-a implicat în conflagraţia mondială, având nevoie de o perioadă de linişte ca să-şi vindece rănile războiului civil. În perioada „statului naţional-legionar", în Spania a fost trimis ambasador Radu Ghenea. Acesta s-a apropiat de „Falangă" (organizaţia de dreapta care-l susţinea politic pe Franco), exploatând faptul că legionarii români trimiseseră voluntari în Spania de partea franchiştilor în 1936, iar doi importanţi legionari – Ion I. Moţa şi Vasile Marin – pieriseră în lupte. După evenimentele din ianuarie 1941, Radu Ghenea a refuzat să se întoarcă la „centrala" de la Bucureşti, luând apărarea legionarilor. În vara anului 1941 a

[255] *Ibidem*, p. 48-50.
[256] DANIC, loc. cit., dosar nr. 104/1943, f. 309-310.

întemeiat în capitala Spaniei o garnizoană legionară, din care mai făceau parte Mihail Enescu şi Aron Cotruş. Deşi insignifiantă numeric, organizaţia legionară din Spania a activat prin propaganda pe lângă autorităţile franchiste în favoarea legionarilor. Diplomaţii spanioli au intervenit în câteva rânduri pe lângă omologii germani, în spiritul „frăţiei naţionaliste". Începând cu 1943, în Spania au început să-şi caute refugiul tot mai mulţi legionari din Germania şi alte state europene. După sfârşitul războiului, Spania a devenit un punct important de activitate legionară în exil, inclusiv Horia Sima stabilindu-se aici[257].

Şi Ungaria a fost un loc de refugiu pentru legionarii urmăriţi de regimul Antonescu pentru „rebeliune". Deşi se putea ajunge uşor, numărul legionarilor care au ales această opţiune a fost mic, din considerente naţionaliste. Legionarii fugiţi în Ardealul cedat s-au adresat partidului „Crucile cu Săgeţi", condus de Ferenc Szálasy. La Cluj s-a constituit o organizaţie mai importantă, iar legionarii care ştiau limba maghiară au fost plasaţi în funcţii particulare. Totuşi, în afară de szálasyşti, restul autorităţilor maghiare de ocupaţie nu i-au „îndrăgit" pe legionari[258].

4.2. Relaţiile cu naziştii

4.2.1. Contactele cu guvernul german

Deşi legionarii fugiţi din România după „rebeliune" nu aveau voie să întreprindă acţiuni politice în Germania, ei n-au ţinut cont de aceste dispoziţii şi au căutat să se organizeze după normele interne ale grupării. Având în vedere că erau într-o perioadă de „pribegie" („prigoană"), au format o structură specială de conducere, numită „Comandament". Practic, în „Comandamentul din Germania" se regăseau adevăratele cadre de condu-

[257] *Ibidem*, f. 307-308; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 51-52.
[258] DANIC, loc. cit., dosar nr. 18/1941, f. 260-261.

cere ale organizației, cu toate că în țară coordonarea Mișcării legionare era făcută de „Comandamentul al III-lea de Prigoană". Conducerea de la Berlin s-a identificat cu cele 14 „cadre" rămase în localitatea Berkenbrück după despărțirea legionarilor refugiați în *Reich*, la 19 aprilie 1941. Aceștia erau: Horia Sima, Vasile Iasinschi, Constantin Papanace, Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu, Viorel Trifa, Dumitru Grozea, Constantin Stoicănescu, Ștefan Cerna, Virgil Mihăilescu, Gheorghe Dragomir-Jilava, Traian Borobaru, Ilie Smultea, Nicolae Smărăndescu.

Din punct de vedere ierarhic, structura de conducere a Mișcării legionare și, implicit, a „Comandamentului din Germania" nu s-a modificat. Horia Sima, deși contestat de unele voci, era lider absolut al Mișcării, conform principiului organizației că șeful trebuia sprijinit la bine și la rău. Însă autoritățile germane au refuzat să-l aibă partener de dialog pe Sima, pe care-l considerau responsabil de evenimentele din 21-23 ianuarie 1941. El mai avea și o altă „bilă neagră" în relația cu *Reich*-ul, deoarece îl ofensase pe Hitler prin refuzul de a participa la întrunirea România-Germania de la 14 ianuarie 1941.

În consecință, în relațiile cu naziștii, principalul personaj a devenit Vasile Iasinschi. Acesta era în raporturi bune și cu Horia Sima, care n-a avut obiecții față de situație. Al doilea în ierarhia relațiilor cu Germania era Constantin Papanace, un conducător din generația nouă, ca și Sima și Iasinschi. Spre deosebire de Iasinschi, Papanace se afla în conflict cu Horia Sima, deoarece macedoneanul susținea că era mai îndreptățit să conducă organizația decât noul „Comandant". Totuși germanii nu-l puteau omite pe Horia Sima, deoarece cunoșteau că era susținut de marea majoritate a legionarilor din România, și mai ales de cuiburile active. Tocmai de aceea, când se făceau consultări în probleme importante, germanii acceptau consultarea lui Iasinschi și Papanace cu Horia Sima, după care se comunica punctul oficial de vedere al Mișcării legionare.

După stabilirea conducătorilor legionari în Germania, în primăvara anului 1941, naziștii au delegat doi reprezentanți

oficiali ai *Reich*-ului în relațiile cu Mișcarea. Din partea Ministerului de Externe a fost numit Franz Rademacher, iar din partea autorităților polițienești comisarul Legath. Prin aceștia, legionarii întreținеau contacte cu oficialii Germaniei sau cu familiile din țară. Din punct de vedere administrativ, „Comandamentul din Germania" se afla în responsabilitatea maiorului SS Wolf, șeful *Gestapo* din regiunea Frankfurt/Oder. Acesta vizita grupul de la Berkenbrück aproape săptămânal, pentru a le aduce cartele alimentare și a-i întreba despre nevoile curente. Rademacher și Legath veneau la Berkenbrück neregulat, de obicei când apărea o problemă importantă care necesita consultarea sau înștiințarea „Comandamentului din Germania"[259].

Ulterior mutării grupului de conducere de la Berlin la Berkenbrück, șefii legionari au conștientizat că li se pregătise o activitate vegetativă, fără să mai poată avea pretenții la vreo acțiune în țară. Deși Horia Sima avea o relație tensionată cu germanii, a propus alcătuirea unui memoriu către Hitler în care să justifice violența evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941 și să ceară sprijin pentru reînceperea activității politice. Cu toate că nu toți membrii „Comandamentului din Germania" au fost încântați de ideea memoriului către *Führer*, acesta s-a trimis la sfârșitul lunii aprilie 1941. Expedierea nu s-a făcut pe cale oficială, prin Rademacher sau Legath, ajungând la Cancelaria *Reich*-ului prin intermediul legionarilor berlinezi care nu aveau domiciliul obligatoriu. O copie a memoriului a ajuns și la Himmler. Hitler nu a fost deloc încântat de acțiunea legionarilor, trimițându-i lui Horia Sima (unicul semnatar al memoriului) mesajul că dacă nu încetează activitățile politice va fi extrădat în România. După o săptămână de la „incident", grupul de la Berkenbrück a fost vizitat de Rademacher și Legath, care le-au comunicat legionarilor că nu au făcut bine că au intrat în legătură cu Cancelaria *Reich*-ului „pe căi neoficiale". De asemenea, li s-a spus că în acel moment Ion Antonescu avea spriji-

[259] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 77.

nul total al lui Hitler şi că ar fi bine să nu mai activeze politic[260]. Memoriul fusese trimis într-un context total nefavorabil, când la Berlin se pregătea un plan pentru invadarea Uniunii Sovietice.

După 22 iunie 1941, legionarii din „Comandamentul din Germania" au făcut cereri *in corpore* de a se înrola în războiul contra sovieticilor. Pentru a nu fi acuzaţi de Antonescu că doresc să se întoarcă în ţară, au cerut să fie înrolaţi în *Wehrmacht* sau chiar în armata finlandeză. De această dată traseul petiţiei s-a făcut „oficial", prin Legath, fără să mai atragă protestul germanilor. Răspunsul a venit la 5 august 1941, când Rademacher, Legath şi Wolf i-au vizitat pe legionari la Berkenbrück spre a le comunica decizia cancelariei *Reich*-ului. Delegaţia legionară a fost constituită din Sima, Iasinschi şi Papanace. Germanii i-au anunţat că cererile de voluntariat au fost respinse de Hitler, aşa cum decisese şi în cazul ruşilor albi şi ucrainienilor aflaţi în exil german. Motivaţia rezervelor naziste contra legionarilor l-a vizat tot pe Horia Sima, deoarece îl ofensase pe *Führer* în ianuarie 1941. Ulterior acestei vizite, au primit un nou regulament de domiciliu, legionarilor punându-li-se în vedere că părăsirea reşedinţei fixate va fi considerată tentativă de evadare.

În acest context, în vara anului 1941, unii legionari din „Comandamentul din Germania" au început să conteste calitatea de conducător a lui Horia Sima. Acesta era făcut responsabil de impasul în relaţiile cu Germania, dar şi de conducerea incorectă a organizaţiei, care a dus la „divorţul" de Ion Antonescu. Cea mai vehementă vocea anti-Sima a fost cea a lui Constantin Papanace. Vechi rival al lui Sima, a câştigat treptat şi alţi susţinători, printre care Dumitru Grozea şi Viorel Trifa. Însă Sima se bucura totuşi de susţinerea lui Vasile Iasinschi care, deşi în relaţiile cu germanii reprezenta Mişcarea legionară, l-a recunoscut întotdeauna conducător.

Primele consultări politice dintre germani şi legionari au avut loc în noiembrie 1941. La începutul lunii, Rademacher şi

[260] Sima, Horia, *op. cit.*. p. 35-39; Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 77.

Legath au sosit la Berkenbrück pentru a prezenta „Comandamentului din Germania" o propunere de soluționare a diferendului româno-maghiar. Germanii sugerau colonizarea românilor din nord-vestul Transilvaniei în Transnistria, iar în compensație se desființau frontierelor dintre cele două state, prin crearea unei uniuni vamale. Legionarii au respins ideea renunțării la teritoriul transilvan, acceptând negocieri doar în privința unei uniuni vamale. Germanii, văzând atitudinea legionarilor, nu i-au mai consultat ulterior în problema Transilvaniei.

Realizând că nu pot obține concesii politice de la legionari, naziștii au încercat să spargă unitatea „Comandamentului din Germania", prin lansarea dezbaterii asupra conducerii organizației. La sfârșitul anului 1941, reprezentant Ministerului de Externe german în relațiile cu legionarii – Rademacher –, a început să susțină că schimbarea lui Horia Sima de la conducere ar putea îmbunătăți situația Legiunii în raport cu Germania. Afirmațiile sale au alimentat tensiunile din rândurile „Comandamentului din Germania", începute încă din vară. Dar legionarii s-au temut ca această sugestie a naziștilor să nu fie vreo capcană și nu s-au lansat în acuzații publice contra lui Sima. Însă atitudinea lui Rademacher l-a făcut pe „Comandant" să ia atitudine. La 9 ianuarie 1942, Rademacher și Legath își anunțaseră vizita la Berkenbrück. De obicei veneau fără să anunțe, așa că legionarii au crezut că aceștia vor cere înlocuirea conducătorului organizației. Înainte de sosirea celor doi, pentru prima dată Horia Sima a acceptat că ar putea părăsi conducerea Mișcării legionare, dacă germanii vor cere aceasta în schimbul reluării contactelor politice. Sima a dispus atunci că ordinea succesiunii sale: Vasile Iasinschi, Corneliu Georgescu, Constantin Papanace. „Comandantul" nu a mai așteptat sugestia celor doi germani, anunțând la 9 ianuarie că este gata să se retragă de la conducere dacă astfel germanii își vor schimba tratamentul față de Mișcare. Rademacher a fost luat prin surprindere de gest, domolind tonul. I-a spus lui Sima că-i apreciază intenția, însă este de părere că nu era necesară retragerea

sa. Probabil, germanii făcuseră studii asupra susținerii lui Sima la conducerea Mișcării, mai ales în rândul grupului de la Rostock, și ajunseseră la concluzia că schimbarea ar crea tensiuni. Germanii nu au renunțat însă la presiuni asupra lui Horia Sima. În vara anului 1942, Rademacher și-a încetat vizitele la Berkenbrück, lansând zvonuri că nu se va întoarce până când Sima nu v-a fi schimbat. S-a dus însă la Rostock, pentru a vedea la fața locului susținerea „Comandantului". Însă acolo șef al grupului era Nicolae Petrașcu, apropiat de nădejde a lui Sima, așa că n-a reușit să obțină „lepădarea" de Sima a grupului mare de legionari din Germania.

Rademacher reprezenta „linia dură" a Ministerului de Externe german față de legionari. Însă Legath nu a fost așa de radical în discuțiile cu legionarii, aceștia reușind să găsească în el un aliat în relațiile cu Cancelaria *Reich*-ului. Dar la 4 iunie 1942 el și-a făcut ultima vizită la Berkenbrück, deoarece fusese mutat în Polonia. Locul i-a fost luat de căpitanul Ahrens. Acesta a fost mai puțin flexibil în relațiile cu legionarii, tratând cu aceștia conform dispozițiilor oficiale. El era polițist de carieră, începându-și activitatea anterior preluării puterii de naziști, în februarie 1933. Inflexibilitatea lui Ahrens și încetarea vizitelor lui Rademacher a afectat starea de spirit a legionarilor, care și-au pierdut speranța reluării activităților politice. Ahrens nu s-a implicat în disputa privind șefia lui Sima, însă, întrebat la o vizită din 4 decembrie 1942 de ce Rademacher nu-i mai „inspectează", le-a spus legionarilor că a auzit de la acesta că nu se va întoarce la Berkenbrück până ce „Comandantul" nu va renunța la conducere. Astfel de afirmații și știrile care le parveneau legionarilor, via radio, despre frontul de Est le-a modificat starea de spirit[261]. Pe acest fond tensionat, în rândul „Comandamentului din Germania" aflat la Berkenbrück au început să circule diverse zvonuri privind o inevitabilă internare în lagăr. Cauzele erau mai multe: „criza" conducerii, mersul

[261] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 78-88; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 135-139.

frontului de Est după eşecul de la Stalingrad, dar şi tensiunile dintre legionarii aflaţi la Rostock[262].

4.2.2. Fuga lui Horia Sima în Italia

În activitatea de conducere a Mişcării legionare, Horia Sima nu a fost deloc sincer cu toţi colegii din „Comandamentele de prigoană" privind acţiunile sale. Era de fel destul de suspicios, iar din punct de vedere politic dorea să preia puterea prin orice mijloace, chiar revoluţionar-teroriste. Tocmai de aceea nu-şi dezvăluia planurile decât celor mai apropiaţi colaboratori.

Aşa s-a întâmplat şi în timpul şederii „Comandamentului din Germania" la Berkenbrück. Deşi era „oaia neagră" a grupului, din perspectiva relaţiilor cu Germania, n-a încetat să iniţieze şi să întreţină conspiraţii. Paralel cu acţiunile sale din Germania privind îmbunătăţirea relaţiilor cu Hitler, a iniţiat contacte cu Italia pentru a intra în legătură cu Mussolini.

Relaţiile dintre Horia Sima şi legionarii de la Roma au fost mediate de Constantin Stoicănescu. Acesta a fost un apropiat fidel al lui Sima, dar şi un curier activ al grupului de la Berkenbrück. Stoicănescu părăsea pe ascuns domiciliul de la Berkenbrück de câteva ori pe săptămână, intrând în contact cu legionarii care nu aveau reşedinţe obligatorii. Astfel a aflat că în Italia se găsea un legionar pe nume Mihail Enescu, care în 1941 fusese în Spania şi ajutase la constituirea unei organizaţii acolo. Mihail Enescu a primit dispoziţii să intre în legătură cu cercurile lui Mussolini, pentru a pregăti o întâlnire dintre acesta şi Horia Sima.

În vara anului 1942, Sima i-a transmis lui Mihail Enescu să urgenteze contactele cu *Ducele*, deoarece ajunsese la concluzia că naziştii nu-i ofereau nici o perspectivă. „Comandantul" urmărea să-l convingă pe Mussolini să preia el relansarea

[262] Vezi *infra* p. 131-132.

Mişcării legionare pe plan european, prin sprijinirea unei „Axe latine" Roma-Bucureşti-Madrid-Paris. Mihail Enescu, din poziţia lui de funcţionar mărunt, nu avea destule relaţii pentru a intra în cercurile lui Mussolini. Însă a reuşit să se apropie de un ziarist cunoscut în Peninsulă, Mario Appelinus, care avea acces la *Duce*. Nu există informaţii certe despre relaţia dintre Mihail Enescu şi Mario Appelinus, însă legionarul român i-a transmis lui Sima că poate să vină în Italia, pentru a intra în legătură cu Mussolini, căruia i-a plăcut ideea „Axei latine".

Aşadar, la începutul lunii septembrie 1942 Horia Sima şi-a pregătit plecarea în Italia. Situaţia lui în *Reich* era foarte şubredă, în contextul sugestiilor lui Rademacher şi a vocilor contestare din „Comandamentul din Germania". Fuga în Italia a fost pregătită tot de Constantin Stoicănescu, ajutat de Tiana Silion, legionară din Germania care nu avea domiciliul obligatoriu. În „conspiraţie" a fost inclus şi Traian Borobaru, secretarul lui Sima, care trebuia să ajungă şi el în Italia, pentru a-l ajuta la munca de organizare. Cei doi sperau să treacă în Italia cu sprijin de la Roma, prin emiterea de paşapoarte. Dar Mihail Enescu n-a reuşit să le procure documentele necesare. „Conspiratorii" au decis în aceste condiţii să-şi găsească singuri paşapoarte româneşti, care urmau să fie falsificate de Petre Ponta, grafician legionar aflat la Berlin fără domiciliu obligatoriu. Petre Ponta falsificase documente de călătorie şi în primăvara anului 1940[263], când un grup de legionari condus de Horia Sima a plecat de la Berlin spre România, pentru a face „revoluţie" contra lui Carol al II-lea.

Însă erau puţini români în Berlin care şi-ar fi riscat pielea să-l ajute pe Horia Sima în toamna anului 1942. Legionarii erau în majoritate refugiaţi pe teritoriul *Reich*-ului şi nu aveau documente care le permiteau tranzitul dintr-o ţară în alta. La începutul

[263] Ţiu, Ilarion, *Mişcarea legionară după Corneliu Codreanu*, vol. I, *Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940): mecanismele schimbului de generaţie*, Bucureşti, Editura Vremea, 2007, p. 158.

lunii decembrie s-a găsit în sfârşit un „amator" pentru a ceda paşaportul românesc lui Horia Sima spre falsificare, în persoana studentului bucovinean Vladimir Klein. Însă acesta era căsătorit, iar pe paşaportul său era şi poza soţiei. Astfel, „conspiratorii" au asociat-o pe Tiana Silion expediţiei spre Italia. Fotografiile de pe paşaport au fost schimbate de Petre Ponta, Sima fiind gata de plecare spre Roma. Traian Borobaru nu a putut face rost de acte false, angajându-se că va trece pe cont propriu graniţa germano-italiană, prin punctul Villach din fosta Austrie.

Despre plecarea lui Sima au ştiut puţini oameni. Din grupul de la Rostock, doar Nicolae Petraşcu a fost înştiinţat. Acesta trebuia să ţină secret evenimentul şi să acţioneze cu prudenţă în cazul inevitabilelor anchete ce urmau după fuga în Italia. Dintre membrii grupului de la Berkenbrück, pe lângă Stoicănescu şi Borobaru, doar Vasile Iasinschi a fost înştiinţat de plecare. Sima l-a rugat pe Iasinschi să nu dea alarma decât după masa de prânz din ziua fugii, când Sima era trecut de frontiera germano-italiană de la Brenerro.

Acest eveniment s-a desfăşurat în ziua de 15 decembrie 1942. Ajutat de Stoicănescu, care i-a procurat o maşină, Sima a fugit de la Berkenbrück imediat după masa de seară. De la Berlin a luat trenul spre Roma, însoţit de Tiana Silion pe post de soţie. Aceasta s-a întors pe 17 decembrie la Berlin. Sima a fost preluat de organizaţia legionară din Roma, fiind găzduit în casa Elenei Bucur, crainică la Radio Roma.

„Misiunea" lui Horia Sima în Italia a fost un mare eşec. La acel moment, situaţia lui Mussolini era destul de ingrată: pe frontul de Est germanii se clătinaseră, iar Aliaţii debarcaseră în Africa, pregătind invadarea Italiei. Mihail Enescu nu a reuşi să facă mare lucru ca să-l pună în contact pe Sima cu Mussolini. Appelinus îl tot ducea cu vorba pe Enescu, susţinând că *Ducele* nu se afla în Roma şi că-l va anunţa pe Sima când putea să-l primească[264].

[264] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 173-186.

În acest timp, situația legionarilor din Germania devenise extrem de complicată. În dimineața de 16 decembrie, grupul de la Berkenbrück a observat lipsa lui Sima, Stoicănescu și Borobaru. Îngrijorarea acestora a crescut când au văzut că cei trei nu au ajuns nici la prânz. Abia după masa de amiază, Vasile Iasinschi, conform înțelegerii cu Horia Sima, a dat alarma către Hartig că lipsește Horia Sima. Hartig a simțit că se petrecea ceva necurat și l-a anunțat direct pe șeful *Gestapo*-ului din regiunea Frankfurt/Oder, maiorul Wolf. El sosit la Berkenbrück însoțit de doi agenți de poliție. Legionarii nu mai aveau voie să părăsească casa în care erau găzduiți nici măcar pentru plimbare. A urmat ancheta la sediul SD din Berlin[265].

Dintre membrii „grupului Berkenbrück", cel mai vizat că l-ar fi ajutat pe Sima să fugă din domiciliul obligatoriu era Constantin Stoicănescu, cunoscut ca apropiat al „Comandantului". Stoicănescu a dezvăluit că Sima se afla în Italia pentru a intra în legătură cu Mussolini, spunând că nu știa locul în care era găzduit. Misiunea *Gestapo*-ului din Roma nu putea întreprinde acțiuni pe teritoriu italian, așa că maiorul Wolf, însoțit de Stoicănescu, s-a deplasat la Roma pentru a-l convinge pe Sima să se întoarcă în Germania. Stoicănescu l-a dus pe Wolf la reședința lui Mihail Enescu, dar Sima nu se afla acolo. Enescu a fost îndrumat să-i transmită „Comandantului" să se întoarcă la Berlin, deoarece a înrăutățit și mai mult relațiile dintre naziști și legionari.

Sima nu s-a conformat avertismentelor, refuzând să plece de bunăvoie în Germania. Mai mult, a continuat să încerce a intra în contact cu Mussolini. Dar *Ducele* nu era dispus să se certe cu Hitler pe seama lui Sima, dispunând poliției italiene să rezolve chestiunea „legionarului român". În ziua de 26 decembrie 1942, Mario Appelinus l-a invitat pe Sima la reședința sa, cu scopul de a intra în legătură cu un apropiat al *Ducelui*. Însă acasă la Appelinus, lui Sima i se întinsese o capcană, fiind a-

[265] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 88.

restat de şeful poliţiei din Roma, chestorul Senise. Din toată operaţiunea doar Sima a avut de suferit, ceilalţi legionari din Italia implicaţi în găzduirea sa la Roma rămânând în slujbe, fără a avea parte de alte neplăceri.

Sima a fost dus pe aeroportul din Berlin, de unde a fost preluat de Ahrens, reprezentantul Poliţiei germane în relaţia cu legionarii. În seara de 27 decembrie, Horia Sima se afla din nou la Berlin, la sediul SD din strada Alexanderplatz nr. 8[266].

4.2.3. Internarea în lagăre de concentrare

Gestul rebel al lui Horia Sima a venit într-un moment cât se putea de prost pentru starea generală de spirit a liderilor Axei. La Stalingrad, sovieticii bătuseră ofensiva germană, iar Aliaţii debarcaseră în Africa de Nord şi duceau asaltul final pentru îndepărtarea germano-italienilor de pe acel continent. Ion Antonescu a acţionat radical la aflarea veştii că Horia Sima a părăsit domiciliul obligatoriu. În primele zile nu ştia ce traseu va urma acesta, crezând că se va îndrepta spre România pentru a pregăti o „revoluţie", aşa cum circulau zvonuri prin ţară încă de la „rebeliune". Măsura imediată a mareşalului fost internarea legionarilor cunoscuţi ca partizani ai lui Sima în lagărul de la Târgu Jiu[267]. Pe plan diplomatic a dat dispoziţii ataşatului militar al României la Berlin, generalul Ion Gheorghe, să facă o cercetare amănunţită asupra „legionarilor liberi" ce se mai aflau pe teritoriul administrat de *Reich*[268]. Ulterior aceştia au fost semnalaţi autorităţilor germane, ajungând în lagăre.

Grupul de la Berkenbrück a fost dus la sediul SD din Berlin şi închis în subsolul clădirii, fără a avea voie să vorbească

---

[266] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 188-191.

[267] Vezi *supra*, p. 62-63.

[268] Gheorghe, Ion, gen., *Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit)*, Bucureşti, Editura Machiavelli, 1996, p. 276.

între ei. Vasile Iasinschi, Constantin Stoicănescu şi Ilie Smultea (apropiaţi ai lui Sima) au fost duşi la interogatorii, făcute de generalul SS Müller. Germanii nu s-au purtat brutal cu legionarii, întrebându-i doar despre împrejurările fugii lui Sima şi dacă ştiau ce avea de gând să vorbească cu Mussolini. Dintre toţi, doar Stoicănescu a fost despărţit de grup, plecând la 22 decembrie la Roma împreună cu maiorul Wolf, pentru a-l căuta pe Horia Sima. În ziua următoare, 23 decembrie, „grupul de la Berkenbrück" a fost dus la gara Potsdamer Platz din Berlin şi urcaţi într-un tren cu direcţia Weimar. De acolo au fost transportaţi în lagărul Buchenwald. Nu au fost cazaţi alături de deţinuţii obişnuiţi, rezervându-li-se o casă construită în pădurea de lângă lagăr. Fiecare dintre ei a primit o cameră, având ordin să nu comunice unul cu altul. Nu au respectat dispoziţiile, deoarece baia, toaleta şi sala de mese erau comune. Clădirea era înconjurată de un zid de doi metri, având dreptul să se plimbe doar între casă şi acest zid. Pe 23 ianuarie 1943 acolo a fost adus şi Constantin Stoicănescu, însoţit de către Ahrens[269].

Grupul de la Rostock a avut parte de acelaşi tratament ca şi „Comandamentul din Germania" după fuga lui Horia Sima în Italia. În dimineaţa zilei de 19 decembrie 1942, trupele *Gestapo*-ului şi o companie de soldaţi au intrat în cartierul unde erau găzduiţi legionarii din Rostock. Acestora li s-a spus că nu mai au voie să iese din barăci. Iniţial au fost declaraţi arestaţi 50 de legionari, în frunte cu Nicolae Petraşcu. Acest grup şi-a făcut în grabă bagajele, fiind ulterior transportat cu autobuzele în restaurantul „Sportplast" din localitate. Spre seara a venit al doilea grup, condus de Mile Lefter, totalizându-se 130 de legionari. A doua zi, 20 decembrie, au fost urcaţi în vagoane clasa a III-a şi transportaţi în lagărul de la Buchenwald. Iniţial au fost cazaţi în interiorul lagărului, însă nu aveau statutul internaţilor comuni, îmbrăcaţi în haine vărgate. Au primit dreptul să se organizeze autonom şi să poarte hainele lor. Nu aveau

[269] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 91-95.

voie să intre în legătură cu ceilalți deținuți. În primăvara anului 1943 au fost mutați din lagărul mare într-un nou amplasament de barăci, construit în pădurice Fichtenhaim, situată la 1,5 km de lagărul mare. Legionarii au fost cazați în cinci barăci, înconjurate de garduri de sârmă ghimpată, suprafața totală a complexului fiind de 1.000 m^2. Aici fost încadrați în muncă, lucrând la repararea binoclurilor pentru front[270]. Ceilalți aproximativ 200 de legionari din grupul inițial au rămas la Rostock, la cererea conducerii întreprinderilor unde lucrau, din nevoia de forță de muncă. Conducerea lor a fost preluată de Gheorghe Costea, numirea făcându-se de către germani[271].

Legionarilor din „Comandamentul din Germania" nu li s-a comunicat prezența celor de la Rostock la Buchenwald. Însă au aflat accidental, în timp ce primeau bagajele. Din greșeală, bagajele unui membru al grupului de conducere a ajuns la grupul de la Rostock. Dându-și seama de încurcătură, un legionar a notat pe un carnețel găsit în bagaj că legionarii de la Rostock au fost aduși la Buchenwald. Când bagajul cu pricina a ajuns la adevăratul posesor s-au găsit și însemnările. Însă legionarii aduși de la Berkenbrück nu au stat mult timp la Buchenwald. La 24 februarie 1943 au fost anunțați că vor fi mutați la Dachau, localitate aflată la 20 de kilometri de München. Transportul s-a făcut în cinci zile, cu trenul, în grupuri de câte doi. Legionarii nu au fost internați alături de deținuții îmbrăcați în haine vărgate, fiind instalați în clădirea lagărului care servea ca închisoare. Fiecare a primit celulă proprie, având la dispoziție 50 de mărci pe lună pentru nevoi personale. Nu aveau voie să intre în contact cu alți deținuți, iar plimbările se făceau într-o curte construită special în dreptul celulelor lor. După un timp au fost lăsați să se plimbe în curtea mare a închisorii lagărului, intrând în contact cu alți deținuți, cu acordul tacit al paznicilor. Aceștia erau naționaliști din țările ocupate de Ger-

[270] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 199-204.
[271] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 91-95.

mania, care intraseră în conflict cu *Reich*-ul. Legionarii români au primit şi un aparat de radio, care prindea şi Radio Bod, ceea ce le permitea să afle ce se întâmpla în ţară. Nu au avut voie să întreţină relaţii cu exteriorul, singura ocupaţie fiind citirea ziarelor oficiale şi a cărţilor din biblioteca lagărului[272].

Grupul rămas la Buchenwald a fost continuu „reîmprospătat". După deplasarea celor 130 de legionari de la Rostock, în ianuarie 1943 au fost aduşi legionari din diverse localităţi ale teritoriului administrat de Germania nazistă. Astfel, au ajuns în lagăr şi legionarii care aveau acte legale, fiind consideraţi acum periculoşi de către autorităţi. Sunt instalaţi la Buchenwald: Petre Ponta, Nicolae Smărăndescu (crainic la Radio „Donau" Belin), Mircea Dimitriu (student la Berlin) ş.a. În vara anului 1943 a ajuns acolo şi grupul de femei legionare condus de Tiana Silion (acolo se afla şi logodnicul ei, Emil Popa). Aceasta fusese arestată de autorităţile germane după ce se întorsese de la Roma, anchetată la sediu SD din Berlin şi ulterior internată în lagărul de femei de la Ravensbrück. A făcut mai multe memorii ca să fie adusă alături de ceilalţi legionari, iar în iunie 1943 a sosit împreună cu soţia lui Petre Ponta (care deşi era nemţoaică, a cerut să fie alături de soţul ei) şi soţia lui Vladimir Klein (studentul care-i oferise paşaportul său lui Horia Sima în decembrie 1942, pentru a fugi în Italia)[273]. În noaptea de 26/27 ianuarie 1944 au fost internaţi la Buchenwald şi ultimii muncitori legionari de la Rostock, 90 la număr. În acel moment, toţi legionarii de pe teritoriul Germaniei se aflau internaţi[274].

Horia Sima a fost despărţit de cele două grupuri. El a fost adus la sediul SD din Berlin la 27 decembrie 1942, fiind supus unei anchete condusă de generalul Müller. Nu a suferit nici o

---

[272] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 98-101; Chioreanu, Nistor, *Legionarii români la Buchenwald*, 2006, <http://www.pages.prodigy.net/ nnita/ nistor_chioreanu_legionarii.htm>.

[273] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 205-207.

[274] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 95-97.

agresiune fizică, ci doar mustrări verbale privind „punerea pe butuci" a relațiilor dintre Mișcarea legionară și Germania nazistă. A mai fost informat că soarta lui urma să fie decisă la întâlnirea dintre Hitler și Antonescu de la 12 ianuarie 1943. Nu s-a întâmplat nimic cu el după această întâlnire, fiind ulterior scos din sediul SD din Berlin. La ieșire, s-a întâlnit cu Traian Borobaru, fiind deplasați și ei la Buchenwald. Borobaru fusese prins în fosta Austrie în timp ce se afla în tren spre punctul vamal Villach. Au fost cazați în afara lagărului, într-o vilă, asemenea celorlalți legionari de la Berkenbrück. Condițiile au fost „de pensiune", având la dispoziție un întreg etaj, cu dormitoare și sală de mese.

În acest moment, la Buckenwald se aflau trei grupe de legionari, fără să știe unii de soarta celorlalți. Însă după plecarea grupului condus de Iasinschi, nici Horia Sima și Traian Borobaru n-au mai fost ținuți acolo. În cazul celor doi, germanii au decis să-i aibă în preajma Capitalei, fiind mutați în aprilie 1943 la Oranienburg. Acolo s-au bucurat de același tratament lejer. Nu au fost cazați în lagărul mare de deținuți îmbrăcați în haine vărgate, ci în închisoarea lagărului. Cei doi au primit șase celule, dintre care trei dormitoare, un spălător și o sală de mese. Aveau dreptul să primească ziarele oficiale ale regimului, dar și cărți din biblioteca lagărului și chiar din afară, de la Berlin. În ultima perioadă a detenției, Sima și Borobaru au fost în compania arheologului Alexandru Randa[275].

În „perioada de lagăr", legionarii au fost introduși de autoritățile germane într-un imens con de umbră. Practic n-au mai contat din punct de vedere politic – liderii au fost cazați în sistem de pensiune în închisori ale lagărelor de concentrare, iar masa legionarilor din Germania lucrau în lagăre pentru industria de război germană. În țară, lipsa informațiilor de la conducători crease o mare debusoladă. Prin vara anului 1943, „Comandamentul de prigoană" a decis să nu mai colporteze nici un fel

[275] *Ibidem*, p. 189-196.

de zvonuri despre soarta conducătorilor, deoarece nu mai erau semnale de la ei. Chiar autoritățile polițienești duceau lipsă de informații despre soarta legionarilor din Germania. Cât timp avuseseră domiciliul obligatoriu reușiseră să afle diverse date despre ei. Însă când au fost internați și legionarii care se aflau în Germania cu acte în regulă, au intrat în mare impas documentar. Rapoartele interne ale Poliției sunt pline de informații eronate, cel mai probabil rodul unor invenții sau presupuneri făcute de agenții polițienești, pentru a-și justifica „munca operativă" pe teritoriul *Reich*-ului[276].

4.3. Centre de putere

4.3.1. „Comandamentul din Germania"

Cel mai important centru de putere al legionarilor din Germania a fost la Berkenbrück, fiind constituit din cei 14 lideri cazați acolo. Influența acestuia nu s-a răsfrânt numai asupra legionarilor din Germania, constituind conducerea întregii organizații. „Comandamentul de prigoană" din țară întreținea contacte cu grupul de la Berkenbrück, mai ales prin Horia Sima.

Oficial, legionarii care aveau domiciliu obligatoriu în *Reich* nu aveau dreptul să întrețină contacte între ei. Însă nu au respectat dispozițiile. Promotorul atitudinii „rebele" a fost Horia Sima, care și-a făcut o rețea de curieri în Germania și în țară. „Mâna sa dreaptă" a fost Constantin Stoicănescu, care părăsea de câteva ori pe săptămână domiciliul obligatoriu și se ducea la Berlin, pentru a iniția contacte politice. În Capitala *Reich*-ului, „grupul Berkenbrück " avea alți oameni de legătură, care le facilitau accesul la centrele de putere ale statului nazist sau întreținеau contacte cu „Comandamentul de prigoană" de la București. Aceștia erau de asemenea legionari, însă nu refugiați după „rebeliune", ci oameni stabiliți de ani de zile în Ger-

[276] DANIC, loc. cit., dosar nr. 2/1943, f. 194.

mania, care se integraseră în lumea de acolo. Principalii „stâlpi" ai activității „Comandamentului din Germania" la Berlin au fost Mircea Dimitriu, Petre Ponta și Tiana Silion. Locuințele lor serveau drept case de întâlnire sau loc de popas pentru legionarii care se refugiau din România în Germania. Periodic, liderii de la Berkenbrück organizau ședințe cu cei de la Rostock în aceste locuințe. Delegații celor două grupuri plecau după masa de seară de la domiciliile obligatorii, peste noapte discutau „problemele curente" ale organizației, iar dimineața se întorceau cu primul tren, pentru a nu fi absenți la apelul de dimineață[277].

Centrul de putere al „Comandamentului din Germania" a fost unitar din punctul de vedere al coeziunii grupului. Horia Sima a fost în permanență recunoscut drept lider al organizației, prezența lui fizică acolo întărind această atitudine. În vara anului 1942 au apărut unele voci care-i contestau metodele de conducere, din grupul Papanace-Grozea-Trifa, însă diferendele nu au luat amploare. Acest nucleu de conducere a dispărut după mutarea în lagăre în urma fugii lui Horia Sima în Italia din decembrie 1942.

4.3.2. Grupul de la Rostock

Spre deosebire de grupul de la Berkenbrück, legionarii de la Rostock erau în număr mult mai mare, ceea ce a ridicat probleme de organizare. Din „lotul" inițial de 60 de persoane în aprilie 1941, ajunseseră să fie circa 400 la sfârșitul anului 1942. Ei au fost organizați politic după structura internă a Mișcării legionare, în cuiburi și garnizoane. Garnizoanele au fost constituite pe regiuni istorice: Transilvania, Muntenia, Moldova, Dobrogea și pe „corpuri legionare": Corpul Muncitoresc Legionar. În cadrul acestor garnizoane erau constituite cuiburi de

[277] Vălenaș, Liviu, *Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare. Convorbiri cu Mircea Dimitriu*, [Timișoara], Editura Marineasa, 2000, p. 94.

15 membri. Mutarea dintr-un cuib în altul sau dintr-o garnizoană în alta se făcea cu acordul conducerii grupului de la Rostock. Liderul legionarilor de aici era Nicolae Petraşcu, care fusese numit de „Comandamentul din Germania" la despărţirea legionarilor din 19 aprilie 1941.

Coeziunea politică a legionarilor de la Rostock nu a fost aşa solidă ca la Berkenbrück. Lipsind principalii lideri, au început să apară contestaţii privind modalitatea în care era condusă organizaţia. Îndoielile au început să apară după iunie 1941, când legionarilor le-a fost refuzată înrolarea în război, devenind forţă de muncă pentru industria germană, fără perspectivă politică şi neavând posibilitatea să se întoarcă fără riscuri în ţară. În a doua jumătate a anului 1942, acolo se formaseră patru curente de opinie: **1.** Cei mai mulţi îl susţineau fără obiecţii pe Horia Sima şi linia lui de conducere, avându-i exponenţi pe Puiu Traian, Eugen Teodorescu, Nistor Chioreanu, Romulus Opriş ş.a.; **2.** Se conturase şi un grup care se opunea vehement stilului politic promovat de „Comandant", în jurul legionarilor Sârbu, Tănase, Cuţumina şi Caranica; **3.** O grupare aparte era formată din macedoneni, condusă de Gheorghe Papanace, care-l susţinea pe fratele său Constantin Papanace; **4.** Exista şi un „lot" de indiferenţi politic, interesaţi mai degrabă să-şi definitiveze statutul şi să se întoarcă acasă la familii[278].

Disensiunile dintre aceste grupuri nu au fost numai de natură politică, ajungându-se la violenţe fizice între rivali. Cel mai cunoscut conflict este „cazul Şerbu", în urma căruia circa 60 de legionari au fost anchetaţi că către conducerea grupului, pentru o presupusă colaborare cu Eugen Cristescu, în vederea suprimării fizice a lui Horia Sima şi a apropiaţilor săi. Gheorghe Şerbu era muncitor din Transilvania, fiind refugiat în Germania din pricina implicării sale în „rebeliune". În septembrie 1942 s-a deplasat clandestin în ţară pentru a-şi vizita familia şi

[278] Arhiva Serviciului Român de Informaţii, Fond „B", dosar nr. 382/5222, f. 1-86.

a duce două scrisori către Iuliu Maniu. Liderii legionarilor de la Rostock i-au procurat acte false de monteur, reuşind să intre în ţară la 10 noiembrie 1942. După ce şi-a văzut familia şi a transmis scrisorile către liderii PNŢ, s-a întors în Germania. Acolo a fost întâmpinat de o comisie de anchetă legionară, formată din Emil Popa, Romulus Opriş, Nistor Chioreanu, Iancu Fleşeriu, Niţă Ghimbăşanu ş.a., sub acuzaţia că s-ar fi întâlnit cu Eugen Cristescu pentru a organiza uciderea lui Horia Sima. În anchetă au fost incluşi în total 60 de legionari din grupul contestatarilor lui Horia Sima. Dintre aceştia au fost „selectaţi" unsprezece, care au fost interogaţi şi bătuţi timp de trei săptămâni, cu scopul de a da declaraţii că, îndrumaţi de Gheorghe Şerbu, doreau să-l ucidă pe Horia Sima. Chiar Gheorghe Şerbu le-a recomandat „colegilor de suferinţă" să recunoască complotul pentru a scăpa de anchetă. „Mascarada" a fost oprită de intervenţia autorităţilor germane, care i-au scos din mâna anchetatorilor pe cei unsprezece nefericiţi. Nicolae Petraşcu şi „corpul anchetatorilor" au fost duşi la sediul *Gestapo*, pentru a da lămuriri despre conflict.

Ancheta germanilor asupra „cazului Şerbu" s-a terminat la 22 aprilie 1943, fără a fi găsit vreun vinovat nici în rândul „complotiştilor", nici al „anchetatorilor". Se pare că totul a fost o cacealma pregătită de Horia Sima pentru a-şi justifica fuga în Italia. „Cazul Şerbu" se petrece la sfârşitul toamnei 1942, tocmai când Sima căuta de zor soluţii pentru a ieşi din Germania şi a ajunge la Roma. După ce a fost prins, a declarat oficialilor SD că una din cauzele fugii a fost teama pentru siguranţa personală, deoarece aflase că la Rostock se pregătea un atentat contra lui[279].

Acest eveniment a scindat radical grupul din Germania. Cei maltrataţi şi anchetaţi s-au desolidarizat complet de Horia

[279] *Ibidem*; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 163-170; Mocanu, Sebastian, „Un dac cult", în Petraşcu, Nicolae, *Din viaţa legionară*, Bucureşti, Editura Majadahonda, 1995, p. 197-218; Petculescu, Constantin, *Mişcarea legionară. Mit şi realitate*, Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1997, p. 221.

Sima şi colaboratorii lui. Ambele grupări au fost mutate după incidente la Buchenwald, din cauza fugii lui Sima în Italia.

4.3.3. Grupul de la Buchenwald

Starea de spirit politică a acestui grup a fost marcată de incidentele de la Rostock din decembrie 1942. Nicolae Petraşcu şi-a pierdut autoritatea de conducător, iar după ce a ajuns la Buckenwald a predat şefia lui Mile Lefter. Acesta era un personaj cu statut în Mişcare, fiind membru fondator. Însă, din punct de vedere al organizării, el nu a reuşit să menţină unitatea grupului. Strategia sa în relaţiile cu germanii a fost contestarea lui Horia Sima. Conducerea lagărului a fost încântată de această poziţie împotriva „rebelului" Sima, dar marea majoritate a legionarilor îl susţineau pe „Comandant". În afară de grupul celor anchetaţi în „cazul Şerbu" şi apropiaţii lui Mile Lefter, nimeni nu era de acord ca Horia Sima să fie „aruncat la coş". Aşa că, în vara anului 1943 spiritele s-au agitat la Buchenwald, ajungându-se din nou la violenţe fizice între legionari.

Scânteia conflictului a fost dată de aniversarea zilei de naştere a lui Horia Sima, la 3 iulie 1943. Mile Lefter, în calitatea sa de şef al grupului, a interzis orice manifestaţii. Însă o delegaţie legionară condusă de Alexandru Randa şi Iosif Dumitru a adresat un memoriu către comandantul lagărului, col. Pister, prin care susţineau că opinia lui Mile Lefter nu era majoritară. Opozanţii lui Sima erau în număr de circa 60, în timp ce susţinătorii lui erau cam 180. În zilele următoare s-au încins spiritele între legionari, care erau gata să declanşeze o încăierare generală. Pentru a evita aceste conflicte, col. Pister a luat următoarea măsură: oponenţii lui Sima vor ocupa o baracă din complexul Fichtenhaim (sub conducerea lui Nicolae Şeitan), iar partizanii „Comandantului" patru barăci (sub conducerea lui Iosif Dumitru).

Până la 23 august 1944, legionarii de la Buchenenwald au

rămas astfel împărțiți, proporția păstrându-se și după următoarele sosiri de legionari în lagăr. Cele două tabere au ajuns să nu se mai salute, deși lucrau în comun în atelierele de reparat binocluri. Mile Lefter a fost dezamăgit de faptul că nu a putut menține unitatea grupului, cerând să fie mutat într-o baracă din afara complexului Fichtenhaim[280].

4.3.4. Grupul de la Dachau

Acest grup este reprezentat de fostul nucleu de conducere de la Berkenbrück, fără Horia Sima și Traian Borobaru (care se aflau deținuți la Oranienburg). Componența sa a suferit unele modificări: în aprilie 1943 a fost adus Nicolae Petrașcu de la Buchenwald, în decembrie 1943 a fost adus Mile Lefter tot de la Buchenwald, iar în mai 1944 Gheorghe Dragomir-Jilava a fost mutat de la Dachau la Buchenwald.

„Istoria" grupului nu începe la Dachau, ci la Buchenwald, unde au fost aduși membrii „Comandamentului din Germania" după fuga lui Horia Sima în Italia (decembrie 1942). Această ultimă „mișcare" radicală a lui Horia Sima a exteriorizat disensiunile din interiorul grupului. Profitând de faptul că Sima nu se mai afla între ei, adversarii au organizat opoziția în cadrul conducerii organizației. „Motorul" a fost Constantin Papanace, care se afla în conflict „istoric" cu Sima. I-a avut alături pe Viorel Trifa, Dumitru Grozea, Ilie Gârneață, Virgil Mihăilescu, Nicolae Horodniceanu și Gheorghe Dragomir-Jilava. Susținători ai lui Sima au fost Vasile Iasinschi, Corneliu Georgescu, Nicolae Petrașcu, Constantin Stoicănescu și Ilie Smultea. Sprijinul acestui grup nu era neapărat legat de persoana lui Sima (cu excepția lui Petrașcu, Stoicănescu și Smultea), cât de ideea sprijinirii șefului în orice condiții. Ei nu erau de acord ca Sima să fie schimbat de un grup restrâns de lideri legionari,

[280] Sima, Horia, *op. cit.*. p. 251-263; Vălenaș, Liviu, *op. cit.*, p. 95.

mai ales în împrejurările tulburi ale condiției de detenție. Totuși la Buchenwald grupul adversarilor lui Sima a organizat retragerea sprijinului acestuia la șefia organizației. La 1 ianuarie 1943 s-a întrunit în lagăr Forul Legionar (instituție înființată chiar de Sima, în septembrie 1940) pentru a desemna noua conducere, în condițiile plecării „Comandantului". S-a decis că Mișcarea legionară urma să fie condusă de cei trei comandanți ai Bunei Vestiri: Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu și Radu Mironovici (care se afla în România), iar șef executiv era desemnat Vasile Iasinschi. În perioada ianuarie 1943-august 1944 autoritățile germane nu au luat nici o poziție față de această decizie de la Buchenwald. Deși Rademacher spusese cu numeroase ocazii că este de părere că dacă Sima va fi schimbat se va modifica atitudinea *Reich*-ului față de Mișcare, în fața faptului împlinit, naziștii nu au avut nici o reacție oficială.

La 24 februarie 1943, grupul de conducători a fost mutat de la Buchenwald la Dachau. Aici au dus o viață anostă, fără a se implica în vreo acțiune politică. Au fost vizitați o singură dată de Ahrens, la 13 noiembrie 1943, care nu i-a consultat în vreo chestiune politică, spunându-se doar că soarta lor depinde de guvernul român și de Ministerul de Externe german[281]. Totuși ei erau la curent cu situația politică din Europa și cu mersul frontului, având acces la presa oficială germană, dar și la un aparat radio care prindea și posturi din afara *Reich*-ului. La începutul lunii mai 1944, grupul de la Dachau a decis să stimuleze activitatea politică a legionarilor din Germania. Primul pas a fost înștiințarea grupului de la Buchenwald că se schimbase conducerea Legiunii. Odată cu venirea lui Mile Lefter de la Berkenbrück, în decembrie 1943, Forul Legionar aflase de conflictele de acolo. Ilie Gârneață a pregătit un manifest către Berkenbrück, prin care se anunța „demiterea" lui Horia Sima, iar la 4 mai l-a prezentat colegilor. Însă Corneliu Georgescu și

[281] Trifa, Viorel D., *op. cit.*, p. 91-103; Sima, Horia, *op. cit.*, p. 264-267.

Vasile Iasinschi nu au fost de acord cu memoriul, ceea ce a creat tensiuni în Forul Legionar. Documentul nu a mai fost trimis, iar cei de la Buchenwald nu au ştiut până după 23 august 1944 că Horia Sima fusese schimbat de la conducere (iar atunci decizia nu mai avea valoare, deoarece Sima negocia cu germanii în calitate de şef). Incidentul nu a rămas fără urmări, Forul Legionar retrăgându-i lui Iasinschi sprijinul acordat la 1 ianuarie 1943. Dar măsura lui Ilie Gârneaţă şi Constantin Papanace nu a făcut decât să rupă unitatea grupului de la Dachau. La 19 aprilie, Corneliu Georgescu şi Vasile Iasinschi i-au mobilizat pe adepţii lui Sima (Constantin Stoicănescu, Nicolae Petraşcu şi Ilie Smultea), fondând un nou nucleu de conducere, care-l sprijinea pe „Comandant". În lunile următoare cele două grupări de la Dachau au rupt chiar şi relaţiile verbale, ajungând să nu-şi mai dea „Bună ziua!"[282].

În acest timp, despre „mărul discordiei", Horia Sima, nu exista nici o veste. Dacă între Buchenwald şi Dachau se făcuse un „schimb de persoane" prin care s-au aflat informaţii, subiectul Horia Sima era complet vid. „Comandantul" avea însă cunoştinţe despre conflictele de la Buchenwald din vara anului 1943, deoarece la Oranienburg, unde era deţinut, fusese adus Alexandru Randa. Ca şi liderii de la Dachau, nici Horia Sima nu a întreţinut relaţii politice cu germanii. A avut parte de o singură vizită a unui oficial nazist, în vara anului 1943, când a venit să-l vadă comisarul Wolf, de la SD-ul din Berlin. Însă discuţia a fost de rutină, fără ca Sima să fie consultat în vreo chestiune politică[283].

Această monotonie a fost spartă în după-amiaza zilei de 24 august 1944, când Horia Sima a fost anunţat că urma să se deplaseze la Berlin. După un an şi patru luni era scos pentru prima dată din închisoarea lagărului din Oranienburg. În Capitala *Reich*-ului l-a întâmpinat generalul SD Müller, care i-a

[282] Palaghiţă, Ştefan, *op. cit.*, p. 246-247.
[283] Sima, Horia, *op. cit.*, p. 226-230.

arătat o gazetă berlineză ce avea pe prima pagină ştirea loviturii de Palat din România. Alături de Müller se afla Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German din România. Cei doi l-au întrebat pe Sima dacă doreşte să preia comanda unui guvern român pro-german, care să lupte contra sovieticilor. Acesta a acceptat, deplasând-se ulterior la Carterul de Război al *Reich*-ului din Prusia Orientală. În urma discuţiei cu Himmler şi Ribbentrop, Sima s-a deplasat la Viena, unde urma să formeze un guvern alcătuit din legionari şi alţi naţionalişti români care se aflau pe teritoriul administrat de Germania[284].

Acest „final fericit" al relaţiilor dintre Mişcarea legionară şi Germania nazistă este o pură întâmplare. Analizând retrospectiv, extremiştii de dreapta români refugiaţi în *Reich* nu aveau nici o şansă de supravieţuire politică când au sosit în primăvara anului 1941. Atunci, Adolf Hitler avea planuri mari pentru Europa de Est, iar alianţa lui cu un general puternic cum era Ion Antonescu conta mai mult decât colaborarea cu nişte „fraţi ideologici" fără experienţă administrativă. Aşa cum s-a derulat tratamentul legionarilor în perioada februarie 1941-august 1944, putem trage concluzia că Mişcarea a fost lăsată să moară în Germania. Conducerea s-a scindat, ataşamentul „masei" de legionari faţă de lideri s-a diminuat, iar „entuziasmul revoluţionar" era ca şi inexistent la sfârşitul perioadei. Însă tema luptei contra comunismului a acţionat ca un duş rece asupra „exilului german" al Legiunii, aşa cum s-a întâmplat şi în ţară. După 23 august 1944, legionarii regăsesc în nazişti susţinătorii naţionalismului. Ataşamentul majorităţii legionarilor faţă de lupta contra „hidrei comuniste" este sporit, ceea ce va duce la fondarea unei „armate naţionale" şi a unui „guvern naţional" la sfârşitul anului 1944. Dar eşecul militar al Germaniei naziste le va „tăia elanul", iar legionarii se vor implica în „lupta de gherilă" contra comunismului din ţară.

---

[284] *Ibidem*, p. 277-278.

Concluzii

Perioada studiată se suprapune cu expansiunea maximă a extremiştilor de dreapta în Europa. În anul 1942, Axa şi aliaţii săi controlau Europa continentală, de la Oceanul Atlantic până în stepele la Marea Caspică şi râul Don. Teoretic, extrema dreaptă românească ar fi avut la dispoziţie toate condiţiile pentru a se dezvolta şi a controla politic ţara. Însă aceste „facilităţi" nu au ajutat cu nimic Mişcarea legionară, care după o scurtă perioadă de cinci luni în care a participat la

încadrarea juridică a lipsirii lor de libertate. Membrii de rând au intrat de asemenea în atenția autorităților. Cei bănuiți a fi „rebeli" au ajuns în celulele închisorilor, restul fiind atent monitorizați de Poliție și Jandarmerie, pentru a nu „devia". Procesele din vara anului 1941 „au tăiat" cheful masei legionarilor de activități politice. Până și liderii extremei drepte au fost condamnați la ani grei de detenție, iar cei care au fost eliberați nu au mai creat ulterior probleme, de teama reacției Statului. Activi au rămas doar un mănunchi de radicali, fideli lui Horia Sima și cauzei politicii violente. Legionarii „moderați" au intrat în legătură cu Ion Antonescu, punându-se la dispoziția mareșalului. Însă acesta nu a vrut „să se mai încurce" cu extremiștii de dreapta, preferând să guverneze România cu ajutorul Armatei și cu sprijinul tacit al „politicienilor democrați". La sfârșitul anului 1943 și începutul anului 1944, atmosfera s-a mai detensionat puțin, din cauza înaintării Armatei Roșii spre granițele naționale. Însă nu se mai putea face nimic pentru „cauza naționalismului", iar cele două părți – Antonescu și legionarii – au căutat metode de supraviețuire separate în fața „ciumei roșii".

Realitatea este că în preajma loviturii de Palat de la 23 august 1944, Mișcarea legionară era complet paralizată. Represiunea regimului Antonescu îi îndepărtase pe simpatizanți de „politica militantă", cu excepția cuiburilor radicale subordonate „Comandamentului de prigoană". Pe de altă parte, mulți legionari au fost mobilizați pe frontul de Est, unde s-au îndepărtat de ideologia organizației, sub „asaltul" propagandei regimului. Iminența ocupației sovietice i-a făcut pe unii dintre ei să „uite" vechile convingeri politice și să se adapteze la noua situație.

În august 1944, Mișcarea legionară se afla și într-un serios impas ideologic. Încă de la înființare, Corneliu Codreanu afirmase că gruparea sa a apărut odată cu ascensiunea „naționalismului" în Europa, mai întâi în Italia și apoi în Germania. „Căpitanul" aștepta sprijinul extern al acestor două forțe euro-

pene. Însă în timpul războiului s-a dovedit că speranțele liderului dispărut au fost în zadar. În ianuarie 1941, Germania i-a părăsit pe legionari, jucând „cartea Antonescu" –în anii războiului. După eşecul de la Stalingrad, o bună parte dintre adepții Mişcării au devenit ostili *Reich*-ului, din cauza tratamentului aplicat. Ei susțineau că după ce-i îndepărtaseră de la guvernare, prin susținerea lui Antonescu, naziştii nu erau în stare nici să-i apere de comuniști. Cei care se refugiaseră în Germania, după „rebeliune", aveau şi mai multe resentimente față de național-socialiști. Aceştia le stabiliseră acolo domiciliu obligatoriu, amenințându-i că dacă vor încerca să facă politică pe teritoriul *Reich*-ului vor fi extrădați în România. După fuga lui Horia Sima în Italia (decembrie 1942) au fost internați în lagăre, accentuându-le dezamăgirea față de „prietenia ideologică" cu naziştii.

Cât despre Italia, sprijinul lui Mussolini a fost nul. Roma s-a implicat în anii războiului în tot felul de combinații prăpăstioase. În primăvara anului 1941, Mussolini atacase intempestiv Grecia, împotmolindu-se şi fiind salvat doar de intervenția lui Hitler. Pe frontul african, militarii italieni au fost o mare dezamăgire pentru Axă, fiind din nou salvați de intervenția germanilor. Iar începând cu anul 1943, Aliații se apropiau tot mai mult de o debarcare în Peninsulă, ceea ce l-a pus pe *Duce* într-o situație nu tocmai confortabilă. De aceea, ultima preocupare a italienilor a fost soarta legionarismului român! Astfel, după 23 august 1944, legionarii nu mai aveau nici un sprijin pe plan extern. Începând cu acel moment, naționalismul pe care-l promovau le era nociv, în condițiile prezenței Armatei Roşii în România şi a vechilor relații cu „fasciştii" europeni.

Totuşi, pentru legionarii care simpatizau Mişcarea din convingeri doctrinare, asaltul comunist în România a însemnat o revitalizare. Aceia care nu au fost afectați de sentimentul fricii față de noul context intern au reactivat organizația. După cum evoluase statutul Legiunii în timpul războiului, dacă n-ar fi apărut factorul comunist, ar fi devenit o grupare politică

neînsemnată. Pe lângă legionarii convinşi, Mişcarea a fost „întărită" de mulţi români îngrijoraţi de ascensiunea Partidului Comunist.

Analiza raporturilor dintre Mişcarea legionară şi Al Treilea *Reich*, prezentă în lucrarea de faţă, infirmă atributul de „slugi naziste" pe care comuniştii l-au aplicat adversarilor ideologici după 23 august 1944. În timpul războiului din Est, atât în România, cât şi în Germania, Berlinul a avut o atitudine neutră faţă de legionari. Aceasta s-a datorat dorinţei *Reich*-ului de a nu se strica relaţiile cu Ion Antonescu. Nu înseamnă că legionarii nu erau partizani ai ideologiei de extremă dreapta, ei dorind cu orice preţ să fie băgaţi în seama de autorităţile de la Berlin. „Păcatele" lor privind relaţiile cu „fasciştii" debutează, paradoxal, abia după ruperea alianţei dintre România şi Germania. La puţin timp după lovitura de la 23 august, Horia Sima şi-a instalat la Viena un „cartier general", pentru a iniţia o mişcare internă antisovietică în România. Abia din acel moment se poate vorbi despre o colaborare legionaro-nazistă.

ANEXE

Anexa 1
Extrema dreaptă, la sfârșit de drum

Odată cu intrarea trupelor sovietice în România după „întoarcerea armelor" de la 23 august 1944, curentul de extremă dreapta a intrat în regres, devenind un pericol pentru susținătorii săi. Nu numai legionarii români au fost în această situație, ci toți naționalist-extremiștii din Europa Centrală și de Est („eliberată" de Armata Roșie până în mai 1945). Astfel, se încheia „era extremismului de dreapta" în jumătatea răsăriteană (nonsovietică) a continentului, fiind înlocuită cu „era comunismului".

Mișcările de extremă dreapta în spațiul studiat (vecinii României: Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, Ungaria) au avut evoluții diferite, în funcție de particularitățile celor cinci țări, precum și de „toleranța" autorităților față de astfel de grupări politice. „Fasciștii" est-europeni[1] vor fi primele victime ale regimurilor comuniste instalate cu sprijinul Moscovei, fiind făcuți „țapi ispășitorii"[2] pentru toate neajunsurile postbelice. Aceste mișcări naționaliste intrau într-o nouă fază a represiunii după război, întrucât în perioada interbelică avuseseră de înfruntat, sub diferite forme, „hărțuirea" autorităților. Fenomenul a fost cauzat de faptul că în acest spațiu monarhii sau înalții demnitari au avut „înclinații" autoritariste, instaurând dictaturi personale sau regimuri represive. Cei mai „zgomotoși" concurenți erau evident naționalist-extremiștii, cu un mesaj autoritar asemănător, precum și cu imaginea unor „oameni noi", care nu erau „infestați" cu „păcatele" politicienilor tradiționali: corupția, relațiile oligarhice etc.

În continuare vom prezenta evoluția tendințelor de dreapta din statele limitrofe României – atât în „sectorul" înalților

---

[1] După al Doilea Război Mondial, zona intrată în sfera de influență a Uniunii Sovietice a fost numită de occidentali, generic, Europa de Est.

[2] Betea, Lavinia, *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Arad, Editura Concordia, 2007, p. 120.

demnitari, cât şi în rândul partidelor şi mişcărilor naţionalist-extremiste. Regimul personal al regelui Carol al II-lea, precum şi mişcările naţionaliste (cea mai importantă a fost Legiunea „Arhanghelul Mihail") n-au fost ceva specific României, fiind o „realitate a epocii" de fapt.

Bulgaria

Bulgaria (ca şi Ungaria) a fost un stat „aparte" în Europa Centrală şi de Est după Primul Război Mondial, deoarece se afla în tabăra învinşilor. „Ambiţiile naţionale" nu fuseseră confirmate de participarea la conflagraţie, iar prin tratatul de la Neuilly (27 noiembrie 1919) trebuia să plătească reparaţii de război şi pierdea câteva teritorii în favoarea Greciei şi Iugoslaviei. Monarhia a ieşit slăbită din război, iar ţarul Ferdinand a abdicat în favoarea fiului său, Boris al III-lea (4 octombrie 1919)[3]. Noul ţar nu s-a resemnat şi a dus o politică de întărire a puterii regale, aşteptând, uneori chiar încurajând, erodarea sistemului parlamentar.

La 17 august 1919 în Bulgaria s-au organizat alegeri generale, câştigate de forţele populare[4] – Uniunea Populară Agrară (*Bulgarski zemedelski naroden suyuz*, BZNS), aflată sub preşedinţia lui Alexandăr Stamboliiski. Guvernarea s-a erodat repede, deoarece a cunoscut violenţele „gărzilor ţărăneşti" împotriva liderilor opoziţiei[5]. Reforma agrară din 1921

---

[3] Scurtu, Ioan, coord., *Structuri politice în Europa Centrală şi de Sud-Est(1918-2001)*, vol. I, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2003, p. 20.

[4] După Primul Război Mondial, în Europa Centrală şi de Est au venit la putere guvernări populare, care şi-au câştigat notorietatea prin promisiuni fără acoperire, dar foarte bine primite de populaţie. Însă în câţiva ani mişcările populare s-au prăbuşit, pe scena politică revenind partidele tradiţionale (în România, guvernarea Partidului Poporului a fost înlocuită cu cea liberală).

[5] Scurtu, Ioan, coord., *op. cit.*, p. 55.

nu a reuşit să compenseze starea de spirit profund încordată de după demobilizare, care a provocat criza centrelor urbane[6] şi perspectivele unei „revoluţii proletare"[7]. Grupuri din corpul ofiţeresc, care se opuneau aplicării prevederilor Tratatului privind dezarmarea, au întemeiat Liga Militară, cu caracter de dreapta. Pretextând gradul ridicat de corupţie în rândul guvernanţilor, Liga Militară, Alianţa Naţională şi VMRO[8] – toate de dreapta – au declanşat lovitura de stat (9 iunie 1923).

Succesul acesteia nu s-ar explica fără acordul tacit al lui Boris al III-lea, care, la acel moment, nu se putea dezvălui public, pentru că monarhia încă suferea din cauza eşecului în război. Deoarece guvernul nu era sprijinit de nimeni, lovitura de stat a reuşit în câteva ore, dar represiunea a persistat încă o săptămână.

Radicalii din VRMO l-au capturat pe Alexandăr Stamboliiski pe 14 iunie, acesta fiind supus torturii. Personalitatea care s-a impus în timpul loviturii de stat a fost Alexandăr Ţankov, profesor universitar de economie. În jurul său s-a constituit Alianţa Democratică, care a organizat la 18 noiem-

---

[6] Campton, R.J., *Eastern Europe in the Twentieth Century – and after*, London/New York, Routlege, 1997, p. 120.

[7] Partidul Comunist din Bulgaria (*Bulgarska Komunisticheska Partiia*, BKP) obţinuse 18,2% la alegerile din august 1919. Liderii acestuia au refuzat să colaboreze cu elita agrariană, aşteptând un moment prielnic pentru a se afirma. La izbucnirea revoltei dreptei contra agrarienilor din iunie 1923, comuniştii nu au luat nici o poziţie, deoarece au considerat că era o luptă între burghezia rurală şi cea urbană. În septembrie, *Comintern*-ul a impus comuniştilor bulgari schimbarea strategiei şi a izbucnit la Sofia o revoltă a BKP. A eşuat, ulterior fiind pedepsită brutal de noul guvern condus de Alexandăr Ţankov. Comuniştii nu s-au resemnat pe moment şi au încercat în aprilie 1925 să-l asasineze pe ţar, detonând o bombă pe acoperişul catedralei Sveta Nedelia din Sofia, în timpul unei ceremonii. De această dată campania de teroare a durat două luni, iar şcolile au devenit tabere de deţinuţi, care nu de puţine ori erau asasinaţi în execuţii publice.

[8] Naţionaliştii macedoneni, nemulţumiţi că prin Tratatul de Pace de la Paris nu li s-a permis şi lor formarea unui stat naţional. Pe teritoriul Bulgariei erau grupaţi în Organizaţia Internă Revoluţionară Macedoneană – *Vnatresna makedonska revolucionerna organizacija*.

brie 1923 alegeri. Noul regim al acestei organizații politice a fost de dreapta, declanșând represiunea comuniștilor care provocaseră tulburări în septembrie 1923. VMRO, din cauza programului extremist, a ieșit din cercul puterii, fiind principala amenințare pentru siguranța statului, datorită frecventelor atentate pe care le organiza în marile orașe[9].

În anii crizei economice mondiale (1939-1933), forțele de stânga au recâștigat din terenul pierdut în fața conservatorilor. În momentul maxim de criză, guvernarea a fost preluată de un Bloc Popular de stânga. Însă acesta nu a reușit să rezolve problemele. În consecință, comuniștii au câștigat alegerile municipale din Sofia, moment în care dreapta și-a mobilizat forțele, în jurul unei organizați a elitei intelectuale – Liga Poporului „Zveno" (*Naroden Saiuz Zveno*, NSZ) –, care fusese întemeiată în 1927 de colonelul în rezervă Kimon Gheorghiev.

Pe fondul crizei, instabilitatea era accentuată și de reluarea campaniei de acțiuni teroriste a VMRO. A reacționat Liga Militară, componentă a mișcării de dreapta. La 19 mai 1934, colonelul Damian Velcev (lider al Ligii Militare) a organizat o lovitură de stat, fără a întâmpina nici o opoziție. Boris al III-lea a acceptat un guvern condus de Kimon Gheorghiev, care a organizat în zilele următoarea „lichidarea" democrației. Constituția nu a fost suspendată, însă nu s-a mai guvernat după principiile ei: parlamentul a fost dizolvat, iar rolul său a fost substituit de guvern (emitea decrete-legi); partidele politice au fost desființate, iar presa lor a fost suprimată. Teritoriul a fost organizat în șapte provincii (după model iugoslav[10]), unde au fost numiți noi funcționari în administrația locală. După ce au fost desființate toate sindicatele, a fost organizat „Sindicatul Oficial al Muncitorilor Bulgari". Imitarea corporatismului italian a fost confirmată de anunțarea componenței noului Parlament, care urma să fie

[9] Campton, R.J., *op. cit.*, p. 122-124.
[10] Vezi *infra*, p. 159.

alcătuit din muncitori, țărani, meșteșugari, negustori, intelectuali, funcționari publici și liber-profesioniști. Viața politică urma să fie monopolizată de nou-înființatul Directorat pentru Renaștere Națională. Regimul *Zveno* a câștigat repede suportul populației, care fusese dezamăgită de guvernarea partidelor politice tradiționale. De asemenea, noile autorități au câștigat în imagine și prin lichidarea VMRO care, din 1935, nu a mai reprezentat o forță.

Al doilea moment al regimului autoritar a fost organizat de rege, care a reacționat la tentativele lui Damian Velcev de a da o nouă Constituție, prin care monarhia devenea doar o simplă instituție administrativă. Boris al III-lea a obținut sprijinul forțelor politice care se opuneau creșterii rolului ofițerilor în guvernare, iar de la 1 ianuarie 1935 a început modificarea guvernului. Au fost schimbați mai mulți prim-miniștri într-un timp scurt, Directoratul pentru Renaștere Națională a fost desființat, ca de altfel și Liga Militară. Damian Velcev a fost condamnat la moarte într-un proces în care a fost acuzat de complot împotriva guvernului și monarhului (pedeapsa i-a fost comutată de Boris al III-lea). Corpul ofițeresc care participase la lovitura din 19 mai 1934 a fost trecut în rezervă, iar armata a fost convinsă de monarh să sprijine noul regim autoritar sub egida sa.

Forțele politice care l-au susținut pe rege în lovitura de stat se temeau de monopolizarea puterii de către monarh, astfel că au organizat un Bloc Constituțional (*Konstitucionni Bloc*), care solicita reintroducerea Constituției. Boris al III-lea era însă adeptul „omisiunii" legii fundamentale și se temea ca într-un nou Parlament să nu fie reprezentate extremele, pe care nu le putea controla. Au fost introduse noi prevederi electorale: candidații trebuiau să se înscrie pe liste în afara partidelor politice și să dovedească că nu sunt comuniști. Alegerile, după ce fuseseră amânate, au fost programate pentru martie 1938. După un lung proces de selecție, au ajuns în parlament 160 de-

putaţi, 95 reprezentând guvernul şi 60 Blocul Constituţional[11]. Ideologia regimului nu a fost clar definită, fiind mai degrabă o dictatură personală, în care regele controla componenţa Parlamentului şi numea guvernul, care îi era fidel. Represiunea a fost menţinută şi îndreptată mai ales asupra extremiştilor.

Primele formaţiuni de orientare fascistă s-au manifestat în Bulgaria cu ocazia campaniei electorale din 1927. În acel moment, la Sofia situaţia era destul de confuză, deoarece partidele se măcinau în lupte politice aflate la marginea democraţiei şi contribuiau la colapsul sistemului parlamentar. Formaţiunea Fascia Morţi (*Kubrat*), cu membri în rândul ofiţerilor în rezervă, număra aproximativ 50.000 de membri şi împreună cu Uniunea Fasciştilor Bulgari a promovat propaganda naţionalistă, antidemocratică şi antisemită (fără să câştige o importanţă însemnată în rândul electoratului). În aceste condiţii a câştigat teren şi organizaţia *Naradna Zastia*, cu membri tineri (între 16 şi 22 de ani), care purtau cămăşi negre cu şireturi albe şi promovau de asemenea un discurs antisemit[12]. Regimul autoritar *Zveno* – Liga Militară, dar, mai ales, acela al regelui Boris al III-lea a căutat să izoleze tendinţele extremiste, iar naţionaliştii nu au putut evolua.

În 1937, în rândul elitelor urbane a apărut o nouă organizaţie naţionalistă extremistă, *Ratniţii*, fondată de prof. Kantargieff (de la Facultatea de Agronomie din Sofia). Printre membrii activi se remarcau funcţionari de stat, elevi şi studenţi. După ce a fost tolerată o perioadă datorită programului naţionalist, în momentul în care a început să critice guvernul de trădarea intereselor naţionale (aprilie 1939) a fost scoasă în afara legii. Liderii organizaţiei au devenit pasibili de stabilirea domiciliului obligatoriu sau chiar de închisoare. Programul mişcării

[11] Pavlowitch, Stevan K., *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 267-269.

[12] Scurtu, Ioan, coord., *op. cit.*, p. 56.

era foarte vag, însă prin ideologia naționalistă milita pentru integrarea provinciilor Dobrogea, Tracia, Macedonia și Țaribad (sud-estul Iugoslaviei) în granițele naționale[13].

Cehoslovacia

Ca și România, Cehoslovacia s-a numărat printre statele avantajate de Conferința de Pace de la Paris, aflându-se în „tabăra" învingătorilor. Însă entuziasmul național a fost repede umbrit de realitatea economică și geopolitică (minorități naționale[14], vecinătatea Uniunii Sovietice etc.).

Alegerile parlamentare organizate în Cehoslovacia la 18 aprilie 1920 au reflectat un vast conglomerat politic (au participat 23 de organizații). Nici un partid nu a întrunit majoritatea, astfel că s-a format o alianță de stânga, „Comitetul celor cinci"[15] (*Pėtka*), care a asigurat guvernarea Cehoslovaciei pe tot parcursul perioadei interbelice. Inițial avea o structură populară de stânga: agrariană, naționalist-democrată, socialist-națională și populistă[16]. Dar escaladarea amenințărilor la integritatea statului au determinat „Comitetul" să întreprindă măsuri de limitare a democrației și o ușoară alunecare spre dreapta.

Cehoslovacia a fost singurul stat din Europa Centrală și de Est unde Partidul Comunist a funcționat legal (cu o pondere însemnată în Parlament) pe toată durata perioadei interbelice. Aflat în subordinea *Comintern*-ului, Partidul Comunist din Cehoslovacia (*Komunistická Strana Československá*, KSČ) a fost un permanent factor de instabilitate. Inițial, comuniștii au

---

[13] Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. 88/1939, f. 1-3.

[14] Germanii erau în proporție de 23,36%, maghiarii în proporție de 5,57%, iar rutenii în proporție de 3,45%.

[15] Inițiatorul acesteia a fost președintele Tomáš Masaryk, împreună cu apropiații săi – numiți „Castelul".

[16] Scurtu, Ioan, coord., *op. cit.*, p. 58.

făcut parte din stabilimentul parlamentar al republicii, deoarece activau în Partidul Social-Democrat (*Československá sociálnė demokratiká strana dělnická*, ČSDSD), care făcea parte din *Pėtka*. Desprinderea de social-democrați a fost accelerată de implicarea lor în greva generală din 1920, când au răspândit revoltele în fabrici și au ocupat clădirile publice, pe fondul înaintării Armatei Roșii spre Varșovia. Cu un an înainte, extremiștii de stânga mai fuseseră implicați într-o tentativă de subminare a statului național. În iulie 1919, profitând de proximitatea unui guvern controlat de comunistul Béla Kun în Ungaria, și cu sprijinul acestuia, comuniștii slovaci au proclamat Republica Sovietică.

Intervenția guvernului ceh, susținut de Antantă, a determinat la 7 iulie stoparea valului revoluționar[17]. Însă comuniștii nu au fost scoși în afara legii și nici ČSDSD nu s-a scindat. Problemele interne și vecinătatea Rusiei Sovietice au determinat limitarea măsurilor guvernamentale la câteva reglementări juridice, iar comuniștii au putut să-și continue activitatea legal, în ciuda dezordinilor provocate[18]. În 1921, fracțiunea comunistă din ČSDSD s-a desprins, fondând Partidul Comunist din Cehoslovacia. Această formațiune politică avea potențial suficient pentru a cuceri democratic puterea, iar în alegerile din 1925 a obținut mai multe voturi decât ČSDSD. Menținerea forțată a democrației promovată de *Pėtka* a interzis accesul KSČ la guvernare, mai ales că începând cu anul 1929 avea vederi antiparlamentare, în urma procesului intern de „bolșevizare"[19].

---

[17] ******Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție. 1919-1927***, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1996, p. 140.

[18] Capoccia, Giovanni, „Legislative Responses against Extremism. The «Protection of Democracy» in the First Czechoslovak Republic (1920-1938)", în *East European Politics and Societies*, an XVI, nr. 3, septembrie 2003, p. 706.

[19] *Ibidem*, p. 700.

Nu doar comuniştii au destabilizat republica cehoslovacă în perioada interbelică. Aici, ca şi în Iugoslavia, naţiunea cofondatoare a statului – slovacă – a fost nemulţumită de statutul său, considerându-se o minoritate nerecunoscută[20]. Cehii au profitat şi de faptul că Slovacia era slab populată, aici trăind 3.000.000 locuitori, dintr-un total de peste 13.600.000. Cea mai importantă formaţiune autonomistă slovacă din Parlament a fost Partidul Slovac al Poporului (*Hlinkova Slovensksá L'udova strana*, HSL'S). Iniţial, această grupare făcuse parte din mişcarea populară cehoslovacă, în cadrul Partidului Poporului (*Československá strana lidova* - ČSL), membru în *Pětka*. „Cehizarea" guvernării a determinat scindarea ramurii slovace sub numele de HSL'S, în 1921. Noul partid a cerut autonomia Slovaciei. În intervalul 1921-1938, HSL'S a înaintat trei petiţii autonomiste, iar cu ocazia participării la guvernare, în anii 1920, partidul s-a preocupat exclusiv de satisfacerea revendicărilor „naţionale"[21]. Momentul maxim de ascensiune al HSL'S a coincis cu declanşarea crizei statului cehoslovac şi cu victoria NSDAP (Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor din Germania, *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*). În august 1933, la Nitra (în Slovacia), guvernul a organizat cu mare fast 1100 ani de la atestarea primei biserici creştine din Cehoslovacia. Erau prezenţi la manifestare miniştrii guvernului, clerul înalt, oaspeţi străini. În timpul ceremoniei, militanţii HSL'S au întrerupt programul oficial şi au insistat ca liderul lor, Andrej Hlinka, să se adreseze mulţimii. Solicitările acestuia de a se permite slovacilor să fie „o naţiune suverană" au constituit o grea lovitură pentru guvernul centralist, atât pe plan intern, dar şi internaţional. Cu toate că unii membri ai guvernului au cerut dizolvarea HSL'S, situaţia internaţională nu permitea o astfel de măsură şi s-a dispus doar suspendarea presei oficiale a partidelor slovace. Anchetele ulterioare ale

[20] *Ibidem*, p. 670.
[21] *Ibidem*, p. 697-700.

poliției au trimis 150 de persoane în fața justiției, dar conflictul a fost închis în 1935, printr-o amnistie generală în cazul incidentului de la Nitra.

Pe lângă „problema slovacă", guvernul de la Praga a trebuit să gestioneze și o relație dificilă cu minoritatea germană din regiunea sudetă (în număr de 3.123.568 locuitori la recensământul din 1921). Orientările politice ale sudeților erau diverse, de la social-democrate, la social-creștine. Până la venirea NSDAP la putere în Germania, au existat două forțe politice care contestau granițele statului cehoslovac: naționaliștii din *Deutsche Nationalpartei* (DNP) și național-socialiștii grupați în *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP)[22]. Începând cu 1929, DNP și DNSAP și-au organizat grupări paramilitare după modelul SA din Germania. În octombrie 1933, guvernul era decis să reacționeze la provocarea minorității germane și s-au declanșat procedurile legislative pentru suspendarea celor două grupări. Liderii DNSAP, conștienți de consecințele procesului, au dizolvat organizația și au fugit în Germania. La procesul DNP, autoritățile au adus probe compromițătoare care au dus la dizolvarea partidului.

Pentru a controla acești factori destabilizatori, guvernele cehoslovace au construit un sistem legislativ „de protecție a democrației", prin care se introduceau tot felul de restricții privind drepturile și libertățile cetățenești. Desigur că nu putem vorbi despre un regim autoritar în Cehoslovacia interbelică, însă s-au luat numeroase măsuri specifice guvernărilor de dreapta din acea perioadă. Legislația anti-extremistă/anti-secesionistă facilita limitarea democrației. Astfel: 1. șeful statului sau cabinetul aveau posibilitatea de a dispune de puteri extraordinare în situații limită; 2. guvernul putea scoate în afara legii partidele sau asociațiile politice care puneau în pericol

[22] *Ibidem*, p. 699.

valorile fundamentale ale statului; 3. discursul extremist care discredita sistemul democratic în fața electoratului era interzis; 4. statul susținea o propagandă agresivă de promovare a „corectei direcționări" a opiniei publice[23].

Primele măsuri „de protecție a democrației" au fost luate în timpul grevei generale organizate de comuniști în 1920 (cu un caracter temporar). După asasinarea lui Alois Rašin (ministru de Finanțe) de către un fost comunist (1923), a fost inițiat primul pachet de legi anti-extremiste. Statul era protejat prin interzicerea defăimării persoanei președintelui – măsură extinsă în anii următori asupra autorităților în general (dacă o pretinsă calomnie se dovedea a fi neadevărată, acest lucru nu era admis în instanță); ocrotirea simbolurilor democratice; și obligativitatea funcționarilor de a fi fideli statului. De asemenea imaginea Armatei era protejată de aceste legi prin interzicerea propagandei contra forțelor armate. Posibilitatea înființării de organizații secrete era eliminată prin: interzicerea grupărilor paramilitare și a pregătirii acestora; restricții asupra libertății de asociere, asupra propagandei politice și activității organizațiilor care contestau ordinea constituțională; aprecierea drept delict a deținerii și transferului armelor de foc și obligația persoanelor fizice de a raporta orice informație despre deținerea ilegală de arme de foc[24]. La momentul dezbaterilor parlamentare, HSL'S și partidele minorităților s-au opus legilor, considerând măsurile drept modalități de intimidare.

Următoarele măsuri legale anti-extremiste au fost adoptate după venirea lui Adolf Hitler la conducerea guvernului german (februarie 1933). În acel moment, mișcarea autonomistă a minorității germane a intrat într-o nouă fază, iar *Pètka* avea serioase probleme pe plan intern, prin radicalizarea discursului slovacilor din HSL'S (care din cauza faptului că nu primiseră decât puține concesii autonomiste, în 1927, au refuzat să intre

[23] *Ibidem*, p. 705.
[24] *Ibidem*, p. 709-711.

în guvern). În primul rând, s-au adoptat noi prevederi legislative pentru a controla fidelitatea funcționarilor statului. Erau introduse pedepse aspre pentru orice act de sabotaj (își pierdeau dreptul de pensie și erau judecați de Tribunalul Disciplinar). În octombrie 1933, au fost introduse noi prevederi legislative privind posibilitatea guvernului de a suspenda organizațiile care atentau la independența, integritatea sau ordinea constituțională a statului cehoslovac. Presa acestor organizații putea fi suspendată pe o perioadă nedeterminată, iar publicațiile și filmele străine care atentau la siguranța statului erau prohibite[25]. După incidentul de la Nitra (25 octombrie 1933), a fost adoptată „legea privind suspendarea activității și disoluția partidelor politice". Prin aceasta, se interzicea reconstituirea partidului dizolvat sub alt nume, iar foștii membri nu puteau participa la alegeri pe o perioadă de trei ani. Erau interzise uniformele, insignele sau orice alte embleme care simbolizau apartenența la grupări extremiste[26].

În acest context legislativ, mișcările naționalist-extremiste s-au putut cu greu dezvolta. Cea mai însemnată a fost gruparea fasciștilor din *Narodní obec Fašistická* (NOF). În general, activiștii NOF au protestat față de tentativele de colaborare cu URSS, încălcând astfel legile „de protecție a democrației". Cel mai important lider al mișcării fasciste cehoslovace a fost generalul Radola Gajda, care, începând cu 1926, prin declarațiile sale antisovietice, a intrat sub incidența respectivelor legi. În 1928 a fost exclus din Armată, iar în 1931 a fost ales în Parlament pe listele NOF, loc pe care l-a pierdut din cauza unor declarații contra guvernului, apreciate mai apoi defăimătoare. Momentul maxim de afirmare a NOF a fost anul 1933, când un fost membru al mișcării, Ladislav Kobsének, a organizat un slab atentat asupra unei tabere militare din orașul Brno

[25] *Ibidem*, p. 713-715.
[26] *Ibidem*, p. 717-719.

(a fost repede prins). Legislația „de protecție a democrației" s-a aplicat imediat, iar Radola Gajda împreună cu circa 100 de lideri fasciști din Praga au fost arestați, și cartierul general al NOF a fost închis. A urmat un proces căruia i s-a dat importanță propagandistică deosebită, însă Radola Gajda și alți 11 acuzați au fost achitați. În acel moment, unul din cei doi factori garanți ai regimului constituțional, „Castelul", a reacționat. Prin presiuni asupra Curții Supreme, în martie 1934, Radola Gajda a fost condamnat pentru că nu a raportat autorităților existența unui plan subversiv. Omițând acest incident, mișcarea fascistă a NOF nu a avut importanță în Cehoslovacia, iar după 1934 nu a mai desfășurat nici o acțiune însemnată[27].

Adevăratul „pericol" extremist a venit nu de la etnicii cehoslovaci, ci de la sudeții germani, care din 1933 au adoptat fățiș discursul autonomist. În momentul în care Adolf Hitler a cucerit puterea în Germania, guvernul cehoslovac a acționat rapid și a scos în afara legii organizațiile cu program anticonstituțional ale minorității germane. Consolidarea regimului național-socialist la Berlin a permis regruparea mișcării extremiste sudete, iar sub conducerea lui Konrad Henlein s-a organizat în 1934 *Sudetendeutsche Heimats front* (SHF). Inițial, SHF a promovat un discurs moderat, deoarece tocmai se lărgiseră cu un an înainte sancțiunile împotriva extremiștilor. În compensație, au fost stabilite primele legături cu Adolf Hitler, care a ținut din acel moment la curent SHF cu politica germană privind Cehoslovacia. Tot atunci, Tomáš Masaryk a propus „parlamentizarea" mișcării, în speranța aplanării potențialului antistatal. Cu acel prilej s-a schimbat și numele partidului, pentru a se înlătura nuanțele extremiste: Partidul German Sudet (*Sudetendeutsche Partei*, SdP). Speranțele bătrânului președinte nu au fost confirmate, deoarece discursul SdP s-a radicalizat după ce a obținut în regiunea sudetă 15,2 % la alegerile

[27] *Ibidem*, p. 711-712.

din mai 1935. Totuşi, în acel moment influenţa SdP în rândul minorităţii germane în ansamblu era redusă, deoarece partidele tradiţionale ale sudeţilor preferând să colaboreze cu guvernul.

Autorităţile şi-au dat seama că o ripostă violentă ar fi creat instabilitate, astfel că noul preşedinte, Edvard Beneš, a întreprins începând cu 1936 vizite în regiunile sudete şi a promis drepturi egale tuturor cetăţenilor. Pentru a combate extinderea influenţei SdP, Partidul Social-Creştin German (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei*, DCVP) a fost cooptat la guvernare.

Au fost introduse noi interdicţii referitoare la portul de uniforme şi simboluri străine, precum şi la libera circulaţie a persoanelor străine. Conform legislaţiei „de protecţie a democraţiei" înnoite, guvernul putea să primească puteri depline în caz de atentat la ordinea constituţională sau chiar să guverneze dictatorial prin suspendarea Constituţiei (în cazul unei situaţii-limită). În următoarea perioadă, toţi poliţiştii din regiunea sudetă trebuiau să fie cehi. În 1937, au fost confiscate mii de materiale de propagandă antistatală din regiunea sudetă.

Dar criza provocată în 1938 de poziţia neutră a Marii Britanii a înlăturat şi ultimele speranţe de anihilare a mişcării autonomiste. Această orientare se afla în 1938 la apogeu, iar SdP a solicitat autonomia cu ocazia congresului din aprilie. În luna mai, partidele germanilor care colaborau cu guvernul s-au autodizolvat, iar cu suportul acestora, SdP a obţinut 90% din voturile sudeţilor la alegerile locale din aceeaşi lună. Naţionaliştii extremişti germani şi-au atins scopul în mod democratic în final (profitând desigur de conjunctura internaţională). Astfel, la 1 septembrie 1938 Edvard Beneš le-a acordat autonomie. Deoarece neoficial erau o mişcare separatistă, au sabotat măsura prin provocarea unui incident în care un poliţist a agresat un lider SdP, motiv pentru care s-au suspendat negocierile. Incidentele şi revoltele ulterioare au determinat aplicarea prevederilor legilor „de protecţie a democraţiei": suspendarea libertăţilor democratice, introducerea stării de urgenţă, dizol-

varea SdP. Măsura de dizolvare a partidului nu mai avea la acel moment nici o importanță, deoarece își îndeplinise scopul – prima republică cehoslovacă fusese adusă în pragul disoluției[28].

Iugoslavia

După Primul Război Mondial, Iugoslavia (Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor din 1918 până în 1929) părea una dintre cele mai puternice țări din zonă. Obținuse toate revendicările teritoriale, avea potențial economic și beneficia de o diplomație eficientă. Însă „coabitarea în pace" a națiunilor cofondatoare ale statului nu a funcționat, creând instabilitate, ca și în cazul Cehoslovaciei. „Revolta" națiunilor componente este atestată chiar a doua zi după proclamarea statului, când la 2 decembrie 1918 un grup de antiunioniști din mișcarea Partidului Drepturilor a declanșat o revoltă la Zagreb. După proclamarea *Ausgleich*-ului*, în teritoriul croat se organizase Partidul Drepturilor (*Hrvatska stranka prava*, HSP), cu program șovin antisârbesc, care propunea întemeierea statului independent Croația Mare. Paralel cu aceste teoretizări, panslaviștii militau pentru crearea unui stat al slavilor de sud, având ca forțe motrice cele două națiuni puternice – cea croată și cea sârbă[29]. Împrejurările de după război au favorizat cea de-a doua viziune, dar conflictul a rămas latent. Croații s-au arătat nemulțumiți repede, deoarece noului stat i s-a dat o preponderență sârbă, iar foștii panslaviști s-au transformat în autonomiști.

---

[28] *Ibidem*, p. 720-735.

* Uniunea politică dintre Austria și Ungaria din 1867, în urma căreia croații (ca și românii din Transilvania) rămâneau sub administrația Budapestei, deși ar fi dorit autodeterminare.

[29] Trifković, Srdjan, „The First Yugoslavia and Origins of Croatian Separatism", în *East European Quarterly*, an XXVI, nr. 3, septembrie 1992, p. 345-347.

Primele alegeri parlamentare au fost organizate la 28 noiembrie 1920, fiind câştigate de partidele populare[30], ca în toate statele din zonă, de altfel. Însă guvernarea a fost atribuită partidelor sârbeşti Radical (*Srpska radikalna stranka*, SRS) şi Democrat (*Srpska Demokratska Stranka*, SDS), cu toate că Partidul Ţărănesc Croat (*Hrvatska seljačka stranka*, HSS) se afla nu departe de procentele singulare ale acestora. Cabinetul Nikola Pašić a fost nevoit să se confrunte încă de la instalare cu problema separatismului croat[31].

Cererile autonomiştilor croaţi s-au făcut auzite în Parlament (*Skupstina*) prin vocea preşedintelui HSS, Stjepan Radić (el se sprijinea pe un procent de 16,37%, obţinut în alegerile din noiembrie 1920). Stjepan Radić a lansat apeluri către marile puteri foste beligerante, în care cerea analiza solicitărilor croate. Numai bolşevicii au dat răspuns, preocupaţi să destabilizeze sistemul instaurat de Conferinţa de Pace. După ce preşedintele HSS şi-a înscris formaţiunea în Internaţionala Ţărănească de la Moscova (1925) a fost arestat pentru scurt timp. Guvernul iugoslav nu-şi putea permite escaladarea conflictului cu croaţii, astfel că Stjepan Radić a fost cooptat la guvernare în iulie 1925. După un an însă, neînţelegerile au dus la ruperea protocolului. Ulterior, separatismul croat s-a reactivat, dar fără a mai cunoaşte termenii anteriori. Însă deputaţii croaţi au declanşat o campanie de boicot asupra iniţiativelor legislative, iar în *Skupstina* scenele de violenţă verbală şi chiar de maltratare nu erau ceva neobişnuit. Toate acestea au culminat în iunie 1928 cu împuşcarea a cinci deputaţi HSS de către deputatul

---

[30] O surpriză a fost procentul obţinut de comunişti – 13,87%. Confruntat deja cu separatismul croat, guvernul de la Belgrad a reacţionat drastic faţă de revizionismul cominternist al acestora. Astfel, invocând unele acţiuni extremiste iniţiate de comuniştii iugoslavi, la 3 august 1921 guvernul a scos partidul în afara legii. În anii 1930 comuniştii au fost în regres şi nu au reprezentat un pericol pentru regimul regal.

[31] Scurtu, Ioan, coord., *op. cit.*, p. 65.

muntenegrean Punisa Racić. Doi dintre aceştia au murit pe loc, iar Stjepan Radić, rănit, a decedat după două luni[32].

După asasinarea preşedintelui HSS, Stjepan Radić, Iugoslavia a intrat într-o criză acută. Nu era primul asasinat politic din Europa acelor vremuri, dar, petrecându-se chiar într-o şedinţă a *Skupstina*, a şocat întreaga lume. Colapsul democraţiei din Iugoslavia s-a datorat erodării partidelor politice. Aici nu a fost nevoie de o structură politică naţionalist extremistă care să conteste regimul parlamentar, deoarece antagonismele dintre partidele sârbe şi croate au făcut democraţia liberală impracticabilă. Pe acest fond, a crescut influenţa monarhiei în toate domeniile, care şi-a atribuit rolul de garant al integrităţii. La 6 ianuarie 1929, regele Alexandru I a suspendat Constituţia, fiind primul şef de stat din regiune care a introdus modificări în sistemul constituţional după sfârşitul războiului. Noul prim-ministru, gen. Petar Živković, a devenit un simplu reprezentant al regelui (guvernul său era compus din specialişti şi membri din toate grupările parlamentare importante). Atribuţiile legislative au fost transferate regelui, care a emis o lege de apărare a statului, în vederea evitării haosului. S-a avut în vedere, în primul rând, înăsprirea măsurilor anticomuniste, dar şi interzicerea partidelor cu caracter regional. Pentru a funcţiona legal, partidele politice trebuiau să obţină autorizaţie. S-a creat o nouă organizare administrativă, în afara regiunilor istorice. Astfel teritoriul Iugoslaviei (numele oficial al statului din acest moment) a fost împărţit în nouă *banovia*, conduse de un *ban* (denumire adoptată din respect pentru tradiţia croată), numit

[32] Succesorul lui Stjepan Radić la conducerea HSS a fost Vladko Maček, care a menţinut până la suspendarea Constituţiei (septembrie 1931) un ton moderat. Însă după aceea s-a radicalizat, deoarece *Skupstina* fiind suspendată, croaţii nu mai aveau unde să-şi prezinte oficial cererile. În 1939 (cu puţin înaintea atacării Poloniei), Vladko Maček a fost chemat la masa negocierilor, semnând un acord cu guvernul prin care se recunoştea autonomia Croaţiei.

de rege. În general, opinia publică a acceptat aceste măsuri, sperând restabilirea ordini. Dar mişcarea separatistă croată a considerat legislaţia drept o nouă măsură centralistă sârbă, deoarece se adoptase numele de Iugoslavia, dar şi pentru că regele numea guvernatori din anturajul propriu[33].

„Soluţia" gândită de regele Alexandru I pentru instabilitatea politică a fost limitarea unor drepturi democratice, prin adoptarea unei noi Constituţii (septembrie 1931). Aparent a fost păstrat sistemul parlamentar, însă alegerile nu mai erau democratice. Senatul, devenea expresie a voinţei regelui (el numea membrii acestuia). Conform noii constituţii, deputaţii din *Skupstina* erau aleşi indirect, prin vot public al electorilor din cele nouă *banovia*. Alegerea democratică a reprezentanţilor în *Skupstina* era încă o dată limitată prin principiul „listelor naţionale", aprobate de autorităţi. Aproximativ 1/3 din cetăţeni nu aveau dreptul să voteze, prin diverse restricţii. Radicalismul autonomiştilor s-a accentuat, iar la 9 octombrie 1934, la Marseille, Alexandru I a fost asasinat de o echipă de extremişti croaţi (ei pregăteau atentatul încă din decembrie 1933). Prinţul regent Paul a perpetuat regimului autoritar şi chiar a avut tentative de lărgire a atribuţiilor. Acestea nu au fost acceptate de guvern, de teama unor noi revolte[34].

Mişcarea naţionalist-extremistă cea mai importantă din Iugoslavia a fost gruparea *Ustasa*, apărută în rândul radicalilor croaţi. Precursorii mişcării au fost câteva grupuri de ofiţeri croaţi, care nu au acceptat separarea de Austro-Ungaria şi care după 1918 s-au stabilit la Viena şi Budapesta. Ei erau reprezentanţi ai burgheziei conservatoare, nefiind în anii 1920 o forţă revoluţionară. Aceste grupuri au facilitat primele contacte dintre Ante Pavelić (şeful *Ustasa*) şi fasciştii italieni. *Ustasa* a fost fondată în 1930, cu statut de organizaţie secretă,

[33] Pavlowitch, Stevan K., *op. cit.*, p. 259-260.
[34] *Ibidem*, p. 260-263.

având scopuri ultranaționaliste și revoluționar-teroriste. Datorită caracterului revoluționar, mișcarea a refuzat, în toată perioada de existență, colaborarea cu forțele politice tradiționale. Principalul punct programatic a fost separatismul, dar fără să întreprindă acțiuni de anvergură. Din acest punct de vedere, *Ustasa* a fost singura mișcare naționalist extremistă din regiune care a militat pentru constituirea unui stat național. Organizația a propus un program social de tip colectivist, idealizând conceptul de familie extinsă, de tip patriarhal – *zadruga*. Într-un viitor stat croat, pământul urma să fie deținut de *zadruga*, fără ca cineva să-l poată stăpâni individual. Alături de acest principiu conservator de proprietate, celelalte două elemente identitare ale statului independent pe care-l planificau au fost „combaterea sârbului" și catolicismul. Existența sârbului în ideologia naționalist-extremistă croată a fost analoagă existenței evreului pentru național-socialiști. Fără opoziția față de sârbi, mișcare nu-și putea justifica existența, și astfel a promovat un șovinism foarte agresiv. Stabilirea identitară a catolicismului venea în completarea ideologiei șovine, deoarece delimitarea etnică dintre sârbi și croați a fost făcută conform apartenenței religioase. Baza socială a mișcării *Ustasa* este greu de identificat, deoarece HSS reușise și ea să obțină suportul burgheziei (care dezaproba în bună măsură ideile naționalist-extremiste). De altfel, nici asupra apartenenței ideologice nu se pot face aprecieri concrete, deoarece programul mișcării a fost mai degrabă separatist-șovin decât fascist, în sensul dat în anii 1930 termenului[35].

Polonia

Polonia fusese unul dintre cele mai importante state ale Europei în perioada medievală, însă la sfârșitul secolului al

[35] Trifković, Srdjan, *loc. cit.*, p. 363-368.

XVII-lea a fost împărțită între Rusia, Imperiul Habsburgic și Prusia. În secolul al XIX-lea, polonezii au avut o emigrație activă în Occident și SUA, care milita pentru refacerea țării. După sfârșitul primului război mondial, noul stat părea să fie cel mai puternic din zona central-europeană, însă s-a confruntat cu numeroase probleme politico-economice. Primul „test" a fost războiul cu Rusia Sovietică din 1919-1920, încheiat indecis, fără schimbări de granițe. Pe lângă vecinătatea „periculoasă" a URSS-ului[36], asupra polonezilor mai apăsa și presiunea germană, mai ales după venirea național-socialiștilor la guvernare (februarie 1933).

Personalitatea care a dominat politica internă a Poloniei în perioada interbelică a fost generalul (devenit apoi mareșal) Józef Piłsudski, erou al războiului. La 14 noiembrie 1918 a primit puteri depline din partea Consiliului de Regență (instituția ce guvernase țara în perioada conflagrației mondiale), care a demisionat. Dieta convocată la 20 februarie 1919 l-a numit „șef al statului", având dreptul de a numi guvernul, care se afla în raporturi destul de vagi cu Parlamentul. În general, Józef Piłsudski a promovat personalitățile apropiate lui, cu origini în cercurile social-democrate în care activase anterior conflagrației mondiale. Războiul cu Rusia Sovietică (1919-1920) a întărit poziția lui Józef Piłsudski, care a intrat mitologic în conștiința polonezilor. Acesta putea face apel în orice moment la popularitatea sa pentru a se impune. Constituția din 1921 și alegerile parlamentare din 1922, câștigate de dreapta populară (Asociația Creștină a Unității Naționale – *Chrześcijański Związek Jedności Narodowej*, prescurtat *Chjena*: naționaliști democrați, democrați creștini și creștini populari) l-au determinat pe Józef Piłsudski să permită lărgirea democrației. În cali-

[36] În Polonia, extremismul de stânga nu a avut multe „șanse", fiind atent –monitorizat de autorități. A existat un Partid Comunist din Polonia (*Komunistyczna Partia Polski*, KPP), însă a ocupat o poziție marginală pe scena politică, mulți conducători ai săi domiciliind în URSS.

tate de inspector general al armatei servea guvernul, pe care de fapt îl domina. Însă grupările de dreapta doreau controlul vieții politice, moment în care au intrat în conflict cu mareşalul. Conform Constituției, „şeful statului" trebuia ales de *Sejm* (Adunarea Deputaților) şi Senat. Dreapta, deşi controla legislativul, a fost împiedicată din nou să acceadă la putere, fiind ales preşedinte al statului Gabriel Narutowicz (prieten al lui Józef Piłsudski, susținut de stânga parlamentară şi de minoritățile naționale). La două zile după elecție, Gabriel Narutowicz a fost asasinat de un extremist. După aceea a fost din nou promovat un om al stângii, Stanisław Wojciechowski. Conflictul lui Józef Piłsudski cu dreapta nu a fost câştigat nici pe teren economic (nu numai al legitimității), deoarece Polonia trecea printr-o criză economică acută. Deşi dreapta deținea majoritatea în *Sejm*, doar alianța cu Partidul Țărănesc Polonez (*Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast"*, PSL „Piast") din 17 mai 1923 i-a asigurat chemarea la guvernare, prilej cu care Józef Piłsudski s-a retras din Armată şi din viața politică[37].

Instaurarea unui regim autoritar în Polonia, care avea destule premise, a fost întârziată în 1923. Dreptei democratice i s-a acordat şansa să ofere rezolvare problemelor poloneze. Prăbuşirea sistemului protejat de Józef Piłsudski a avut în principal cauze economice. Noul prim-ministru, Władysław Grabski, a cerut puteri financiare depline în 1923 şi a reuşit să redreseze economia. Însă în 1924 *Sejm*-ul a refuzat să-i prelungească aceste puteri depline, ceea ce a dus la creşterea şomajului. Întrucât economia poloneză era legată de cea germană, în 1925 prohibirea cărbunelui polonez de către guvernul de la Berlin a provocat o gravă criză financiară. La începutul anului 1926, căderea zlotului a determinat discuții în rândul dreptei şi stângii parlamentare, fiind prezentate câteva planuri de redresare[38].

---

[37] ******The Cambridge History of Poland***, Cambridge, Cambridge University Press, 1951, p. 570-577.

[38] *Ibidem*, p. 581-583.

În anii 1920, Polonia a fost singura țară din regiune în care cauza principală a instabilității era situația economică. La 11 mai 1926, Józef Piłsudski a decis să intervină și a publicat un articol în care critica guvernul. Susținătorii săi din Armată și din elita urbană au inițiat demonstrații, dar guvernul s-a decis să reziste în fața mișcării mareșalului, care dorea evident să instaleze un regim autoritar. Józef Piłsudski i-a avut de partea sa pe socialiști, pe muncitori, dar mai ales Armata. Conflictele de stradă au durat patru zile, timp în care se pregătise un marș împotriva Varșoviei. Pe 14 mai, guvernul și președintele Stanisław Wojciechowski au demisionat. Józef Piłsudski a format un guvern sub conducerea unui apropiat, Kazimierz Bartel, în a cărei componență au intrat suporteri ai săi, oficiali ai statului și experți. A fost convocată Adunarea Națională pentru 31 mai, care a confirmat regimul autoritar. Józef Piłsudski a refuzat demnitatea de președinte, pe care i-a acordat-o unui prieten apropiat, Ignacy Mościcki. Nu a devenit nici prim-ministru, iar, din postura de ministru de război, domina guvernul. Partidele nu au fost desființate, dar și-au pierdut puterea. Noul regim autoritar a fost validat de consensul general, atât partidele, cât și elitele politice acceptându-l.[39].

Pentru început, regimul a fost susținut de un Bloc al Partidelor Parlamentare (*Blok Bezpartyjny Współpracy z Rządem*, BBWR), iar, prin intimidarea politică a opoziției și manipularea alegerilor, și-a sporit puterea. Deoarece Piłsudski primise în totalitate sprijinul elitelor și al populației, la începutul anilor 1930 era decis să lichideze puterea parlamentară a partidelor. Contestarea dictaturii personale a fost inițiată de foștii aliați de stânga (septembrie 1930), când președintele *Sejm*-ului a refuzat să deschidă sesiunea legislativului, sub pretextul că în sală se aflau ofițeri înarmați. Răzvrătiții au fost arestați și închiși în fortăreața Brest-Litovsk, după care a urmat un lung proces. Din acel moment, militarii au fost promovați cu precădere în

[39] *Ibidem*, p. 587-588.

administrația statului, ocupând posturi importante în guvern: col. Józef Beck (Externe), col. Walery Sławek (prim-ministru și șef al BBWR). Cu timpul, Blocul Partidelor Parlamentare a fost înlocuit cu un organism fidel în totalitate regimului, Tabăra Unificării Naționale (*Obóz Zjednozczenia Narodowego*, OZON), condus de col. Adam Koc. Józef Piłsudski a menținut în continuare controlul discret, fiind inspector general al Armatei și ministru de război[40].

Sub acest regim, Polonia a reușit să se redreseze economic, iar stabilitatea nu i-a fost afectată de mișcări ale minorităților naționale. Pe fondul unui val de modificări constituționale în Europa Centrală și de Est, începând cu 1933, colaboratorii lui Józef Piłsudski au propus modificarea Constituției. Proiectul era expresia a ceea ce credea mareșalul că era bine pentru Polonia[41]. În mod oficial a fost adoptată la 23 martie 1935, însă fusese prezentată și *Sejm*-ului cu un an înainte, moment în care opoziția a părăsit lucrările. În acel moment, opoziția nu mai era la fel de puternică, încât să poată determina o criză ca aceea din 1930, guvernul fiind susținut de formațiunea apolitică OZON. În noua lege fundamentală relațiile de putere erau inspirate de Constituția SUA, dar cu modificări esențiale privind reprezentativitatea. Pentru prima dată, Józef Piłsudski devenea președinte (oficial era ales de Senat și *Sejm*), însă relația sa cu celelalte puteri în stat era destul de neclară. Doar 2/3 din membrii forurilor legislative erau aleși, restul fiind numiți de președinte. Conform Constituției, șeful executivului era președintele, care numea prim-ministrul, putea dizolva Parlamentul, avea drept de inițiativă legislativă în lipsa acestuia etc. În timpul sesiunii parlamentare, legislativul nu putea adopta decizii fără aprobarea președintelui. Era șeful Armatei și putea semna tratate fără consultări prealabile. Odată

[40] Davies, Norman, *Histoire de la Pologne*, f.l., Fayard, 1986, p. 149-150.

[41] ******The Cambridge History of Poland***, p. 613.

ales, preşedintele era înlocuibil şi nu răspundea în faţa altui organism administrativ timp de şapte ani[42]. Când a fost adoptată Constituţia, Józef Piłsudski avea 77 de ani şi era bolnav de cancer. După moartea sa (12.051935), continuitatea regimului autoritar a fost asigurată de „guvernul de colonei", condus de generalul Sławaj Składowski. Măsurile autoritare au fost înăsprite după criza cehoslovacă din 1938, când OZON a fost încurajată să accentueze discursul şovin şi antisemit[43].

În condiţiile în care forţele constituţionale promovau un regim autoritar, mişcările naţionalist-extremiste au putut cu greu să-şi facă loc pe scena politică. Acestea au avut o influenţă marginală printre polonezi. Au existat câteva grupări radicale şi printre minorităţile naţionale, însă nu au avut potenţial să destabilizeze statul.

Cea mai importantă grupare naţionalist-extremistă a polonezilor a fost Tabăra Marii Polonii (*Obóz Wielkiej Polski*, OWP), cunoscută şi sub numele de *Endecja* (*Narodowa Demokracja* – „Democraţia Naţională"). Gruparea a fost fondată în 1926, importanţa ei fiind constituită de faptul că a dezvoltat o mişcare mai importantă decât partidul[44] (fenomen întâlnit frecvent în ţările din regiune). În 1933, în contextul unor revolte ţărăneşti şi a declanşării mişcării separatiste ucrainene, OWP a fost desfiinţată, moment în care apare opoziţia naţionalistă[45]. Tot printre polonezi a mai activat şi organizaţia fascistă *Falanga*, dar importanţa ei a fost minimă[46].

Naţionaliştii extremişti germani s-au organizat în gruparea parlamentară *Jungdeutsche Partei*, dar fără să constituie vreun pericol pentru ordinea constituţională[47].

---

[42] *Ibidem*, p. 613-614.
[43] Davies, Norman, *op. cit.*, p. 151-152.
[44] *Ibidem*, p. 155.
[45] *Ibidem*, p. 149-150.
[46] *Ibidem*, p. 157.
[47] *Ibidem*, p. 156.

Ungaria

După Conferința de Pace de la Paris, Ungaria a devenit cel mai nemulțumit stat din Europa Centrală în ceea ce privea noile granițe ale regiunii. Elitele considerau că în urma Tratatului de Trianon (4 iunie 1920) maghiarii pierduseră 66% din teritoriu, 60% din populație, iar 3.000.000 maghiari se „deznaționalizaseră"[48]. Criza internă a izbucnit încă de la terminarea războiului. Guvernul social-democrat, condus de Mihály Kárlolyi, a încercat inițial să evite separarea națiunilor de stat, în toamna anului 1918[49]. N-a reușit, iar în Budapesta s-a declanșat insurecția comunistă.

Cu toate că liderul comuniștilor, ziaristul Béla Kun, fusese arestat în timpul acesteia din cauza organizării dezordinilor din Capitală, a fost cooptat într-un guvern social-democrat, pe care de fapt l-a dominat. Obținând încredere, deoarece promitea orice oricui (în Budapesta se adunaseră toți foștii funcționari regali, care trăiau într-o cumplită mizerie) și justificând demagogic iminentul ajutor al Armatei Roșii, a început să reformeze statul după model sovietic. Au fost naționalizate întreprinderile industriale, s-a proclamat ziua de muncă de opt ore și au fost înființate tribunale revoluționare. Antanta fiind îngrijorată de potențialul comunist din Europa Centrală pe care îl putea aduce acest regim, a împuternicit Armata română să ocupe Budapesta (august 1919).

Revoluția comunistă organizată de Béla Kun nu a avut sorți de izbândă[50], deoarece nu a primit sprijinul populației,

---

[48] Barkey, Karen, „Negociated Path to Nationalhood: A Comparison of Hungary and Romania in the Early Twentieth Century", în *East European Politics and Societies*, an XIV, nr. 3, septembrie 2000, p. 518.

[49] Campton, R.J., *op. cit.*, p. 78-80.

[50] Béla Kun s-a refugiat în URSS, împreună cu toată conducerea comuniștilor maghiari. El s-a regăsit printre milioanele de victime ale „Marii

nemulțumită de nerespectarea programului social şi revizionist promis[51]. În tot acest timp, la Szeged, un grup de reprezentanți ai clasei mijlocii (condus de Gyula Gömbös), sprijinit de un alt grup de ofițeri (condus de amiralul Miklós Horthy), au constituit un centru concurent de putere. Cultura lor politică a suferit o transformare pe fondul pericolului comunist: deşi au rămas în practică liberali, au adoptat limbajul contrarevoluției[52]. Acest grup a înfăptuit „a treia revoluție", în noiembrie 1919, organizând o represiune aspră împotriva „Budapestei păcătoase", în decursul căreia au căzut victime comuniştii, dar şi evreii[53] (grup tolerat până atunci în Ungaria[54].) Din acel moment, în Europa Centrală şi de Est apare mitul evreului bolşevizat, care doreşte să instaureze comunismul printr-o revoluție de stânga.

Ungaria a fost prima țară din regiune care a introdus un regim de dreapta[55], pe fondul pericolului comunist. După sem-

---

Terori" staliniste, murind în Gulag prin 1941. Mişcarea comunistă ungară a fost supusă unei aprige represiuni, în care condamnarea la moarte prin spânzurătoare, în urma unui proces sumar, a fost modalitatea de pedepsire a majorității liderilor revoluției bolşevice. Aşa numita „Teroare Albă" a fost sistată numai în momentul în care Antanta a solicitat noului guvern oprirea violențelor, spre a nu crea o stare şi mai tensionată. Din acel moment, orice tentativă de lovitură de stat comunistă a încetat, iar partidul comunist a funcționat în ilegalitate până în 1945.

[51] Campton, R.J., *op. cit.*, p. 81-82.

[52] Barkey, Karen, *loc. cit.*, p. 521.

[53] Deák, Istvan, „Ungaria", în Rogger, Hans, coord., Weber, Eugen, coord., *Dreapta europeană. Profil istoric*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1995, p. 284.

[54] Egressy, Gergely, „A Statistical Overview of the Hungarian Numerus Clausus Law of 1920 – A Historical Necesity or the First Step Toward the Holocaust?", în *East European Quarterly*, an XXXIV, nr. 4, ianuarie 2001, p. 448.

[55] Pentru că Ungariei i s-a interzis de către Antantă să conserve monarhia, noul regim contrarevoluționar a adoptat o soluție de compromis, prin proclamarea de către Parlament a regatului, la 1 martie 1920, sub conducerea regentului Horthy de Nagybánya. Monarhia făcea parte din identitatea statului maghiar şi care nu putea renunța la această formă de guvernământ. Prin introducerea titulaturii *de Nagybánya* (*de Baia Mare*) regentului, se afirma oficial natura iredentistă a regimului de la Budapesta.

narea Tratatului de la Trianon (iulie 1920), orice tentativă de conciliere cu vecinii a fost respinsă, iar guvernarea s-a legitimat în jurul lozincii *Nem, Nem, Soha* („Nu, nu, niciodată") – cu referire la acceptarea termenilor tratatului[56]. Iredentismul a fost proclamat doctrină de stat, astfel că în şcolile din Ungaria elevii depuneau jurământul: „Cred în Dumnezeu; cred într-o singură ţară mamă; cred într-o singură justiţie eternă adevărată; cred în reunificarea Ungariei"[57]. Statul maghiar de la Trianon, datorită limitării frontierelor la graniţele etnice, a fost scutit de orice fel de complicaţii provocate de minorităţile naţionale[58]. După eşecul regimului partidelor populare[59], noul guvern István Bethlen (iunie 1921) a instaurat o guvernare bazată pe sprijinul aristocraţiei şi burgheziei. Pe plan extern, a iniţiat negocieri cu Antanta, obţinând o serie de împrumuturi[60]. În 1932, la conducerea guvernului a venit Gyula Gömbös, fost lider al contrarevoluţiei din 1919, care îşi susţinea ideile numai prin demagogie. El a impus statului o guvernare mult mai autoritară, iar pentru prima dată a fost introdusă o formă de cenzură a presei. Pentru a asigura liniştea internă, guvernul a plătit cele mai populare cotidiene ca să-i susţină politica, în timp ce la nivelul administraţiei şi Armatei au fost înlocuiţi funcţionarii opozanţi cu unii fideli. După moartea prim-ministrului (1936), guvernarea autoritară a fost asigurată de un front care avea în componenţă partide de dreapta şi populare, ce susţineau în continuare contrarevoluţia.

Persistenţa regimului a fost garantată de adeziunea regen-

---

[56] Deák, Istvan, *loc. cit.*, p. 285.

[57] Barkey, Karen, *loc. cit.*, p. 518.

[58] *Ibidem*, p. 517.

[59] În ianuarie 1920, regimul contrarevoluţionar a organizat alegeri parlamentare, câştigate de grupările populare: – Partidului Micilor Agrarieni, Uniunea Naţional-Creştină şi Partidului Naţional-Democrat. Însă soluţiile democrate propuse de aceste partide nu au reuşit să rezolve potenţialul de revoluţie a stângii în Ungaria, fiind nevoite să lase locul forţelor radicale.

[60] Deák, Istvan, *loc. cit.*, p. 288-289.

tului Miklós Horthy la regimul conservator, amiralul primind puteri sporite. Era comandantul suprem al Armatei, avea dreptul să convoace, să suprime sau să dizolve Parlamentul (*Orszaggyules*). Deşi nu avea drept de veto, putea iniţia legi. De asemenea, avea dreptul să returneze de două ori o lege *Orszaggyules*-ului. În mod oficial, persoana lui Miklós Horthy era inviolabilă, iar din 1937 nu mai era obligat să depună un raport de activitate în faţa legislativului. În perioada interbelică, regenţa reprezentată de Miklós Horthy a fost factor de stabilitate pentru Ungaria, iar persoana regentului s-a bucurat de o popularitate reală[61].

Organizaţiile naţionalist-extremiste din Ungaria au apărut în timpul marii crize economice. Prima mişcare, Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Unguri (de importanţă secundară) a mobilizat proletariatul agrar pauper de pe marile domenii din estul ţării. La 1 mai 1936, Zoltán Böszömény, liderul mişcării, a organizat o răscoală împotriva „Budapestei păcătoase". A fost imediat reprimată de jandarmi, iar în cele din urmă participanţii au fost achitaţi, deoarece s-a constat că nu erau decât ţărani foarte săraci, care au recurs la acest gest din disperare[62].

Ideologia naţional-socialistă a avut în anii 1930 mai multe expresii politice. La 16 iulie 1932, un deputat independent a anunţat în timpul unei şedinţe din *Orszaggyules* fondarea Partidului Naţional-Socialist al Ţăranilor şi Muncitorilor. Cele trei puncte doctrinare prevedeau revizuirea frontierelor, „valorizarea" persoanelor care făceau dovada originii lor turanice şi condamnarea la muncă silnică a corupţilor şi delapidatorilor. Au fost adoptate ca simboluri cămaşa brună şi zvastica. După interzicerea acestor însemne, în 1933, fiind simboluri ale altui stat, au fost introduse ca embleme ale partidului cămăşile verzi şi *nyilaskereszt* (crucea cu săgeţi). Din acest moment s-a de-

[61] *Ibidem*, p. 287.
[62] Deák, Istvan, *loc. cit.*, p. 294-296.

clanşat o mişcare a „Crucii cu Săgeţi", după care au apărut zeci de mişcări naţional-socialiste, iar teoria turanică a fost extinsă şi la cea ariană[63].

Dintre liderii mişcării „Crucea cu Săgeţi", cel mai reprezentativ a fost maiorul Ferenc Szálasi. După ce a demisionat din Statul Major General (martie 1935), deoarece nu i se acceptase „Planul pentru edificarea statului ungar", a înfiinţat Partidul Voinţei Naţionale. Datorită agitaţiilor naţionaliste extremiste a fost arestat la 16 aprilie 1937, moment în care a intrat în atenţia opiniei publice. În timpul procesului şi-a popularizat discursul antisemit, dar şi propunerile sale de reformă socială. După achitare, a vizitat Germania, iar la întoarcere a schimbat denumirea formaţiunii politice în Partidul Crucii cu Săgeţi – Mişcarea Ungaristă[64]. Programul său naţional promova o Ungarie Mare, în care naţiunile ar fi avut autonomie şi în care armata ungară trebuia să aibă un rol conducător în stat, garantând unitatea. Relaţiile sociale şi economia urmau să fie coordonate de un Consiliu General al Corporaţiilor. Cu toate că Ferenc Szálasi declara că este „asemit", atenţiona în discursurile sale pe evrei că trebuie să-şi găsească o altă ţară. Numărul membrilor Partidului Crucii cu Săgeţi nu se poate estima, datorită deselor suspendări. Partidul a fost condus de tânărul ziarist Kálmán Hubay (care a fost conştient de rolul său decorativ), iar Ferenc Szálasi a rămas liderul spiritual al mişcării (mult mai importantă decât partidul)[65]. Contrar propagandei oficiale, Ferenc Szálasi nu a beneficiat de susţinerea Germaniei, care a preferat colaborarea cercurilor guvernamentale (Miklós Horthy). Popularitatea şi-a asigurat-o prin refuzul de a face concesii la chestiuni de principiu[66].

---

[63] *Ibidem*, p. 296-297.
[64] *Ibidem*, p. 298-299.
[65] *Ibidem*, p. 301-303.
[66] *Ibidem*, p. 297.

În 1937, Ferenc Szálasi i-a cerut regentului permisiunea de a organiza un puci care să-l promoveze prim-ministru, dar a fost refuzat. După un an, circulau zvonuri că dreapta ar organiza o lovitură de stat, iar temerile au fost întărite de victoria din alegerile locale a Partidului Crucii cu Săgeți (s-a aflat în competiție cu reprezentanții guvernului). Ulterior acestora, guvernul a interzis funcționarilor publici să facă parte din partidele politice (mai 1938). Ferenc Szálasi a fost arestat, judecat pentru acțiuni subversive și condamnat la trei ani de închisoare. În ciuda măsurilor represive, Partidul Crucii cu Săgeți a obținut 31 locuri în *Orszaggyules* la alegerile din mai 1939. Partidul a fost principala forță de opoziție din timpul războiului și s-a angajat în apărarea intereselor claselor de jos[67]. Baza socială a Partidului Crucii cu Săgeți au fost muncitorii necalificați, șomerii și micii meșteșugari și calfele lor. Muncitorimea calificată s-a îndreptat spre social-democrați, ca și în celelalte state din regiune[68].

Mișcările naționalist-extremiste analizate mai sus au apărut, în general, independent de alte structuri străine. O parte dintre acestea s-au revendicat de la curentele naționaliste antebelice, perfecționându-le discursul la realitățile perioadei interbelice. A doua categorie de mișcări, autodenumite fasciste sau național-socialiste, s-au mărginit la imitări onomastice, adaptând structurile din Italia și Germania la realitățile naționale. Datorită faptului că fasciștii au cucerit puterea în stat încă din 1922, ideologia acestora, organizarea partidului și a unităților paramilitare au oferit model pentru majoritatea mișcărilor similare.

Cu toate că în perioada interbelică Italia și Germania au fost acuzate de guvernele Europei Centrale și de Est că i-au organizat și finanțat pe naționaliștii extremiști, nu s-a putut

[67] *Ibidem*, p. 300.
[68] *Ibidem*, p. 304.

dovedi că aceste state au deschis filiale ale partidelor lor unice[69] (cu excepția Cehoslovaciei).

Colaborarea interregională a mișcărilor naționalist-extremiste nu a fost posibilă, în primul rând din motive legate de programul individual al acestora. Cele care-și propuneau retrasarea frontierelor au fost închistate în aceste principii revizioniste. Ele au intrau în conflict ideologic cu mișcările din țările vecine, care chiar dacă nu contestau frontierele, nu puteau accepta reducerea teritoriului național. Mișcările care propuneau „renașterea națională" s-au limitat la problemele de organizare națională, fără a se interesa de alte colaborări externe. Peste toate aceste aspecte, intervenția statului național în controlarea expansiunii dreptei a „compromis" relațiile dintre naționaliștii extremiști.

Nici țările aliate Germaniei în al Doilea Război Mondial n-au avut politici filogermane în perioada interbelică. Abia la sfârșitul anilor 1930 s-a realizat o apropiere în acest sens, influențată de evoluția politicii continentului, care arăta că Franța nu mai putea da garanții de securitate statelor central și est europene. Bulgaria nu a fost angajată față de o mare putere până în septembrie 1939. Când a izbucnit războiului, la conducerea guvernului de la Sofia a venit savantul filogerman Boris Filov, care a impus Bulgariei un discurs revizionist, progerman. Orientarea Ungariei spre Germania a fost favorizată exclusiv de criza economică, în speranța revitalizării agriculturii și dezvoltării industriei alimentare. Însă spre sfârșitul anilor '30 au început și contacte politice însemnate, Germania sugerându-i regimului Horthy că-i acceptă pretențiile teritoriale în Europa Centrală. Iugoslavia, stat vizat de revizio-

[69] În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, relațiile mișcărilor naționalist-extremiste cu Germania au fost influențate de particularitățile fiecărei țări ocupate / aliate. Naziștii au dus o politică pragmatică, preferând în general să colaboreze cu politicienii cu experiență (cunoscuți de populație) sau cu militarii de carieră, decât cu tinerii extremiști, avizi de putere și dispuși la gesturi teribiliste.

nismul italo-ungar, a fost nevoită să lase la o parte interesele „strategice" în fața crizei economice. Deoarece în perioada critică a Marii Crize dinarul s-a depreciat cu 22% (1932), guvernul de la Belgrad a inițiat legături economice cu Italia și Germania, care însă nu au fost dublate de unele politice. Mai mult, regele Alexandru I a întărit alianța cu puterile garante. În cele din urmă, datorită modificării raportului de forțe în Europa Centrală și de Est, în ianuarie 1938 prim-ministrul Milan Stojadinović a plecat la Berlin, unde s-a angajat că Iugoslavia nu va semna nici un tratat împotriva Germaniei.

OCUPAŢIE GERMANĂ
OCUPAŢIE
GERMANĂ
UNGARIA
BULGARIA
Marea Neagră
Tisa
Prut
Nistru
Bug
Dunărea
ROMÂNIA
(1941-1944)
Guvernământul Bucovinei
Guvernământul Basarabiei
Guvernământul Transnistriei
CERNĂUŢI
Cernăuţi
Hotin
HOTIN
STOROJINEŢ
Storojineţ
DOROHOI
Dorohoi
RĂDĂUŢI
Rădăuţi
SUCEAVA
Suceava
Câmpulung Moldovenesc
CÂMPULUNG
Fălticeni
BOTOŞANI
Botoşani
BAIA
IAŞI
Iaşi
NEAMŢ
Piatra-Neamţ
ROMAN
Roman
VASLUI
Vaslui
Huşi
BACĂU
Bacău
FĂLCIU
TUTOVA
TECUCI
Bârlad
PUTNA
Focşani
COVURLUI
Galaţi
RĂMNICU SĂRAT
Râmnicu Sărat
BUZĂU
Buzău
PRAHOVA
Ploieşti
BUCUREŞTI
ILFOV
Călăraşi
IALOMIŢA
CONSTANŢA
Constanţa
BRĂILA
Brăila
TULCEA
Tulcea
ISMAIL
Ismail
BĂLŢI
Bălţi
SOROCA
Soroca
IUGĂSTRU
Iampol
MOGHILEV
Moghilev
Tulcin
TULCIN
RĂBNIŢA
Răbniţa
BALTA
Balta
GOLTA
Golta
ANANIEV
Ananiev
ORHEI
Orhei
DUBĂSARI
Dubăsari
Chişinău
LĂPUŞNA
TIGHINA
Tighina
TIRASPOL
Tiraspol
BEREZOVCA
Berezovca
OCEACOV
Oceacov
ODESA
Odesa
OVIDIOPOL
Ovidiopol
CETATEA ALBĂ
Cetatea Albă
CAHUL
Cahul
Târgu Mureş
TURDA
Turda
TÂRNAVA MICĂ
TÂRNAVA MARE
ALBA
Alba-Iulia
Blaj
Sighişoara
Odorhei
ARAD
Arad
Oradea
Cluj
TIMIŞ-TORONTAL
Timişoara
Lugoj
CARAŞ
Oraviţa
SEVERIN
Turnu Severin
HUNEDOARA
Deva
SIBIU
Sibiu
FĂGĂRAŞ
Făgăraş
BRAŞOV
Braşov
Sfântu Gheorghe
GORJ
Târgu Jiu
MEHEDINŢI
Craiova
DOLJ
OLT
Slatina
VÂLCEA
Râmnicu Vâlcea
Piteşti
ARGEŞ
Câmpulung
MUSCEL
Târgovişte
DÂMBOVIŢA
VLAŞCA
Giurgiu
TELEORMAN
Turnu Măgurele
ROMANAŢI
Caracal

Anexa 2

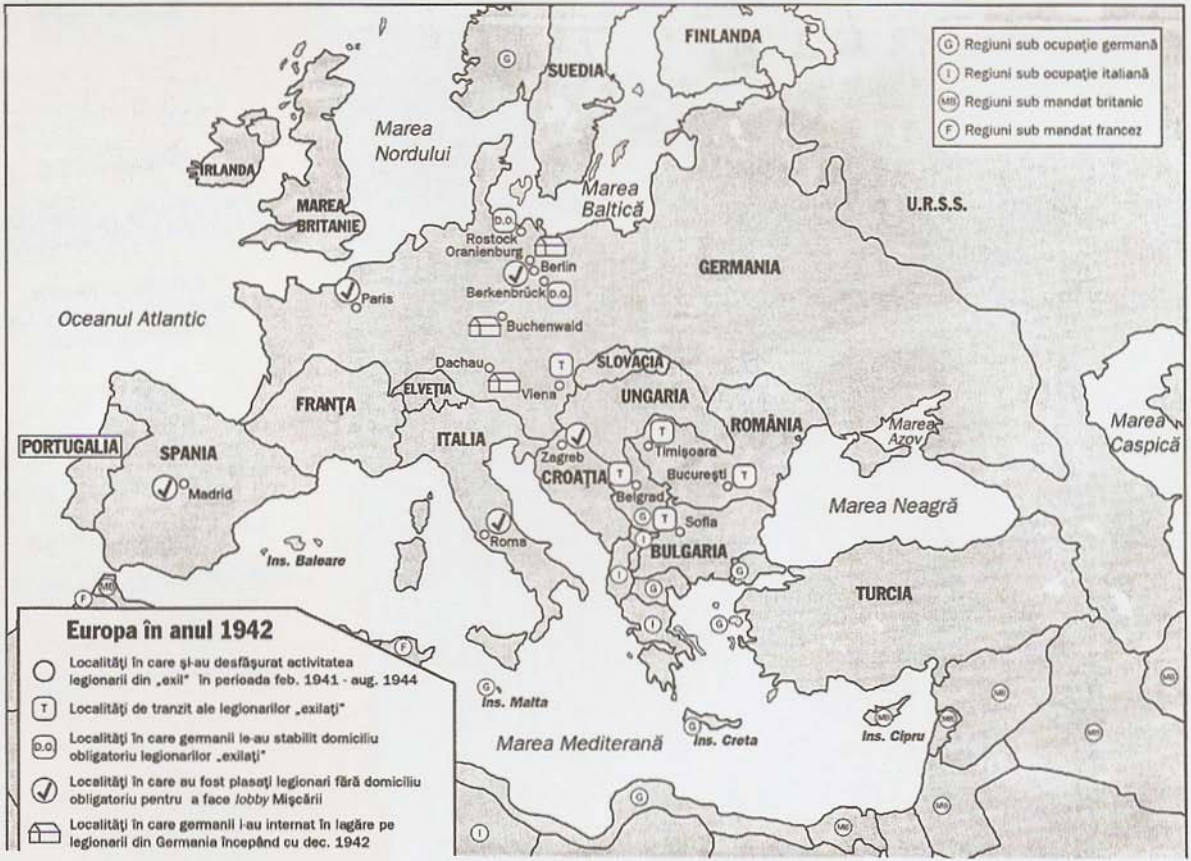
Regiuni sub ocupaţie germană
Regiuni sub ocupaţie italiană
Regiuni sub mandat britanic
Regiuni sub mandat francez
FINLANDA
SUEDIA
Marea Nordului
Marea Baltică
IRLANDA
MAREA BRITANIE
U.R.S.S.
Rostock
Oranienburg
Berlin
GERMANIA
Paris
Berkenbrück
Oceanul Atlantic
Buchenwald
Dachau
Viena
SLOVACIA
ELVEŢIA
FRANŢA
UNGARIA
ROMÂNIA
Marea Azov
Marea Caspică
PORTUGALIA
SPANIA
ITALIA
Zagreb
Timişoara
CROAŢIA
Bucureşti
Madrid
Belgrad
Sofia
Marea Neagră
Roma
Ins. Baleare
BULGARIA
TURCIA
Ins. Malta
Marea Mediterană
Ins. Creta
Ins. Cipru
Europa în anul 1942
Localităţi în care şi-au desfăşurat activitatea legionarii din „exil" în perioada feb. 1941 - aug. 1944
Localităţi de tranzit ale legionarilor „exilaţi"
Localităţi în care germanii le-au stabilit domiciliu obligatoriu legionarilor „exilaţi"
Localităţi în care au fost plasaţi legionari fără domiciliu obligatoriu pentru a face *lobby* Mişcării
Localităţi în care germanii i-au internat în lagăre pe legionarii din Germania începând cu dec. 1942

Anexa 3

Abrevieri

CFR – Căile Ferate Române
CML – Corpul Muncitoresc Legionar
CSL – Corpul Studențesc Legionar
DANIC – Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
FdC – Frățiile de Cruce
Gestapo – Geheime Staatspolizei, Poliția secretă a Germaniei naziste
NSDAP – (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania)
PCdR – Partidul Comunist din România
PNȚ – Partidul Național Țărănesc
PNL – Partidul Național Liberal
SD – *Sicherheitsdienst*, Serviciul de Securitate al Germaniei naziste
SS – *Schutzstaffel*, Organizație paramilitară a Partidului Nazist
STB – Societatea de Tramvaie București
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
Wehrmacht – Denumirea oficială a Armatei Germaniei în perioada 1935-1945

Anexe

BBWR – *Blok Bezpartyjny Współpracy z Rządem* (Blocul Partidelor Parlamentare, Polonia)
BKP – *Bulgarska Komunisticheska Partija* (Partidul Comunist din Bulgaria)
BZNS – *Bulgarski zemedelski naroden suyuz* (Uniunea Populară Agrară din Bulgaria)
CAUR – *Comitati d'azione per l'universalità di Roma* (Comitetul de Acțiune pentru Universalitatea Romei, Italia)

Chjena – *Chrześcijański Związek Jedności Narodowej* (Asociația Creștină a Unității Naționale, Polonia)

ČSDSD – *Československá sociálně demokratiká strana dělnická* (Partidul Social-Democrat Cehoslovac)

ČSL – *Československá strana lidova* (Partidului Poporului din Cehoslovacia)

DCVP – *Deutsche Christlichsoziale Volkspartei* (Partidul Social-Creştin German, Cehoslovacia)

DNP – *Deutsche Nationalpartei* (Partidul Național German, Cehoslovacia)

DNSAP – *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiter partei* (Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani, Cehoslovacia)

HSL'S – *Hlinkova Slovenskśá L'udova strana* (Partidul Slovac al Poporului)

HSP – *Hrvatska stranka prava* (Partidul Drepturilor, formațiune politică a croaților în Austro-Ungaria)

HSS – *Hrvatska seljačka stranka* (Partidul Țărănesc Croat)

KPP – *Komunistyczna Partia Polski* (Partidul Comunist din Polonia)

KSČ – *Komunistická Strana Československá* (Partidul Comunist din Cehoslovacia)

NOF – *Narodní obec Fašistická* (Partidul Fascist, Polonia)

NSDAP – *Nationalsozialistiche Deutsche Arbeiter Partei* (Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania)

NSZ – *Naroden Sajuz Zveno* (Liga Poporului „Zveno", Bulgaria)

OWP – *Obóz Wielkiej Polski* (Tabăra Marii Polonii)

OZON – *Obóz Zjednozczenia Narodowego* (Tabăra Unificării Naționale, Polonia)

Pėtka – „Comitetul celor cinci"(coaliția de guvernare din Cehoslovacia în perioada interbelică)

PSL „Piast" – *Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast"* (Partidul Țărănesc Polonez)

SdP – *Sudetendeutsche Partei* (Partidul German Sudet, Cehoslovacia)

SDS – *Srpska Demokratska Stranka* (Partidul Democrat Sârbesc)

SHF – *Sudetendeutsche Heimats front* (Frontul de Luptă Sudet, Cehoslovacia)

SRS – *Srpska radikalna stranka* (Partidul Radical Sârbesc)

SUA – Statele Unite ale Americii

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

VMRO – *Vnatresna makedonska revolucionerna organizacija* (Organizația Internă Revoluționară Macedoneană, Bulgaria)

Bibliografie

A. Documente

A.1. Inedite

1. Arhiva Serviciului Român de Informații, Fond „B", dosar nr. 382/5222.
2. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 91/1942.
3. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. 88/1939, dosar nr. 45/1940, dosar nr. 152/1940, dosar nr. 220/1940, dosar nr. 252/1940, dosar nr. 258/1940, dosar nr. 262/1940, dosar nr. 263/1940, dosar nr. 1/1941, dosar nr. 2/1941, dosar nr. 3/1941, dosar nr. 13/1941, dosar nr. 15/1941, dosar nr. 16/1941, dosar nr. 17/1941, dosar nr. 18/1941, dosar nr. 20/1941, dosar nr. 30/1941, dosar nr. 203/1941, dosar nr. 224/1941, dosar nr. 247/1941, dosar nr. 253/1941, dosar nr. 321/1941, dosar nr. 17/1942, dosar nr. 20/1942, dosar nr. 119/1942, dosar nr. 199/1942, dosar nr. 204/1942, dosar nr. 1/1943, dosar nr. 2/1943, dosar nr. 104/1943.

A.2. Edite

1. Beldiman, Dana, *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, 344 p.
2. Trașcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhivele străine (germane, maghiare, franceze)*, București, Editura Albatros, 2002, 480 p.

B. Jurnale şi memorii

1. Chioreanu, Nistor, *Legionarii români la Buchenwald*, 2006, <http://pages.prodigy.net/nnita/nistor_chioreanu_legionarii.htm> (februarie 2006).
2. Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iaşi, Institutul European, 1992, 382 p.
3. Dumitrescu-Borşa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, [Bucureşti], Editura Lucman, [2002], 464 p.
4. Gheorghe, Ion, gen., *Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit)*, Bucureşti, Editura Machiavelli, 1996, 376 p.
5. Ghimbăşanu, Niţă, *Jurnal numai pentru mine*, 2006, <www.miscarea.com/ghimbasanu.htm> (aprilie 2006).
6. Iancu, Nicu, *Sub steagul lui Codreanu. Momente din trecutul legionar*, Madrid, Editura Dacia, 1973, 202 p.
7. Petraşcu, Nicolae, *Din viaţa legionară*, Bucureşti, Editura Majadahonda, 1995, 220 p.
8. Sima, Horia, *Era libertăţii: statul naţional-legionar*, vol. II, Madrid, Editura Mişcării Legionare, 1982.
9. Sima, Horia, *Prizonieri ai puterilor Axei*, Constanţa, Editura Metafora, 2005, 302 p.
10. Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag într-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, Bucureşti, Editura Vremea, 2002, 160 p.
11. Sturdza, Mihail, *România şi sfârşitul Europei*, Bucureşti, Editura Fronde, Alba Iulia, 1994, 328 p.
12. Trifa, Viorel D., *Memorii*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2003, 174 p.
13. Vălenaş, Liviu, *Mişcarea legionară între adevăr şi mistificare. Convorbiri cu Mircea Dimitriu*, [Timişoara], Editura Marineasa, 2000, 358 p.

C. Presa

C.1. Ziare

1. *Curentul*, iunie 1941.
2. *Jurnalul Național*, martie 2005.
3. *Jurnalul Național*, septembrie 2005.
4. *Jurnalul Național*, decembrie 2005.
5. *Porunca Vremii*, septembrie 1940.
6. *Universul*, iunie 1941.

C.2. Articole din periodice

1. Țiu, Ilarion, „Relațiile regimului autoritar al lui Carol al II-lea cu opoziția. Studiu de caz: arestarea conducerii Mișcării Legionare", în *Revista Erasmus*, nr. 14/2003-2005, București, [f.e.], 2005, p. 105-113.

D. Dicționare și enciclopedii

1. ******The Columbia Encyclopedia***, 2003, <www.bartleby.com/65/ex/exile.html> (1 iunie 2004).
2. Hastings, James, *Dictionary of the Apostolic Church*, vol. II, coord. James Hastings, Edinburgh, T.&T. Clark, 1926, 724 p.

E. Lucrări generale și speciale

1. ******The Cambridge History of Poland***, Cambridge, Cambridge University Press, 1951, 168 p.
2. Arădăvoaice, Gheorghe, Naghi, Daniel, Niță, Dan, *Sfârșitul terorismului*, București, Editura Antet, 2002.
3. Barkey, Karen, „Negociated Path to Nationalhood: A Comparison of Hungary and Romania in the Early Twentieth Century", în *East European Politics and Societies*, an XIV, nr. 3, septembrie 2000, p. 497-531.

4. Beldiman, Dana, *Armata şi Mişcarea Legionară (1927-1947)*, Bucureşti, Instititutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2002, 272 p.
5. Betea, Lavinia, *Psihologie politică. Individ, lider, mulţime în regimul comunist*, Arad, Editura Concordia, 2007, 226 p.
6. Campton, R.J., *Eastern Europe in the Twentieth Century and after*, London/New York, Routlege, 1997, 526 p.
7. Capoccia, Giovanni, „Legislative Responses against Extremism. The «Protection of Democracy» in the First Czechoslovak Republic (1920-1938)", în *East European Politics and Societies*, an XVI, nr. 3, septembrie 2003, p.691-738.
8. Davies, Norman, *Histoire de la Pologne*, f.l., Fayard, 1986, 544 p.
9. Egressy, Gergely, „A Statistical Overview of the Hungarian Numerus Clausus Law of 1920 – A Historical Necesity or the First Step Toward the Holocaust?", în *East European Quarterly*, an XXXIV, nr. 4, ianuarie 2001, p. 447-464.
10. Fătu, Mihai, Spălăţelu, Ion, *Garda de Fier. Organizaţie teroristă de tip fascist*, Bucureşti, Editura Politică, 1971, 430 p.
11. Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, 552 p.
12. Palaghiţă, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Buenos Aires, Editura autorului, 1951, 384 p.
13. Pavlowitch, Stevan K., *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, 352 p.
14. Petculescu, Constantin, *Mişcarea legionară. Mit şi realitate*, Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1997, 318 p.
15. Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Bucureşti, Editura Paideia, 1999, 486 p.
16. Scurtu, Ioan, coord., *Structuri politice în Europa Centrală şi de Sud-Est (1918-2001)*, vol. I, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2003, 328 p.

17. Scurtu, Ioan, coord., *Structuri politice în Europa Centrală şi de Sud-Est (1918-2001)*, vol. I, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2003, 328 p.
18. Trifković, Srdjan, „The First Yugoslavia and Origins of Croatian Separatism", în *East European Quarterly*, an XXVI, nr. 3, septembrie 1992, p. 345-370.
19. Weber, Eugen, coord., *Dreapta europeană. Profil istoric*, Bucureşti, Editura Minerva, 1995, 476 p.
20. Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, 456 p.

Cuprins

Introducere 5

1. Guvernul național-legionar 11
1.1. Portofolii legionare 13
1.2. Lupta pentru putere cu Ion Antonescu 16
1.3. Abuzuri ale legionarilor 18
1.3.1. Poliția legionară 18
1.3.2. Abuzuri în administrație 22
1.3.3. Răzbunări personale 24
1.3.4 Măsuri antievreiești 25
1.3.5. „Despotismul" lui Horia Sima 26

2. „Rebeliunea legionară" 30
2.1. Evenimentele din 21-23 ianuarie 1941 31
2.1.1. Ruperea relațiilor cu Ion Antonescu 31
2.1.2. Ostilitățile 34
2.1.3. „Regimul Antonescu" 36
2.2. „Exilul" liderilor în Germania 38
2.2.1. „Rebelii" sub protecție nazistă 38
2.2.2. Refugiul 39
2.2.3. Cazarea „exilaților" în Germania 43
2.3. „Procesele rebeliunii" 44
2.3.1. Măsuri legislative și polițienești 44
2.3.2. Valul de arestări 46
2.3.3. Procesele „capilor rebeliunii" 49

3. Clandestinitate 59
3.1. „Grupul din închisori" 59
3.1.1. Regimul concentraționar 59
3.1.2. Organizația legionară din închisori 60
3.1.3. Internarea legionarilor în lagăre 62

3.1.4. Activităţi politice în detenţie 64
3.1.5. Înrolarea pe frontul de Est 65
3.2. „Colaboraţioniştii" 68
3.2.1. Gruparea din jurul familiei Codreanu 68
3.2.2. Gruparea Noveanu-Bidianu 71
3.2.3. Gruparea Radu Mironovici 71
3.2.4. Alte centre de influenţă 72
3.3. Centre de putere 73
3.3.1. „Comandamentul al III-lea de prigoană" 73
3.3.2. Corpul Muncitoresc Legionar 81
3.3.3. Corpul Studenţesc Legionar şi Frăţiile de Cruce 86
3.3.4. Centre de putere ale „moderaţilor" 93
3.4. Relaţiile cu Ion Antonescu 96
3.4.1. Tentative de asasinat 96
3.4.2. Războiul din Est 97

4. „Exilaţii" 100
4.1. Plasarea în Germania 100
4.1.1. Conducerea Mişcării legionare 100
4.1.2. Legionarii implicaţi în „rebeliune" 107
4.1.3. Alte domicilii de „exil" 111
4.2. Relaţiile cu naziştii 114
4.2.1. Contactele cu guvernul german 114
4.2.2. Fuga lui Horia Sima în Italia 120
4.2.3. Internarea în lagăre de concentrare 124
4.3. Centre de putere 129
4.3.1. „Comandamentul din Germania" 129
4.3.2. Grupul de la Rostock 130
4.3.3. Grupul de la Buchenwald 133
4.3.4. Grupul de la Dachau 134

Concluzii 138

ANEXE

1. Extrema dreaptă, la sfârşit de drum 145
Bulgaria 146

Cehoslovacia 151
Iugoslavia 159
Polonia 163
Ungaria 169

2. Hartă – România (1941-1944) 177

3. Hartă – Europa în anul 1942 179

Abrevieri 181

Bibliografie 184

Editura VREMEA

Adresa poştală:
Str. Constantin Daniel, nr. 14
010631, sector 1, Bucureşti

Redacţia:
Piaţa Naţiunilor Unite, nr. 3-5,
040012, sector 4, Bucureşti
telefon 335.81.31
fax 311.02.19
e-mail: office@edituravremea.ro
www.edituravremea.ro
www.edituravremea.blogspot.com

Tiparul executat la Multiprint – Iaşi
Coli tipar: 12

Ilarion Ţiu este absolvent al Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti, promoţia 2004. A urmat cursurile Masterului *România în secolul XX*, la aceeaşi facultate (2004-2006). Din ianuarie 2005 este redactor la Departamentul de Istorie recentă al cotidianului *Jurnalul Naţional*.

În decembrie 1937, la ultimele alegeri democratice din România interbelică, Mişcarea legionară se dovedise o forţă politică însemnată, câştigând 15,58% din sufragii (locul al treilea după PNL şi PNŢ). [...]
În septembrie 1940, Mişcarea ajunge la guvernare, într-un Executiv condus de prestigiosul militar, generalul Ion Antonescu. Acesta nu era foarte convins de capacitatea administrativă a extremiştilor de dreapta, însă i-a acceptat la insistenţele germanilor. În cele cinci luni de „coabitare", generalul şi legionarii au dus o păguboasă luptă pentru putere, care s-a încheiat tragic la 21 ianuarie 1941, când, în toată ţara, au izbucnit violenţe între armată şi extremiştii de dreapta. Cu suport german, Ion Antonescu iese „învingător", pornind o campanie dură de neutralizare a foştilor parteneri de guvernare. Lucrarea de faţă analizează evoluţia Mişcării legionare după acest moment, al ruperii relaţiilor generalului cu legionarii, şi până la lovitura de Palat de la 23 august 1944, când Ion Antonescu este îndepărtat de la conducerea statului.

ISBN 978-973-645-266-6
9 789736 452666